

T.C.
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN KALKINMA
AJANSLARININ MİSYONU: KAYSERİ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Nazan BAYKAL

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

2010
Karaman

T.C.
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN KALKINMA
AJANSLARININ MİSYONU: KAYSERİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Nazan BAYKAL

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hasan GÜL

Karaman – 2010

**TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AÇICINDAN KALKINMA
AJANSLARININ MİSYONU: KAYSERİ ÖRNEĞİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 02./07./2010

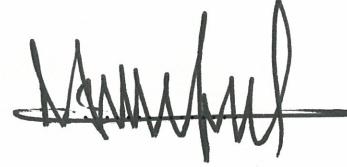
Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Hasan Gül (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet İnce

Üye : Doç. Dr. Nihat Işık

Bu tez, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 08./06./2010 tarih ve 11./147. sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. H. Bahadır AKIN

Mühür
İmza

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum tezde yardımlarını esirgemeyen, bana yol gösteren ve beni her zaman sabırla dinleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan GÜL başta olmak üzere, değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ercan OKTAY'a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet İNCE'ye, Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALAGÖZ'e, Prof. Dr. Coşkun ATAYETER'e, Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. H. Bahadır AKIN'a, beni yönlendiren Kayseri Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Mustafa YALÇIN'a, bana zaman ayırarak kıymetli bilgilerini benimle paylaşan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Mustafa PALANCIOĞLU'na, değerli enstitü çalışanlarına ve beni daima destekleyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Türkiye’de çok belirgin olan bölgelerarası gelişmişlik farkları, bölgesel politikalarımızdaki aksaklıkları açıkça göz önüne sermektedir. Bu doğrultuda, çözüm için farklı stratejiler geliştirmek ve sıra dışı bir vizyon getirmek yönetimin asli görevlerindedir. Bu bakış açısıyla kurulan kalkınma ajansları, bölgenin sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarıp, bunu en iyi şekilde kullanmayı ve bölgesel farklılıkları bertaraf etmeyi hedeflemektedir. Pilot olarak kurulan Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajanslarının ardından, bugün ülkemizde, resmi olarak kalkınma ajanslarının sayısı 26’ya çıkmıştır. Şu an faaliyete geçen kalkınma ajanslarının her biri, kendi bölgeleri için kalkınma stratejileri oluşturmaktadır.

Değişen dünyada günbegün önemi artan kalkınma ajansları, pek çoklarınınca faaliyet gösterdikleri bölgenin hem ekonomik ve hem de sosyo-kültürel açıdan kalkınmasını sağlayabilecek yapılanmalar olarak kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Kalkınma, Planlama, Ajans, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı.

ABSTRACT

Development differences between regions in Turkey, which is very definite, clearly display the defects in our regional policies. Accordingly, improving different strategies for solution and offering an extraordinary vision are the fundamental duties of government. Development agencies which are established with this point of view, aim at revealing the potentials of region, using this in the best way and acquitting regional differences. After Çukurova and İzmir Development Agencies which were established as pilot areas, today the number of development agencies officially increased to 26 in our country. Now, each one of these development agencies produce development strategies for their regions.

Development agencies whose importance is increasing day by day in global world, are accepted structures that can improve the regions in which they work both from economic and also socio-cultural perspectives.

Key Words: Region, Development, Planning, Agency, Central Anatolia Development Agency.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

I.TÜRKİYE’DEKİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINA GENEL

BİR BAKIŞ..... 3

I.1.Genel Bilgiler	3
I.1.1.Bölge Kavramı	7
I.1.2.Bölgesel Planlama	8
I.1.3.Bölgesel Kalkınma	9
I.1.4.Bölgeselleşme	10
I.2.Türkiye’de Bölgesel Dengesizlik Sorunu	11
I.2.1.Bölgesel Dengesizlik Kavramının Tanımı	11
I.2.2.Türkiye’de Bölgesel Dengesizliklerin Ortaya Çıkış Nedenleri	12
I.3.Bölgesel Kalkınma İçin Gerekli ve Yeterli Şartlar	16
I.4.Türkiye’de Kalkınmaya Yönelik Bölgesel Politikalar	18
I.4.1.Bölgesel Kalkınmanın Önemi	18
I.4.2.Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltıcı Politika Araçları	19
I.4.3.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Projeleri	22
I.4.4.Ekonomik ve Sosyal Yatırımlar	28
I.4.4.1.Ekonomik Yatırımlar	28
I.4.4.2.Sosyal Yatırımlar ve Sosyal Sermaye	29

I.4.4.3.İyi Yönetişimin Unsurları.....	30
I.4.4.4.Bölgesel Yenilikçilik.....	32
I.4.4.5.Toplum Kalkınması.....	32
I.4.4.6.Yerel Demokrasi.....	33
I.5.Yerel Ekonomik Kalkınma.....	34
I.5.1.Demokratik Yerel Yönetim.....	36
I.5.2.Toplumsal Katılım.....	38
I.5.3.Kurumsal Kapasite Geliştirme.....	39
I.5.4.Yönetmel Beceri.....	40
II.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TANIMI VE TÜRKİYE	
 GÜNDEMİNDE KALKINMA AJANSLARI.....	42
II.1.Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Aktör: Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	42
II.1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tanımı.....	43
II.1.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihi Gelişimi.....	44
II.1.2.1.Amerika Birleşik Devletleri'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	46
II.1.2.2.1.Tennessee Valley Authority.....	46
II.1.2.2.Avrupa Birliği'nden Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri.....	48
II.1.2.2.1.Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı.....	50
II.1.2.2.2.Stuttgart Bölgesel Kalkınma Ajansı.....	51
II.1.2.2.3.South West Kalkınma Ajansı.....	52
II.2.Türkiye Gündeminde Kalkınma Ajansları.....	54
II.2.1.1990 – 2000 Yılları Arasında Kalkınma Ajansları.....	59
II.2.2.2000 Yılından Günümüze Kadar Kalkınma Ajansları.....	60
II.3.5449 Sayılı Kanun.....	62
II.4.Bölgeler Arasındaki Dengesizliklerin Giderilmesi.....	65
II.4.1.Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Planlama ve	
Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü.....	66

II.4.1.1.Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları İlişkisi	68
II.5.Yerel Kalkınma Modeli	69
II.5.1.Yerelden Ulusal Kalkınmaya	70
II.5.2.Ulusal Kalkınma Planının Bölgesel Kalkınma Planlarına Bağlanması.....	71
II.5.3.Ekonomik Farklılıkların Giderilmesi	72
II.5.4.Uyumlu ve Dengeli Ekonomik Büyüme	73
II.5.5.Dışsal Büyüme ve İçsel Kalkınma Modeli	74
II.5.5.1.Dışsal Büyüme Modeli	74
II.5.5.2.İçsel Kalkınma Modeli	75
II.6.Kalkınma Ajansları İle Bölgesel Kalkınma Araçlarının Koordinasyonu	76
II.7.Sivil Toplum Kuruluşları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	78
II.7.1.Sivil Toplum Kuruluşları.....	79
II.7.1.1.Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı.....	79
II.7.1.2.Sivil Toplum Kuruluşlarının Amaç ve Yapıları.....	80
II.7.1.3.Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi	82
II.7.1.4.Sivil Toplum Kuruluşlarını Ayırt Eden Temel Özellikler.....	83
II.7.2.Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma Ajansları İlişkisi	84
II.7.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Bölgesel Kalkınmadaki Rollerini.....	85
II.8.Kalkınma Ajanslarının İl Özel İdareleri ve Belediyeler İle İlişkisi.....	86
III.TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN KALKINMA	
AJANSLARININ MİSYONU: KAYSERİ ÖRNEĞİ.....	88
III.1.Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu.....	88
III.2.Kalkınma Ajanslarının Dünya’deki ve Türkiye’deki Bazı Uygulamaları.....	90
III.2.1.Kalkınma Ajanslarının Dünya’deki Bazı Uygulamaları	91
III.2.2.Kalkınma Ajanslarının Türkiye’deki Bazı Uygulamaları	95
III.2.2.1.Çukurova Kalkınma Ajansı	96
III.2.2.2.İzmir Kalkınma Ajansı	99
III.3.Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	101

III.3.1.Kayseri Hakkında Genel Bilgi.....	104
III.3.2.ORAN'nın Misyonu.....	108
III.3.3.ORAN'ın Faaliyetleri.....	110
III.3.4.ORAN'ın Başarılı Olabilme Unsurları.....	112
III.4.Kalkınma Ajanslarının Türkiye'de Uygulanabilirliği: Kayseri Örneği.....	114
III.5.Kalkınma Ajansının Kayseri'nin Kalkınmasına Etkileri.....	117
III.6.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler.....	120
III.6.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Olumsuz Eleştiriler.....	120
III.6.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Olumlu Eleştiriler.....	124
IV.SONUÇ	130
V.KAYNAKÇA	132

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADA	: Alsace Kalkınma Ajansı
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKP	: Bölgesel Kalkınma Planı
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi Ana Planı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EURADA	: Eurapean Assocation of Regional Development Agencies (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği)
EGEV	: Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	: Girişimci Destekleme Merkezleri
GÖ	: Gönüllü Teşekkür
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HES	: Hidro Elektrik Santraller
IMF	: Uluslararası Para Fonu
INED	: International Network of Economic Developers (Uluslararası Ekonomik Kalkınma İletişim Hattı)
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KA	: Kalkınma Ajansı
KAYSO	: Kayseri Sanayi Odası
KESOB	: Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
KİEM	: Kamu İnternet Erişim Merkezi

KKP	:	Kırsal Kalkınma Projeleri
KOB	:	Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KÖY	:	Kalkınmada Öncelikli Yöre
KSS	:	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
MARKA	:	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
NUTS	:	The Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ORAN	:	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	:	Organize Sanayi Bölgeleri
ÖİK	:	Özel İhtisas Komisyonu
ÖUKP	:	Ön Ulusal Kalkınma Planı
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ-CSO	:	Sivil Toplum Örgütü-Civil Society Organizations
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	:	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TUSEV	:	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TÜSİAD	:	Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
TSO	:	Ticaret ve Sanayi Odası
TVA	:	Tennessee Valley Authority
UDNP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UIA	:	Uluslararası Kurumlar Birliği

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLO 1: Yıllar İtibariyle Bölgelerin GSMH Payları (%)	19
TABLO 2: Avrupa'daki BKA'ların Yasal Yapısı 1999	49
TABLO 3: 5449 Sayılı Kanun'a Göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması.....	55
TABLO 4: Türkiye'de Pilot Uygulama Olarak Seçilen Düzey 2 Bölgeleri ve Kapsamdaki İller.....	59
TABLO 5: Türkiye'de 2006 ve 2008 Yılında Kurulan Kalkınma Ajansları.....	61
TABLO 6: DPT Araştırmasına Göre Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları	104
TABLO 7: DTM Verilerine Göre Kayseri'nin Dış Ticaret Hacmi.....	108
ŞEKİL 1: Türkiye'de Kurulmuş Olan Kalkınma Ajansları	57
ŞEKİL 2: İZKA Yönetim Yapısı.....	101
ŞEKİL 3: ORAN Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı.....	103

GİRİŞ

Küreselleşme doğurduğu yeniliklerle tüm dünyanın başını döndürürken, beraberinde getirdiği sorunlarla da ciddi kırılmalar yaratmaktadır. Bu kırılmalardan belki en belirgin olanı, bütün ülkeler için büyük bir sorun olan bölgelerarası gelişmişlik farklarıdır. Bu farkları giderme zorunluluğunun bir sonucu olarak karşımıza bölgesel kalkınma ajansları çıkmaktadır.

Kalkınma ajansları; Amerika Birleşik Devletleri'nde "Büyük Bunalım"ın akabinde 1930'lardan sonra, Avrupa'da ise "II. Dünya Savaşı" sonrasında 1950'lerden itibaren oluşturulmuştur. Yaşanan krizle 1970'lerden sonra yeni bir yaklaşımla yaygınlaşmışlardır. 1980'lerde bölgesel kalkınmanın önemini arttırmasıyla birlikte, kalkınma ajansları da daha fazla kıymetlenmiş, sayıları giderek artmıştır. Bugün Avrupa'da onlarca ajans başarılı faaliyetleriyle dikkatleri üzerlerine çekerlerken, Dünyanın daha başka yerlerinde daha başka ajanslar kurulmaya devam etmektedir.

Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını ve yönetilmesini düzenleyen 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun" 25 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiş ve ilk ajanslar İzmir ve Çukurova bölgelerinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Bugün, resmi olarak kalkınma ajanslarının sayısı 26'ya çıkmıştır. Şu an faaliyete geçen kalkınma ajanslarının her biri, kendi bölgeleri için kalkınma stratejileri oluşturmaktadır. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)'da çalışmalarına başlamış ve ajans için personel alımları yapılmıştır.

Ülkemizde ajanslar, faaliyetlerine başlamış olmalarına rağmen hala tartışılmaktadır. Bu bağlamda hazırlanan bu çalışmada, ajansların bölgesel kalkınmaya ne

gibi faydalar ya da zararlar vereceği ve Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)'ın Kayseri'nin kalkınmasında ne tür bir misyon üstlendiği açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın amacı, demokratik bir örgütlenme yapısına sahip kalkınma ajanslarının, bölgesel kalkınmaya katkılarını gözler önüne sermektir.

Çalışmanın ilk bölümünde bölgesel kalkınma kavramı ve bölgesel kalkınma politikalarından bahsedilecektir. İkinci bölümde, bölgesel kalkınma ajanslarının tanımı, tarihi gelişimi, bölgesel dengesizliğin giderilmesi, kalkınma ajansları ile bölgesel kalkınma araçlarının uyum ve koordinasyonu, kalkınma ajanslarının diğer yerel yönetimlerle ve sivil toplum kuruluşları ile olan ilişkileri ve bazı başarılı kalkınma ajansları incelenecektir. Üçüncü bölümde ise, Türkiye'de bölgesel kalkınma açısından kalkınma ajanslarının misyonu Kayseri örneği ile açıklanacaktır. Yine aynı bölümde, kalkınma ajanslarının Dünya'daki ve Türkiye'deki bazı uygulamaları, kalkınma ajanslarına yöneltelen eleştiriler ve kalkınma ajanslarının Türkiye'de uygulanabilirliği Kayseri örneği ile incelenecek ve yorumlanacaktır.

Konunun Türkiye'de henüz çok yeni olması, literatür anlamında kaynak sıkıntısı yaşanılmasına sebep olmuştur. Ajanslar hakkında yazılan makale sayısı tatmin edici olsa da, kitap sayısı pek azdır. Bilhassa ORAN hakkında yeterince kaynak bulunduğu söylenemez. Fakat konu hakkında bilgi almak için ORAN Genel Sekreterliği ile görüşülmüş ve bilgi alınmıştır.

I.TÜRKİYE'DEKİ BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ

I.1.Genel Bilgiler

Çoğu ülkenin dengeli bir kalkınmayı sağlayamadığı ve bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kaldığı günümüzde bölgesel gelişmişlik farklılıkları, kimi ülkelerde çok daha yoğun hissedilse de, hemen her ülkenin yapısında görülmektedir. Bölgesel dengesizlikleri gidermek ve sürdürülebilir dengeli bir kalkınma süreci yakalayabilmek için devletler, yeni arayışlar içerisine girmişlerdir (Tutar ve Demiral, 2007: 65).

Bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını ortadan kaldırarak istikrarlı bir kalkınma politikası izlemeyi gaye edinen bölgesel kalkınma, aynı zamanda bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizlikleri de ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Böylesine önemli amaçlara hizmet etme zorunluluğu olan devlet ise, kalkınma planlarında bölgesel kalkınma politikasına önem vermekte, az gelişmiş bölgelerin kalkınmalarını teşvik etmektedir (Gündüz, 2006: 177).

Dünya genelinde iktisadi büyüklük sıralaması açısından henüz ilk on ülke arasına giremeyen Türkiye'de, pek çok ülkede olduğu gibi, bölgesel kalkınma konusu hiç de iç açıcı değildir. Ulusal kalkınma açısından ileri seviyeye ulaşamayan, kendi bölgeleri arasında bile ciddi gelişmişlik farklılıkları bulunan ülkemizde bazı bölgelerimiz OECD ve AB seviyesine ulaşmış iken bazı bölgelerimizin geri kalmış Afrika ülkeleri seviyesinde olması durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir (Taş, 2008: 7).

Bölgelerarası gelişme farklılıkları Türkiye’de yaşanan yapısal meselelerin başında gelmektedir (İ. Arslan ve Ay, 2007: 412). Ülkemizde bölgeler arasında coğrafi, ekonomik, sosyal, kültürel vb. açıdan başlıklar bulunmaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının doğmasına neden olan bu etmenlerin dezavantajları kendilerini en çok Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde göstermektedir (Aktaran: Gündüz, 2006: 178).

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları, pek çok yönetsel yenilikte olduğu gibi, Avrupa ülkelerinin tecrübelerinden etkilenmiştir. Bu etkilenmenin sonucu olarak ülkemizde, kalkınma planlarının temel amacı olan bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılması için yeni stratejiler üretilmeye çalışılmıştır (İ. Arslan ve Ay, 2007: 413).

Türkiye’de çoğu araştırmacı tarafından kabul edilen görüşe göre bölgesel politikalar 1960 sonrası dönemde başlamış ve beş yıllık kalkınma planlarında da yer almıştır (Akan ve İ. Arslan, 2008: 108). Bölgesel planlamaya dair gayeleri geri kalmış yörelerin daha hızlı kalkındırılmasını mümkün kılmak olan beş yıllık kalkınma planlarının¹ ülkemizdeki başlangıcı, 1963 yılına tekabül etmektedir (Külhan, 2001: 1). Bu tarihten itibaren ülke politikalarında “bölgesel kalkınma” yer almaya başlamıştır. Zira 1923-1950 yılları arasında oldukça zor şartlar altında toparlanmaya çalışan Türkiye, bölgesel kalkınma politikası uygulayacak durumda değildir. Bu dönemde ülkedeki tüm bölgeler ekonomik, sosyal vb. açıdan geri kalmış haldedir. 1950-1960 döneminde ise Devlet, kamu yatırımlarını ülke geneline yaymak istemişse de dağıtımda ülkenin doğusu kafi miktarda

¹ Birinci beş yıllık kalkınma planı: 1963-1967; ikinci beş yıllık kalkınma planı: 1968-1972; üçüncü beş yıllık kalkınma planı: 1973-1977; dördüncü beş yıllık kalkınma planı: 1979-1983; beşinci beş yıllık kalkınma planı: 1985-1989; altıncı beş yıllık kalkınma planı: 1990-1994; yedinci beş yıllık kalkınma planı: 1996-2000; Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: 2001-2005; dokuzuncu kalkınma planı: 2007-2013 dönemini kapsamaktadır.

pay alamamıştır. Yine özel sektör yatırımlarının da Marmara Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu [ÖİK] Raporu, 2000: 24).

- **I.BYKP (1963-1967);** Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (I.BYKP) döneminde özellikle üzerinde durulan konu Türkiye'nin en mühim meselelerinden biri olan “bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi” meselesi olmuştur. Bu plan döneminde; Doğu Marmara Bölgesinde sanayinin, Antalya Bölgesi'nde tarımın ve turizmin, Çukurova Bölgesi'nde tarımın ve sanayinin, Zonguldak Bölgesi'nde sanayinin gelişmesini hedefleyen çalışmalar yapılmıştır (Aktaran: Gündüz, 2006: 188).
- **II.BYKP (1968-1972);** Ulusal planın önceliği özellikle vurgulanmışsa da (Filiztekin, 2008:94), II.BYKP'da I.BYKP'ndaki ilkeler aynen korunmuştur. Bununla beraber, özel sektörün geri kalmış bölgelere gitmesini sağlayacak her türlü özendirici önlemlerin arttırılacağından bahsedilmektedir. Yine bu dönemde, bölgesel eşitsizliğin giderilmesinde devlet faktörünün esas belirleyici olduğu özellikle vurgulanmış, “bölge” kelimesi mümkün mertebe kullanılmamıştır. Zira II.BYKP uygulamasının son yılı olan 1972 yılına ilişkin programda, Kalkınma Planı metninde yer alan “Bölgesel Gelişme” bölümünün yerine “Yurt Düzeyinde Dengeli Gelişme”, “Bölge Planlaması” yerine de “Kalkınmada Öncelikli Yöre” (KÖY) başlıklı konulara yer verilmiştir. Aynı yıl KÖY'ler dairesi kurulmuştur. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi KÖY kapsamına alınmıştır. Fakat gerek I.BYKP'de gerekse de II.BYKP'de bölgeler arası farklılıkların giderilmesinde tam bir başarı sağlayabilmiş değildir (Aktaran: Gündüz, 2006: 188-189).

- **III.BYKP (1973-1977);** Bölgesel politikaların kaynak israfı olduğunu vurgulayan bu planda, kalkınmada öncelikli yörelerin yalnızca potansiyeli olan alanlarda geliştirilmesi, bölgesel eşitliği sağlamak için kalkınma hızından fedakarlık yapılmaması ilkesi benimsenmiştir (Tekeli, 1981: 376). Bununla birlikte yerel yönetimlerin öncelikli olduğu da belirtilmiştir. Görüldüğü gibi plan kendi içinde tezatlarla doludur.
- **IV.BYKP (1979-1983);** Dördüncü plan hem yurt içindeki hem de yurt dışındaki olumsuz gelişmelerden dolayı tam olarak uygulanmış değildir.
- **V.BYKP (1985-1989);** V.Planda, IV.Planda mevcut olan “Bölgesel Gelişme”ye dair hedefler yerini “Bölge Planlaması”na bırakmıştır. Böylelikle 1963’de ilk planla kabul edilen, 1973 yılında Üçüncü Planla terk edilen bölge planlama unsuru 10 yıl sonra yeniden benimsenmiştir (Aktaran: Gündüz, 2006: 189-190). Bu plan döneminde, bölgelerin tespit edilmesinde idari sınırlardan bağımsız bölge kavramı esas alınarak “Fonksiyonel Bölgeler” oluşturulması öngörülmüştür. Bu fikir çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 16 bölge² tespit edilmiş ve planlama faaliyetlerinde bunlara uyulması ilkesi benimsenmiştir. Yine bu plan döneminde plan yapma ya da yaptırma görevi DPT’ye verilmiştir (Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, 2000: 29).
- **VI.BYKP (1990-1994);** Bu planda, V.BYKP dönemindeki teşvik tedbirleri devam etmiş, bölgeler arası dengesizliği azaltmak amacıyla KÖY’e uygulanan altyapı yatırımları ve teşvik tedbirleri ile ilgili gelişmelere yer verilmiştir (Aktaran: Gündüz, 2006: 190). Yine bu planda önceki planda

² Bu bölgelerin merkezleri; Kayseri, Sivas, Malatya, Erzurum, Elazığ, Diyarbakır, Gaziantep, Konya, Samsun, Trabzon, Adana, İzmir, Ankara, Eskişehir, Bursa ve İstanbul’dur.

tanımlanan “16 bölge” bir yana bırakılmış, bölge planlamasının KÖY'lere kaydırılması ilkesi benimsenmiş (Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, 2000: 29).

- **VII.BYKP (1996-2000);** Planda, “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” adı altında; il planlama, bölgesel gelişme, metropollerle ilgili düzenlemeler konularına yer verilmiştir (Bölgesel Gelişme ÖİK Raporu, 2000: 30). Ayrıca İstanbul'un sorunları ele alınıp incelenmiştir (Aktaran: Gündüz, 2006: 190).
- **VIII.BYKP (2001-2005);** Plan'da “bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında; eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi, sürdürülebilirlik, bölgeler arası bütünleşme, gelir dağılımının düzeltilmesi, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımçılık” (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2000: 21-29) özellikle vurgulanmaktadır.

1.1.1.Bölge Kavramı

Literatürde “bölge” kavramı, tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Bu kavram belirsizliği, farklı amaçlara göre değişik bölge kıstaslarının kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bir bölgeyi öbürlerinden ayıran özellikler bölgenin fiziki, toplumsal ve ekonomik yapısından kaynaklanabilir. İşte bu nedenle bölgelerin sınıflandırılmasında coğrafi, ekonomik, sosyal ve kamusal amaçlı değişik kriterler kullanılmaktadır. Sonuç olarak yapılan çalışmalarda coğrafi, siyasal, hukuki, sosyolojik, demografik ve çevresel disiplinlere yer verilmesi kavram kargaşasını iyice arttırmaktadır (Aktaran: Gündüz, 2006: 2).

Bölge kavramı, yönetsel anlamda, bir yönetim kademesi ve bir yerel yönetim birimi olması açısından tanımlanmaktadır (Keleş ve Erbay, 1999: 6). Siyasal anlamda ise,

değişik etmenlerden oluşmaktadır. Bu etmenlerin başında “kimlik” duygusu gelmektedir (Göçer, 2002: 18).

Bölge, günümüzde hemen her ülkede değişik anlamlara gelebilmektedir. Örneğin, İspanya’da “özerk topluluklar” iken, Fransa’da bir “yerel yönetim kuruluşu”dur. Belçika’da ise “federe devlet” anlamına gelir. Bölge, düzey bazında, devlet değildir, ama ilin üzerindedir. Bunun yanında, idari ve hukuki bir varlık olarak kabul edilir (Aktaran: Bayramoğlu, 2005: 38).

I.1.2.Bölgesel Planlama

Bölgesel planlama, bir bölgenin fiziki, sosyal ve ekonomik yönden koordine edilmesi demektir. Bir mekanın en ussal şekilde organize edilmesi ve bu organizeenin icap ettiği biçimde donatılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda devletin yönetiminde bulunan organize sanayi teşvikleri, enerji kaynakları, sulama, ulaşım, krediler, konut yatırımları gibi tüm araçlardan yararlanma olanaklarını en iyi formda yönetme amacını güder. Bölge planlamasının esas konusu bölgeler arası dengesizliklerin bertaraf edilmesidir (DPT, 2000: 10).

Son yıllarda “planlama” kavramı yeniden gündeme gelmiş, gelişmiş liberal ekonomilerde bile bu kavram tekrar tartışılmaya başlanmıştır (Elmas, 2001: 24).

Bölge planlamasının başarılı olması, ulusal planlamaya bağlıdır. Çünkü ulusal planlama bölgesel planların istikrarlı bir şekilde yürütülmesini sağladığı gibi, bölgesel planlar arasında koordinasyonu da sağlar. Diğer yandan bölgesel planlama yapılırken alt bölge planlamasının yapılması da son derece önemlidir. Alt sınıflandırma çoğunlukla; gelişmiş bölgeler, özel statülü bölgeler, az gelişmiş bölgeler, büyümenin ağırlığını taşıyan

bölgeler, acil müdahale bölgeleri, risk bölgeleri ve hassas bölgeler biçiminde yapılmaktadır (DPT, 2000: 9).

Bölge planları bölgesel sorunların türüne göre farklılık gösterebilmektedir. Bölgesel planlama geri kalmış bir bölgeyi de, hızlı gelişen metropoliten bölgelerin sorunlarını da hedef alabilir (www.ekodialog.com).

I.1.3.Bölgesel Kalkınma

Bölgeler arası kalkınmışlık farklılığı kavramı, gelişmiş ve gelişmemiş bölge farklılıklarının giderilmesi politikasını da beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler “bölge” ve “kalkınma” kavramlarının birlikte incelenmesine neden olmuştur. Buna istinaden, bölgesel planlama çalışmalarında farklı yöntemler gün ışığına çıkmıştır (K. Arslan, 2005: 276).

Küreselleşme süreci ile yepyeni bir forma bürünen bölgesel kalkınma anlayışı, bölgede bulunan kaynakların kullanılması yoluyla, yerel fırsatlardan en üst seviyede yarar sağlamayı hedeflemektedir. Bu maksatla, sivil toplum kuruluşları (STK), yerel yönetimler, yerel politikacılar, işletmeler, finans çevreleri, yerel istihdam büroları, eğitim ve öğretim kurumları ve sosyal taraflar gibi aktörler bir arada çalışmaktadır (Bölgesel Gelişme Çalışma Grubu Raporu, 2004: 20).

Çağdaş Bölgesel Kalkınma yaklaşımında, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi amacının yanı sıra, özellikle AB’ye üye ve aday ülkeleri arasındaki gelişmişlik düzeylerinin birbirlerine yaklaştırılması, bölgelerin kendi içindeki kırsal ve kentsel gelişmişlik düzeyleri farklılıklarının giderilmesi, bölgelerin global rekabet güçlerinin artırılması, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin değerlendirilmesi ve ülkelerin topyekun kalkındırılması amaçlanmaktadır (Akın, 2006: 295).

Ulusal kalkınma bakımından bölgesel kalkınmanın iki esas gayesi olduğu söylenebilir. Bunlar; gelir dağılımında sosyal adaletin sağlanması ve kaynak dağılımında

etkinliğin oluşturulabilmesidir. Gelişmiş ülkelerde kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasına öncelik verilirken, gelişmekte olan ülkelerde kaynak dağılımında sosyal adalete önem verilmektedir (Aktaran: Gündüz, 2006: 154).

Geri kalmış bölgelerde ekonomik yapının tarıma dayalı olması, sermayenin kıt, nüfus artış hızının yüksek olması ve dışarıya sürekli göç verilmesi (Gündüz, 2006: 154-155) vb. sebepler, bölgesel kalkınmanın ne derece önemli olduğunu tüm dünyaya göstermektedir.

1.1.4.Bölgeselleşme

Küreselleşme devletleri farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkilerin bir bölümü, yerelleşme ve bunun bir uzanımı olan bölgeselleşme vakiasında kendini göstermektedir (Aktaran: E. Arslan, 2010: 89-90). Bölgeselleşme, merkezi yönetim karşısında yerel ve bölgesel birimlerin yönetsel açıdan güçlendirilmesi (Mengi, 1998: 45) olarak tanımlanmaktadır.

Bölgeselleşme devlet kurumlarını çeşitli şekillerde etkileyebilir: Almanya, İsviçre, Belçika ve Avusturya'da olduğu gibi federalizme, ya da İtalya ve İspanya'da olduğu gibi federalizme benzeyen bir sisteme yol açabilir. Kimi örneklerde, örneğin Fransa'da bölgeselleşme sınırlı bir yerinden yönetim anlamına gelirken, İngiltere'de olduğu gibi belli bölgelere özel statüler verilmesi anlamına da gelebilir (Rinaldo Locatelli, t.y.:2).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra üniter devlet modelinde yeni gelişmeler yaşanmıştır. Bölgeler, bilhassa savaştan sonra, farklı bir görev üstlenmiştir. İktisadi nedenlerin yanında politik, tarihsel, kültürel etkenler de bölgeselleşmenin itici gücü olmuştur. Bu gelişmelerin akabinde İtalya, İspanya, Belçika gibi üniter devlet formuna sahip ülkelerde politik ve kültürel bölgeselleşme girişimleri hayata geçirilmiştir (Aktaran: Özel, t.y.: 110).

Ülkemizde bölgeselleşme kavramının gündeme gelmesi ve sürecin ülke için hazırlanması adına yapılan yapısal adaptasyonlar, 1990'ların son yıllarına tekabül eder. Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üye olmak maksadıyla yaptığı faaliyetler, ülkemizde bölgeselleşme çalışmalarına da hız vermiştir (Keleş, 1995: 17-19).

1.2.Türkiye'de Bölgesel Dengesizlik Sorunu

Farklı dönemlerde uygulanan bölgesel politikalara rağmen Türkiye'de hala bölgesel dengesizlik sorunu yaşanmaktadır. Bölgesel dengesizliğin ekonomik farklılıkların yanı sıra toplumsal farklılıklara da yol açması, konunun önemini arttırmaktadır.

1.2.1.Bölgesel Dengesizlik Kavramının Tanımı

Bölgesel dengesizlik, en yalın şekilde, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği şeklinde tanımlanabilir. Örneğin; farklı bölgelerdeki şahısların iş bulma fırsatına sahip olamamaları ekonomik fırsat eşitsizliğidir. Farklı bölgelerde yaşayan şahısların sağlık hizmetlerinden ve kültürel etkinliklerden eşit oranda yararlanamamaları ise ekonomik anlamda fırsat eşitsizliğidir (Dinler, 1998: 109).

Aynı ülkenin değişik bölgeleri arasında ekonomik, coğrafi, toplumsal ve kültürel başlıklar olması mümkündür. Bu durum hemen her ülkede görülmektedir. Fakat bölgelerarası dengesizlik sorununa, gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmemiş ülkelerde daha fazla rastlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bölgelerarası dengesizlik görülse de dengesizlikler bu yerlerde giderek azalmakta, gelişmemiş ülkelerde ise bölgelerarası gelişmişlik uçurumu giderek artmaktadır (Aktaran: Gündüz, 2006: 15).

1.2.2.Türkiye’de Bölgesel Dengesizliklerin Ortaya Çıkış Nedenleri

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ile birlikte dikkat çekmeye başlayan bölgesel dengesizliğin, pek çok ülke için ulusal bir problem haline gelmesi II. Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. Gerçekten bu dönemden sonra devletlerin iktisadi ve siyasal gündeminde bölgelerarası eşitsizlikler yer almaya başlamıştır (Dinler, 2001: 124). II. Dünya Savaşı gibi Sanayi Devrimi’de Dünyadaki ekonomik işleyişi etkilemiştir. Savaşın hemen sonrasında vuku bulan Sanayi Devrimi ile de üretim artmış, dünya ekonomik anlamda büyük bir yeniliğe şahit olmuştur. Fakat ekonomik gelişme, bazı ülkelerin bazı bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Yani, ekonomik gelişme için uygun şartlara sahip olan bölgelerde ekonomik icraatlar son hızla ilerlerken, diğer bölgeler fakirleşmeye devam etmişlerdir. Hem o gün hem de bugün için şu söylenebilir ki, gelişmiş ülkelere nazaran gelişmemiş olan ülkelerde bölgelerarası farklılığın yoğunluğu daha fazladır (Özdemir, 1999: 121).

Sanayi Devrimi, ülkeler arasında çok ciddi farklılıklara neden olmuştur. Devrimi hazırlayan devletler gün geçtikçe gelişmişler ve diğer ülkeleri ticari ilişkiler aracılığıyla sömürmüşlerdir. Bu süreç tüm ülkeler arasında büyük uçurumlar oluşturmuş, “gelişmiş ülke” ve “gelişmekte olan ülke” ülke ayrımı yapılırdır olmuştur. Bunun yanında, Sanayi Devrimi’nin sonuçları gelişmiş ülke olarak nitelendirilen devletler içinde bazı sorunlar doğurmuş, bu ülkelerin kendi bölgeleri arasında da gelişmişlik farkları görülmeye başlamıştır. Yani Sanayi Devrimi, tüm dünya ülkeleri için aynı anda başlamadığı gibi, aynı ülkenin değişik kesimlerinde bile farklı zamanlarda başlamıştır. Bugün bir ülkede yaşanan bölgesel dengesizliğin ortaya çıkışının başlangıcı Sanayi Devrimi’ne kadar uzanmaktadır (Dinler, 1998: 111).

Çoğu ülke için geçerli olan bir gerçek vardır; ekonomik gelişme bir ülkenin tüm bölgelerinde aynı anda başlamaz ve ayrıcalıklı sayılabilecek belirli noktalarda meydana gelen gelişme bu merkezlerde yoğunlaşır. Bu durum, bölgesel dengesizliği ortaya çıkaran en belirgin nedendir. Gelişme noktaları (kalkınma kutupları) çevresinde giderek artan sosyal ve ekonomik hareketlilik sonucunda bölgelerarası dengesizliğin oluşması kaçınılmaz bir sonuçtur (Dinler, 2001: 113).

Kutuplaşma çoğunlukla sanayi yatırımları sonucu oluşmaktadır. Zira bu yatırımlar, diğer yatırımlar için lokomotif görevi üstlenmektedir. Sanayi yatırımları, kendi ihtiyaçlarını karşılayacak olan diğer yatırımları da bölgeye çeker. Bu cazibenin etkisiyle bölgenin kalkınması hızlanır ve kutup bölgesinin odağında bulunan yer git gide genişleyip cazibe merkezi haline gelir (Aktaran: Gündüz, 2006: 16).

Belli bir bölgedeki bir ekonomik gelişme, söz konusu bölgeyi diğer bölgeler aleyhine ileri düzeylere taşıyabilmesi iki sebep ile açıklanmaktadır: İlk neden, ölçek ekonomilerinden azami derecede faydalanmayı arzulayan işletmelerin, üretim kapasitelerini optimal (en uygun) seviyeye ulaştırmak amacıyla yeni yatırımlara yönelmeleridir. Söz konusu işletme elde ettiği kazanımları arttırmak için çalışacak ve çalıştığı bölgedeki ekonomiyi de canlandıracaktır. İkinci neden, işletmelerin “dışsal ekonomiler³” den faydalanabilmek için aynı bölgede toplanmaya meyilli olmalarıdır. Bazı bölgeler ekonomik faaliyetler bakımından böylesine avantajlıyken gelişme potansiyelinden mahrum olan geri kalmış bölgeler bir duraklama ve ayrıca gerileme sürecine girmektedir (Dinler, 1998: 118).

³ Dışsal ekonomi; bir işletme ya da kesimin gerçekleştirdiği bir faaliyetin diğer bir işletmeye veya kesime karşılıksız olarak verdiği yarar ya da zarardır.

Diğer tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de bölgeler arasında gelişme farkı vardır. Bu fark doğu ile batı arasında net bir biçimde görülmektedir. Gelişmiş ülkeler bu konuda öngörülü bir şekilde hareket etmişler ve önlem almışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde ise hala bir denge sağlanamamıştır. Gelişmekte olan bir ülke olarak ülkemizde, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi gayesiyle çalışmalar devam etmektedir. Türkiye’de bölgesel dengesizliğin ortaya çıkışı ve dayandığı nedenler; coğrafi, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihi nedenler olarak ele almak mümkündür (Gündüz, 2006: 100);

- **Coğrafi Nedenler:**

Bir ülkenin iklim şartları, piyasalara yakınlığı, doğal koşulları, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, haberleşme ve ulaşım olanakları kalkınmayı bazen olumlu yönde tetiklerken bazen de engelleyici etkide bulunabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin dünya üzerindeki dağılımına bakıldığında Avustralya’nın haricindeki gelişmiş ülkelerin tamamının kuzey yarımkürede bulunduğu, geri kalmış ülkelerin çoğunun ise tropikal bölgelerde yer aldığı görülmektedir (Dinler, 1994: 177).

Türkiye’de, her ne kadar farklı otoritelerce farklı rakamlar verilse de, genel olarak yedi coğrafi bölge bulunmakta, bu bölgelerde de farklı coğrafi özellikler görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de coğrafi açıdan farklı gelişme düzeylerinde olan bölgelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsan gereksinimlerinin karşılanması tarıma, tarımsal etkinlikler ise tabiata bağlıdır. Bu sebeple iktisadi hayat tabii çevreye bağlı olarak devam ettirilmektedir. Yani tabii çevreyi göz önünde bulundurmadan herhangi bir ülkenin ekonomisi tam olarak idrak edilemez (Aktaran: Gündüz, 2006: 100). İklim ekonomiyi farklı şekillerde etkileyebilir. Örneğin, ülkemizde denize kıyısı olan şehirler turizm açısından gelişmiştir.

Ülkemizin en yüksek bölgesi olan Doğu Anadolu Bölgesi, aynı zamanda Türkiye'nin en büyük bölgesidir. Yinede coğrafi şartlar açısından en kötü durumda olan iki bölgeden biridir. Bölgede kışların çok sert, yazların ise çok sıcak ve kurak geçmesi bölge halkının geçim kaynağı olan tarımı da olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan Akdeniz ve Ege Bölgesi coğrafi şartların meyvelerinden en iyi şekilde faydalanmaktadır. Söz gelişi, Akdeniz Bölgesi'nde iklim şartlarının uygun olması seracılığın gelişmesine neden olmuştur.

- **Sosyo-Ekonomik Nedenler:**

Türkiye'de iktisadi anlamda bölgesel eşitsizliğin belli başlı nedenleri; istihdamın istikrarsız dağılımı, geri kalmış bölgelerde yüksek doğurganlık ve işgücüne düşük katılım oranları (Kaya, 2009: 32) şeklinde sıralanabilir.

Türkiye'de bölgesel dengesizliğe neden olan sosyo-ekonomik nedenlerin başında, ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde tarım ekonomisinin hakim olması gelmektedir. Bu kesimlerde eğitilmiş insan gücü azdır. Bununla beraber tarım sektörü modernleştirilememiş ve bunun bir sonucu olarak tarımla uğraşanlar emeklerinin karşılığını alamamış ve yoksullaşmışlardır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ekonomi tarıma dayandığı halde, tarıma dayalı bir ticaretin gelişmemesi vahim bir durumdur.

- **Kültürel Nedenler:**

Dünyanın en gelişmiş ülkeleri, örneğin Japonya'da, okuma yazma bilenlerin oranı % 100'lere varırken gelişmemiş ülkelerde okuma-yazma bilenlerin oranının düşük olması dikkat çekicidir. Bundan şöyle bir sonuç çıkarılabilir; eğitim ile sanayileşme arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır (Aktaran: Gündüz, 2006: 104). Gerçekten

gelişmemişlik sorununun bertaraf edilmesi ve bölgesel dengesizliğin en aza indirilebilmesi için, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve faal bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesi hayati öneme sahiptir (Gündüz, 2006: 104). Özellikle okuma-yazma oranının en düşük olduğu Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde sanayileşme oranı çok düşüktür. Yine bu bölgelerde egemen olan “aşiret” yapısı da toplum hayatını olumsuz yönde etkilemektedir (Aktaran: Gündüz, 2006: 104).

- **Tarihi Nedenler:**

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması (1923) ile ülkenin batısının gelişmeye başladığı görülmektedir. Fakat Türkiye'de Doğu ile Batı arasındaki istikrarsızlığın belirginleştiği 19. yüzyılda, ülkeye yabancı sermayenin girmesi ile başladığı söylenebilir. Özel yatırımların batı bölgelerini yeğlemelerinin sebepleri batı bölgelerinin Avrupa'ya daha yakın olması, deniz taşıma olanaklarından yararlanılabilecek olması, ılıman iklim, zengin ham madde kaynaklarının ve emek arzının bu bölgelerde daha fazla olmasıdır. O devirde ülkemizde bol miktarda iş gücü ve ham madde kaynaklarının bulunması yatırımcıları Türkiye'ye çekmiştir (Gündüz, 2006: 102-103).

1.3.Bölgesel Kalkınma İçin Gerekli ve Yeterli Şartlar

1960'lı yıllarda oldukça revaçta olan Keynesyen kalkınma politikaları rekabet şartlarını ve verimliliği arttıramamış, 1970'li yıllarda ortaya çıkan petrol krizi ile birlikte Keynesyen politikaların ekonomik sorunları çözmediği görülmüş ve bu politikalar yerini arz-yönlü ve politika yapımını yerel aktörlere devreden uygulamalara bırakmıştır. Bu yeni anlayış AB (Avrupa Birliği), BM (Birleşmiş Milletler), IMF (Uluslar arası Para Fonu) ve Dünya Bankası gibi kurumların merkezi uygulamaları yerine, yerel nitelikli, kalkınma ajansı gibi kurumların kurulmasını öngörmektedir (Aktaran: Taş, 2008: 10).

Bölgesel kalkınma kavramına, beş yıllık kalkınma planlarında oldukça kısıtlı olarak değiniliyordu, ta ki VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar. Bölgesel kalkınma kavramı, ülkemizde VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilk kez ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Taş, 2008: 11). Gerçekten VIII. ve IX. Plan ile ülkemizde daha fazla Avrupalı tarzın benimsendiği görülmektedir. Söz gelişi, Türkiye'nin 2004-2006 Ulusal Kalkınma Planı, VIII. ve IX. Kalkınma Planı göstermektedir ki Türkiye'nin bölgesel politikası son yıllarda AB'nin bölgesel politikasına daha yakın ilerlemektedir.

Ülkemizde kalkınma politikaları, on yıl öncesine kadar “merkezi yönetimin belirleyip yerel yönetimin uygulaması” şeklinde olmaktadır. Lakin AB sürecinde artık merkezi planlamanın, kalkınmada belirleyici olma özelliği kaybolmaktadır. Hem AB'nin bölgesel politika gerekliliklerine tam uyum sağlamak ve hem de Türkiye'deki bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla hazırlanan bölgesel politikaların en iyi biçimde uygulanmasını sağlamak için hazırlanan kalkınma stratejilerinin uygulanması aşamasında yapılması gereken daha çok iş vardır. Bölgesel kalkınma için bölgeler arası farklılıkları, AB bölgesel politikası çizgisinde azaltmak için bölgesel kalkınmanın “gerekli şartları” ve “yeterli şartları” birlikte gerçekleştirilmelidir. Öncelikle, büyüme ve istihdam için gerekli ön koşullara ihtiyaç var. Geri kalmış bölgelerin toplumsal ve iktisadi cazibelerini artırmak için, gerekli altyapının iş dünyasına sağlanması gerekir. Örneğin, az gelişmiş bölgelerde, yeterli, esnek ve güvenli ulaşım altyapısının sağlanması, ticaret için verimliliği ve fırsatları artırabilir. Bu tür yatırımlara, özellikle bilgi ekonomisinde lazım olan yeteneklerin kazandırılması ve insan kaynaklarının eğitilmesi eşlik etmelidir. Bölgesel kalkınma için bu “gerekli şartlar”ın yanında, bunları tamamlayacak olan “yeterli şartlar”ın da oluşturulması gerekir. Bu şartlar, daha az somut olan şartlar olup, girişimciliği teşvik

eden iş kültürü, yenilikçi kapasite, iyi yönetim, kamu-özel ve firmalar arası işbirliğini ve sosyal sermayeyi teşvik eden bir kurumsal çerçeveye dayalıdır (Aktaran: Altan, 2006).

1.4.Türkiye’de Kalkınmaya Yönelik Bölgesel Politikalar

Bölgelerarası gelişmişlik farkları ile mücadele eden ve kalkınmayı hedefleyen her ülkenin yapması gereken ilk şey, kendi olanaklarını göz önünde bulundurarak bir “bölgesel politika” geliştirmektir.

1.4.1.Bölgesel Kalkınmanın Önemi

Kalkınma kavramı yalnızca ekonomik yapının değişmesi değildir. Kalkınma kavramı, ekonomik yapının yanında sosyo-kültürel yapının da değişmesi ile alakalıdır (Gök, 2003: 2).

Devlet, ülkenin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabilmesi için, kalkınmaya büyük önem vermiş ve bu maksatla da 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DTP)’nin kurulmasını gerekli görmüştür. Planlamanın amacı, kaynak israfından kaçınmak ve kalkınma hızından en az fedakarlık edecek şekilde ülke kaynaklarının değerlendirilmesini zorunlu görmektedir. Bu bakımdan, uzun vadede çözüme ulaştırılabilecek, tedbirleri bugünden ele alıp değerlendirilebilecek şekilde bölgesel kalkınmaya ağırlık vermek gerekir (Aktaran: Gündüz, 2006: 153).

Az gelişmiş bölgelerin temel özellikleri, ekonomik yapılarının tarıma bağlı olması, nüfus artış hızlarının yüksek olması ve devamlı olarak dışarıya göç vermeleridir. Bu olumsuzlukların bertaraf edilebilmesi için, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması gerekir. Bunun için temel kural ise, bu bölgelerde emek-yoğun yatırımlara öncelik vermektir. Özellikle orman ürünleri ve toprağa dayalı sanayiler, tekstil, gıda ve küçük el sanatlarını geliştirici yatırımlara öncelik verilmelidir (Aktaran: Gündüz, 2006: 154). “Çağdaş Bölgesel Kalkınma” yaklaşımında, bölgeler arası dengesizliklerin en aza indirilmesi, bölgelerin küresel rekabet güçlerinin artırılması, bölgelerin kendi içindeki

kırsal ve kentsel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin kullanılması ve ülkelerin bütün bölgeleri ile kalkındırılması amaçlanmaktadır (Akın, 2006: 295).

Türkiye’de, sosyal ve ekonomik gelişmişlik açısından, Batı bölgesi daha öndedir. Bu durum, ne yazık ki, her geçen sene Doğu bölgelerinin aleyhine ilerlemektedir.

Tablo 1: Yıllar itibariyle Bölgelerin GSMH Payları %

BÖLGELER	1987	1993	2001
Marmara	35	36	38
Ege	17	17	17
İç Anadolu	17	16	16
Akdeniz	12	12	12
Karadeniz	10	9	9
Doğu Anadolu	4	6	3
Güneydoğu Anadolu	5	4	5

Kaynak: Türkiye Ekonomisinin 80. Yılı, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2004, 172.s.

Bölgesel dengesizliğin ortaya çıkışında rol oynayan faktörler olan işsizlik oranı, gelir düzeyi ve iç göçler ve de yukarıdaki tablo göz önünde bulundurulduğunda bölgesel kalkınmanın önemi anlaşılmaktadır. Hakikaten bölgesel kalkınma, Türkiye’nin ve diğer tüm gelişmemiş olan ülkelerin çözmeleri gereken en mühim sorunlardan birisidir.

1.4.2. Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltıcı Politika Araçları

Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltıcı politika araçları, gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde farklılıklar göstermekle birlikte, genel olarak tüm bölgeler için ortak sayılabilecek özelliklere sahip araçlardan söz edilebilir. Bölgelerarası gelişmişlik farklarını

azaltıcı dört farklı araçtan söz edilebilir. Aşağıda sıralanan bu araçlardan ilk üçü, geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına, dördüncüsü ise, çokça kalabalıklaşmış bölgelerin gelişmesinin sınırlandırılmasına yönelik olduğu söylenebilir (Dinler, 1998: 283);

1. Bölgesel kalkınma için gerekli olan devlet yatırımlarını sağlamak,
2. Ekonomik faaliyetlerin, bir takım teşvik tedbirleriyle (mali ve vergisel avantajlar) belirli bölgelere yönelmesini temin etmek,
3. Yönetim teşkilatının bölgesel kalkınma sorunlarına uyumunu sağlamak,
4. Metropolitan bölgelerin gelişmesini sınırlamaktır.

Bölgesel politikaların esas hedefleri, kaynakların en iyi biçimde kullanılmasını sağlamak, bölgelere istihdam ve kamu hizmetleri bakımından eşit fırsatlar tanımak, halkın refahını adil ve dengeli bir şekilde arttırmak, istihdam ve kamu hizmetleri bakımından bölgelere eşit fırsatlar tanımak, yerleşim alanlarının dokusunu dengeye kavuşturmak ve çevre korunmasını geliştirmek (Gündüz, 2006: 38).

Yeni bölgesel gelişme ve kalkınma politikalarında öncelikli olarak (Sarıca, 2001: 154-155);

- Bilgi ve üretime yönelik kaynaklar yaratılması,
- Öncelikle yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi,
- Kalitenin öncelikli olması,
- Merkezi değil, bölgesel topluluğun ön planda olması,
- Hizmetler sektörünün geliştirilmesi ve sektörler arası bağların kurulması,

- Çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma ve projeler yaratılması, önem kazanmıştır.

Bölgesel gelişme ve kalkınma politikalarında temelde ayrıca (Sarıca, 2001: 155);

- Sürdürülebilirlik,
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
- Sosyal ve ekonomik dengelerin, kültürel çeşitlilik ve fırsat eşitliğinin ve de
- Sosyal, ekonomik ve siyasal katılımcılığın sağlanması, yaklaşımları öncelikle benimsenmektedir.

Globalleşen dünyada Türkiye'nin aktif bir rol oynamasını güçleştiren bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları, ülkemizin en önemli sorunlarından. Yukarıda da değinildiği üzere, ülkemizde VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ilk kez bölgesel kalkınma kavramı ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Taş, 2008: 11). VIII. Plan döneminde üzerinde önemle durulan konular; bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgesel kalkınma faaliyetleri, geri kalmış bölgelerdeki halkın refah düzeyinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması hedefleri olmuştur. Bu amaçla, uygulanmakta olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve uygulamaya konulan Zonguldak Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesinden sonra, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) çalışmaları başlatılmış ve son aşamaya gelmiştir. Diğer bölge planı çalışmalarının hazırlıkları da yapılmaktadır (Sarıca, 2001: 166-167).

1.4.3. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Projeleri

1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ulusal ekonomiyi geliştirmeyi, 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu özel sektörün daha sağlıklı gelişebilmesini amaçlıyordu. Fakat 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran, tüm ülkeleri etkilediği gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Bunun üzerine Devletçilik ilkesini benimseyen Türkiye’de, beşer yıllık iki sanayi planı hazırlanmıştır. 1934’de I. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmış ve bu plan çerçevesinde taşrada bazı illere sanayi tesisi kurulmuş ancak ikincisi II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulamaya konulamamıştır. I. Beş Yıllık Sanayi Planı’nda bölgesel kalkınmaya dair bir hedef belirtilmemiş, yatırımların yurt düzeyine yayılması öngörülmüştür. 1923-1950 yılları arasında demiryollarının millileştirilmesi ve Anadolu’ya yayılması sağlanmaya çalışılmış, fakat bu çabalar ülkenin doğusu ile batısı arasındaki farkın artmasına engel olamamıştır (Kulaksız, 2008: 49-50) 1923-1950 yılları arasında Türkiye’nin tamamının geri kalmış özellikler taşıdığını ve bu yüzden ayrıntılı bir bölgesel kalkınma politikasının izlenemediğini yukarıda belirtmiştik. Liberal politikaların izlendiği 1950-1960 döneminde ise, Batı’da ekonomik hareketlilik görülürken Doğu’da hiç bir faaliyet olmamıştır (Dinler, 2005: 183). Bu dönemde özel sektör tarafından kurulan bazı işletmeler de daha çok İstanbul ve İzmir başta olmak üzere Marmara ve Ege bölgesinde yoğunlaşmıştır. Ancak 1958 yılında İmar İskân Bakanlığının kurulması, bölge planlama çalışmaları adına çok önemli bir gelişmedir.

1960 sonrası dönem ise “Planlı Dönem” olarak adlandırılabilir. Zira 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve 1963 yılından itibaren de Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmaya başlanmıştır.

Beşer Yıllık Kalkınma Planlarında milli planla bölgesel gelişme, bir bütün olarak ele alınmamıştır. Milli planın bölgeselleşmesine doğru gitmek gerekirken bundan uzaklaşp

Kalkınmada Öncelikli İller diye ayrıma tabi tutulmuştur. Fakat bu tür uygulamaların da başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. 1970’li yılların ikinci yarısından sonra bu başarısızlıkları giderebilmek ve bölgeler arası dengesizlikleri en aza indirebilmek amacıyla ülkemizin en büyük projeleri olan GAP, DAP ve DOKAP kalkınma planları uygulamasına önem verildi (Gündüz, 2006: 191).

Beş Yıllık Kalkınma Planları, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarına Genel Bir Bakış” başlığı altında incelenmiştir. Burada tekrar ayrıntılı bir biçimde ele alınmayacaktır. Burada, bölgesel kalkınma projeleri adına ciddi birer çalışma olan GAP, DAP ve DOKAP’tan bahsedilecektir.

- **Güneydoğu Anadolu Projesi:**

Dicle ve Fırat nehirlerinin aşağı kesimleri ile iki nehir arasında uzanan eski Mezopotamya ovalarının üst kısmını kapsayan ve “GAP Bölgesi” olarak tanımlanan bölge (Dinler, 2005: 160), Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsamaktadır. Bu bölgenin güneyinde Suriye, güneydoğusunda ise Irak sınırı bulunmaktadır. Bölgenin yüzölçümü 75.358 km²’dir. Bu rakam, Türkiye’nin toplam yüzölçümünün % 9.7’sidir. Bununla beraber, Türkiye’deki sulanabilir 8.5 milyon hektar arazinin % 20’si GAP Bölgesinde yer almaktadır (Gündüz, 2006:193).

1950’li yılların sonunda fikir olarak ortaya çıkan ve 1972 yılından itibaren uygulanmaya başlanan proje, öncelikle Dicle ve Fırat nehirleri sularının sulama ve enerji üretimi maksadıyla değerlendirilmesini öngörmüştür. 13 ayrı projeden oluşan GAP, Aşağı Fırat ve Batı ve Orta Dicle havzasındaki iktisadi ve sosyal yapının değişmesine katkıda bulunabilecek bir projedir. GAP kapsamında, büyük proje olarak, Harran Ovası’na su verilmeye başlanmış ve Karakaya ile Atatürk Barajları ve de Urfa tünellerinin yapımı gerçekleştirilmiştir (Mutluer, 1999: 183). Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi

amacına yönelik olan bu proje, daha önceleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce ele alınan Aşağı Fırat Planlaması ile ortaya çıkmış ve “Aşağı Fırat Projesi” diye adlandırılmıştır. Sonraları, Dicle Havzası Planlaması da bu projeye eklenerek, projeye Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) adı verilmiştir. Bu yöredeki çabaların, çeşitli etaplardan geçerek, bir proje şekline dönüşmesi ve Güneydoğu Anadolu Projesi adını alması, 1978 yılında gerçekleşmiştir. Güneydoğu Anadolu Projesi, yalnız Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin değil, tüm ülkenin ekonomik ve sosyal yaşantısını etkileyebilecektir. Bu devasa yatırım, sadece tarım ve endüstri sektöründe değil daha pek çok sektörde de büyük atılımları gerçekleştirecek bir potansiyele sahiptir (Dinler, 2005: 214).

GAP kapsamında enerji ve sulama amaçlı 13 adet büyük proje ile Fırat Nehri ve kolları üzerinde 14 baraj, 11 HES (Hidro Elektrik Santraller); Dicle Nehri ve kolları üzerinde sekiz baraj, sekiz HES olmak üzere toplam 22 baraj ve 19 HES’in yapımı planlanmıştır. Ayrıca sulama amaçlı 4 adet baraj ile enerji amaçlı 1 adet HES ve 12 adet depolamasız sulamadan oluşan münferit projeler ve hizmetler sektöründe yer alan içme ve kullanma suyu teminine yönelik olarak geliştirilen projeler GAP kapsamında yer almaktadır (Sarıca, 2001: 167).

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma anlayışı olan GAP’ın temel hedefi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi halkının gelir seviyesini ve hayat standardını yükseltmektir. Proje alanı Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan dokuz ili⁴ kapsamaktadır. GAP’ın temel stratejileri; katılımcılık, kalkınmada adalet, çevre korunması, istihdam, mekânsal planlama ve alt yapı geliştirilmesidir. Proje, yöre halkının kendilerini geliştirebilecekleri bir ortam

⁴ Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak.

oluşturulmasını hedefleyen sürdürülebilir insani kalkınma felsefesi üzerine kurulmuştur (<http://www.gap.gov.tr>).

Ülkemizin bölgesel kalkınmaya yönelik en kapsamlı planlama çalışması olan GAP, aynı zamanda, Türkiye'nin başarıyla uyguladığı en nadide projedir.

- **Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP):**

Türkiye'nin en fakir illerinin bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi, yüzölçümü itibariyle Türkiye'nin birinci bölgesidir. Geçmişte bu topraklar için çeşitli bölgesel projeler başlatılmış, lakin kalıcı bir sonuca ulaşamamıştır. Bölgenin kalkınması için hazırlanan DAP Ana Planı beş üniversiteden 300 akademisyenin çalışmalarıyla oluşturulmuştur.

Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, Devlet Planlama Teşkilatının mesuliyetinde Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün denetimi ve koordinasyonu altında Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin oluşturduğu "Ortak Girişimce" hazırlanmıştır (Dinler, 2005: 211).

Plan; Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan 14 ili⁵ ve bölgeye benzeşim gösteren Gümüşhane ve Bayburt illerini de kapsamaktadır. Çalışmalarına 1998 yılında başlanan Planının temel hedefi, bölge potansiyellerini harekete geçirecek ortamın oluşturulmasını sağlamaktır. Bununla birlikte DAP Ana Planı için dört hedef grubu belirlenmiştir. Bunlar ekonomik, sosyal, çevresel ve mekânsal hedeflerdir. Bu hedefler (<http://www.dpt.gov.tr>);

Ekonomik Hedefler;

- a. Kalkınmayı hızlandıracak etkinlikleri yaygınlaştırmak,
- b. Bölge içinde gelir farklılıklarını en aza indirmek,

⁵ Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van.

- c. İstihdamı arttırmak ve dış göçü azaltmak,
- d. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesini arttırmak,
- e. Kentsel ve kırsal alanlarda refah düzeyini arttırmak,
- f. Çarpık kentleşmeyi önlemek,
- g. Kadının statüsünü yükseltmek ve
- h. Kayıt dışılığı azaltmaktır.

Çevresel Hedefler;

- a. Çevreyi korumak ve iyileştirmek,
- b. Erozyonu önlemek, meraların ıslahını sağlamak,
- c. Biyolojik çeşitliliği korumak,
- d. Ormanları korumak ve ağaçlandırmaya önem vermek ve
- e. Yerleşmelerde yaşam kalitesini yükseltmektir.

Mekansal Hedefler;

- a. Diğer bölgelere göçün önüne geçebilmek için alt bölge merkezlerinin her birini birer sanayi ve hizmet merkezi olarak geliştirmek,
- b. Alt bölgesel merkezlerin çevre kalitesini yükseltmek ve
- c. Alt bölgesel merkezleri ekonomik kalkınmayı hızlandırıcı bir olgu olarak görmektir.

Yukarıdaki hedeflere ulaşabilmek için; amaçlara yönelik planlama stratejileri oluşturulmuştur.

Bölgede, yıl içerisinde, belirli periyotlar hainde DAP Ana Planını tanıtıcı bölge toplantıları düzenlenmektedir. Her birinin ayrı bir ilde yapıldığı tanıtım toplantılarına il valileri, kaymakamlar, bölge müdürleri, il müdürleri, özel sektör temsilcileri ve sivil toplum örgütleri temsilcileri katılmaktadır.

- **Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP):**

Karadeniz Bölgesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden sonra ülkenin geri kalmış üçüncü bölgesidir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1996 yılında yapılan araştırmaya göre Karadeniz Bölgesi, gelişmişlik sıralamasında yedi coğrafi bölge arasında beşincidir.

DOKAP, Türkiye'nin Kuzeydoğusundaki yedi ili kapsar. Proje, bu illerin potansiyellerini harekete geçirerek, ülkenin diğer bölgeleri ile aralarında var olan farkları azaltmaya yönelik bir bölge planıdır. DOKAP bölgesi, ülke topraklarının % 5'ini (39.203 km²) ve ülke nüfusunun % 4.6'sını kapsamaktadır (Dinler, 2005: 208).

Geçmişte bu bölge, İpek Yolu üzerinde yer almaktaydı. Serbest ticaretin ortaya çıkması ve soğuk savaş döneminin etkisi ile bölge önemini yitirdiyse de, bölgeye tekrar önem kazandıran ve projenin hazırlanmasını gerekli kılan önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler; Sarp Sınır Kapısının açılması (Gündüz, 2006: 217-218), DOKAP Bölgesi'nin gelişmişlik düzeyinin ülke ortalamasının altında olması, son yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılması ile coğrafi açıdan komşu olunan yeni cumhuriyetlerle olan ilişkilerin yoğunlaşması, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin faaliyete geçmesi, Tuna nehri yolu ile su yolu ticaretinin canlanmasıdır (Dinler, 2005: 208-209). Bütün bu nedenlerle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Japon Hükümeti'nden, Doğu Karadeniz Bölgesi için çok sektörlü bir bölgesel gelişme ana planı hazırlamak üzere teknik işbirliği talep etmiştir. Bu talep karşısında Japon Hükümeti, teknik işbirliğinin yapılmasını kabul etmiş ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nı (JICA) bu işbirliğini uygulamakla görevlendirmiştir. Bu anlaşma, 17 Aralık 1998 tarihinde Türkiye'den Devlet Planlama Teşkilatı ve Japonya'dan JICA tarafından imzalanmıştır (Gündüz, 2006: 218). Bu işbirliği kapsamında Giresun,

Artvin, Bayburt, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon'dan oluşan yedi ilin oluşturduğu Doğu Karadeniz Bölgesi için hedef yılı 2020 olmak üzere, kısa ve uzun dönemli bir entegre bölgesel gelişme ana planı hazırlanması ve bu plan doğrultusunda öncelikli sektörlerin ve mümkün olabilecek yatırım projelerinin belirlenmesi temel amaçtır (Sarıca, 2001: 186).

Projeye göre, 2020 yılında bölgede tarımda istihdam edilenlerin % 31.9'a düşmesi, hizmetlerde istihdam edilenlerin % 42.5'e, sanayide istihdam edilenlerin % 25.6'ya yükselmesi beklenmektedir (Dinler, 2005: 209).

I.4.4.Ekonomik ve Sosyal Yatırımlar

Bölgesel dengesizliğin ciddi boyutlara ulaştığı gelişmemiş ülkelerde, bu dengesizliği giderebilmek ve kalkınma sürecine geçebilmek en temel politikalarındandır. Kalkınma tek boyutlu bir süreç değildir, ekonomik yatırımlar kadar sosyal yatırımlara da ihtiyaç vardır. Aşağıda başta ekonomik ve sosyal yatırımlar olmak üzere bölgesel kalkınma için önemli olan ve bölgesel kalkınmayı etkileyen bazı kavramlar genel hatları ile ele alınacaktır.

I.4.4.1.Ekonomik Yatırımlar

Kişi başına düşen milli gelirin reel olarak artması iktisadi kalkınmaya, iktisadi kalımda, büyük oranda, iktisadi yatırımlara bağlıdır. Kişi başına düşen gelirin artması ve dengeli bir biçimde dağılması, fertlerin yaşam kalitesini artırır. Bunun yanında kişisel tasarruf olanakları artar, hayat standardı yükselir. Bu şekilde milli gelirin giderek artan bölümü yatırımlara ayrılır. Milli gelirin daha büyük bir bölümünün yatırımlara ayrılması, sermaye birikiminin artması demektir (Ulusoy, 1999: 221). Azgelişmiş bölgelerde,

kalkınmanın başlatılması için, hem devletin ve hem de özel sektörün ekonomik yatırım yapması birinci koşuldur. Zira kalkınma yatırımların artmasına bağlıdır.

1.4.4.2.Sosyal Yatırımlar ve Sosyal Sermaye

Kalkınma kavramı sadece ekonomik anlamda ilerlemek değildir. Bunun yanında sosyo-kültürel kalkınmanın da gerçekleşmesi gerekir. Sosyal kalkınma için sosyal yatırımlara, sosyal yatırım için de sosyal sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal sermaye, toplumu oluşturan bireyler, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasındaki eş güdüm etkinliklerini kolaylaştırıp toplumun üretkenliğini arttıran, norm, güven ve iletişim ağı özellikleri şeklinde tanımlanabilir (Temple, 2000: 23). Yani sosyal sermayenin kaynakları; aile, kamu sektörü, sivil toplum örgütleri, firmalar, etnik ve diğer sosyal gruplardır diyebiliriz. Sosyal sermaye, iyi yönetim ile aynı manaya gelmektedir (Altan, 2006).

Sosyal sermayenin kalkınmaya olan etkileri doğrudan gerçekleşebileceği gibi dolaylı yönlerden de gerçekleşebilmektedir. Doğrudan etkiler, işlem maliyetlerinin azaltılması ve maliyetleri arttıran dışsallıkların önlenmesiyle ortaya çıkmaktadır (Whiteley, 2000: 541).

Ekonomik rekabet gücü de, tıpkı kalkınma gibi, sadece tek olguya bağlı değildir. Ekonomik rekabet gücü için etkili bir altyapı, adil ve şeffaf bir şekilde uygulanan hukuk sistemi, saydam bir kamu ihale modeli ve girişimcilerin üzerlerindeki idari yükü en aza indiren bir yönetime de ihtiyaç vardır (Aktaran: Altan, 2006).

1.4.4.3.İyi Yönetişimin Unsurları

Yönetişim, bir sosyo-politik sistem içerisindeki ilgili bütün aktörlerin ortak gayretleriyle elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen (Bozkurt vd., 1998: 274) olarak tanımlanmaktadır.

Kavramın temelini katılımcılık oluşturmaktadır. Zira yönetime göre hem sivil toplum kuruluşları (STK) ve hem de özel sektör, karar almadan denetime kadar her aşamada yönetime katılabilmektedirler (Yılmaz, 2001: 7). Yönetişimin, hükümetin mutlak otoritesine tutunmadan, bütünleştirmek, ayırıştırmak, yeniden bütünleştirmek ve eşgüdüm sağlamak gibi işlevleri bulunmaktadır. (Yüksel, 2000: 151). Son yıllarda artan küresel rekabet ile bazı konuların önem kazanması yönetim sürecini güçlendirmiştir.

İyi yönetim, yönetim türlerinden⁶ biridir. İyi yönetim kavramı; siyasi liderlerin eylemlerinden dolayı halka hesap verebildiği ya da halkın onlardan hesap sorabildiği, vatandaşların güvenliğinin sağlandığı, bütün vatandaşların gerekli bilgiye kolayca ulaşabildiği şeffaf yönetimi, insan haklarının asgari gereklerini, kamu harcamalarının adaletli ve dürüst bir şekilde yönetildiği kamu kuruluşlarını içermektedir. Bunların yanında hukukun üstünlüğünün gerçekleştiği ve yargı bağımsızlığının var olduğu hukuk devletini kapsar (Yüksel, 2000: 155). İyi yönetişimin dokuz unsuru bulunmaktadır:

- **Yönetimde Açıklık / Şeffaflık:**

Şeffaflıktan kasıt, yönetimin açık ve saydam olmasıdır. “Açık yönetim, vatandaşların kamusal bilgi ve belgeleri talep edebildiği, hizmetlere ulaşabildiği ve karar alma sürecine katılabildiği bir yönetimi temsil etmektedir” (DPT, ÖİK Raporu, 2007: 6).

⁶ Yönetişim türleri şunlardır; kamu yönetişimi, küresel yönetim ve iyi yönetim.

- **Hesap Verebilirlik:**

Kamu kurumlarının kamu kaynaklarını ve yetkilerini nasıl kullandığı, bütçelediği ve raporladığı konularında sorumlu olması ve gerektiğinde hesap verebilmesidir (<http://www.tesev.org.tr>).

- **Katılımcılık:**

Tüm vatandaşların, karar alma süreçlerine doğrudan veya dolaylı olarak (aracı kurumlar vasıtasıyla) katılmalarını ifade eder.

- **Cevap verebilirlik:**

Vatandaşların, gerektiği zaman, yönetimdekiler tarafından dinlenebileceklerini bilmeleri toplumda güven uyandırır. Yöneticilerin cevap vermeye hazır ve sorunlara duyarlı bir yapıda olması gerekmektedir.

- **Hukukun üstünlüğü:**

Hem vatandaşların ve hem de organizasyonların kanunlar çerçevesinde hareket etmek zorunluluğu vardır.

- **Etkinlik ve oransallık:**

Yönetim, aldığı kararlar ile kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır. Yine yönetimin aldığı kararlar, herkes için eşit ve eş zamanlı uygulanmalıdır.

- **Adillik:**

Kamu sektörü aldığı kararlarda toplumun hiçbir kesimine ayrıcalık göstermemelidir. Vatandaş tabi olduğu kurallar açık bir biçimde ortaya konmalı ve herkes için ayrımsız uygulanmalıdır (<http://www.tesev.org.tr>).

- **Sorumluluk:**

Yönetim esnek ve sosyal değişimlere hızla cevap verebilecek kapasitede olmalıdır (<http://www.tesev.org.tr>).

- **Eşitlik:**

Vatandaşların benzer olaylar karşısında benzer muamele görmeleridir. İyi yönetim için yukarıdaki ilkelerin hiçbirinden feragat edilmemelidir.

1.4.4.4.Bölgesel Yenilikçilik

Küresel dünyada gelişmiş ülkeler kategorisine girmek isteyen geri kalmış ülkeler, yenilik yapmak zorunda kalmakta, bu sebeple de bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Zira bilgi ve yenilik, bölgesel kalkınma çalışmalarının merkezinde yer almaktadır.

Bölgesel yenilik kavramı; bölgenin yenilikçi bir bilgi merkezi olması nedeniyle bölgede bilgi yoğun ürün ve hizmetlerin yoğun olarak üretilmesi ve kullanılmasıyla ifade edilir. Bölgesel yenilik kavramının bir bölgede oluşturulması ve geliştirilmesi açısından Bölgesel Kalkınma Ajansları ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü BKA'lar, yerel ağları geliştirerek hem bölgedeki firmaların rekabetçiliğini arttırır, hem de yenilikçi girişimleri teşvik ederek, bunlara uygun ortamı sağlamak üzere bölge ekonomisinin makro anlamda dengeli olmasını sağlarlar. Bu bağlamda ülkeler, bölgenin yenilik ve yaratıcılık düzeyini arttırmak amacıyla "Bölgesel Yenilik Politikaları" geliştirir ve uygularlar (Uğuş, 2006).

1.4.4.5.Toplum Kalkınması

Toplum kalkınması, küçük yöresel toplulukların içinde buldukları kültürel, ekonomik, toplumsal şartları iyileştirmek için harcadıkları gayretler ve yönetimin de aynı amaç için harcadığı çabaların birleştirilmesi, yöresel toplulukların milletin bütünüyle

kaynaştırılarak ulusal kalkınma gayretlerinin halk tarafından bütünüyle benimsenmesi sürecidir (Aktaran: Ayhan, 1990: 2).

Türkiye’de toplum kalkınması uygulamaları I. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlamışsa da, 1969 yılında durmuştur. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ise yöntem tamamen dışlanmıştır. Bu dışlamayı uygulamanın başarısızlığı olarak görmek olası değildir. Çünkü toplum kalkınması uygulamalarına dair yapılan araştırmalar onun başarısızlığından değil, başarılarından ve başarısını sınırlayan engellerden bahsetmektedir (Miser, 1994: 52-59).

Ülkemizin bazı ilçelerinde (Maçka vd.) yapılan toplum kalkınması uygulamalarında pozitif gelişmeler olduğu gözlenmiştir. Fakat yine de yeniliğe karşı ön yargılı olma gibi başarıyı engelleyen bazı unsurların varlığı da söz konusudur. Lakin bu gibi unsurlar başarılı uygulamalar ile giderilemeyecek sorunlar değildir.

Toplum kalkınması yönteminin kalkınmaya elbette katkısı olacaktır. Fakat bunun için her şeyden önce ulusal hükümetlerin toplum kalkınmasını özümsemeleri ve desteklemeleri gerekmektedir (Ayhan, 1993: 495).

1.4.4.6.Yerel Demokrasi

Demokrasi kavramının net bir tanımı olduğu söylenemez. En klasik tanımı ile halkın yönetimi olarak ifade edilmektedir ve tüm üye veya vatandaşların, organizasyon ya da devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu bir yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır (<http://tr.wikipedia.org>). Büyük Larousse Ansiklopedisinde demokrasi kavramı “egemenliğin halktan kaynaklandığı yönetim biçimi, siyasal sistem” olarak tanımlanmıştır (Büyük Larousse Ansiklopedisi, 1986: 3006).

Demokrasi kavramı kendi içinde pek çok değer barındırır; eşitlik, bireysel özgürlük, halkın yöneten memurlar üzerindeki üstünlüğü, toplumsal adalet ve refah gibi (Hill, 1974: 23).

Yerel yönetimler ve demokrasi arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağın en önemli dayanağı “halkın kendi kendini yönetmesi” ilkesidir. Demokrasinin devamı, en çok, halk katılımının arttırılmasına bağlıdır (Görmez, 1997: 133-134). Buna göre demokratik yapılanma kendini en çok yerel yönetimlerde hissettirmektedir.

Yerel demokrasi kavramının da, tıpkı demokrasi gibi, tek ve her yerde geçerli olabilecek bir tanımının yapılması olabildiğince güçtür. Hatta yerel demokrasi kavramı için çok fazla tartışma ve farklı tanımlama gayretleri mevcuttur (Görmez, 1997: 67). Yerel demokrasi denildiğinde, demokratik değerlerin yerel yönetimler için geçerli kılınması anlatılmaktadır (Görmez, 1997: 196).

Vatandaşın demokratik ilkelere ve davranışlara olan alışkanlıkları, daha çok yerel yönetimler aracılığıyla kazanılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlere demokratik terbiye kuruluşları denilmektedir. Yerel sorunları, olgun insan davranışları çerçevesinde tartışmak ve birbirlerinin görüşlerine karşı hoşgörülü davranmak, tartışmalar sonucunda ulaşılan kararlara saygı göstermek, daha çok buralarda öğrenilmektedir. Demokrasi alanında, yerel düzeyde başarılı olduğu takdirde ülke düzeyinde de başarı beklenebilir. Yine yerel düzeyde kavgasız ve gürültüsüz bir şekilde yönetici adayları arasında en iyisini seçmeyi öğrenen vatandaşlar, ulusal düzeydeki temsilcilerini de aynı duyarlılıkla seçme olanağını bulabilirler. Yerel demokrasinin geliştirilmesinde en önemli ölçüt, yerel halkın yerel nitelikteki kararların oluşumuna yaptığı katkının derecesidir. Bu katkı ne kadar fazla ise, yerel demokrasinin o oranda gelişmiş olduğu söylenebilir (www.ekitapyayin.com).

1.5.Yerel Ekonomik Kalkınma

Gelişmiş ülkelere aynı zamanda kalkınmış ülkeler denilmektedir. Geri kalmış ülkelerin hedefi, gelişmiş ülkelerin seviyelerine ulaşabilmek yani kalkınmaktır. Diğer bir ifadeyle kalkınma ile gelişme aynı anlamda kullanılan terimlerdir (Dinler, 2004: 539).

Günümüzde ise ekonomik kalkınma, daha yerel kavramlar içeren bir şekilde tanımlanmaktadır.

Çağımızda kalkınma ve yerel ekonomik kalkınma ile ilgili ortaya konulan yaklaşımlar genel olarak “kalkınma, yerelin yaşam kalitesini bir üst seviyeye çıkartma çabası” şeklinde kabul görmektedir. Bu bağlamda, “kalkınmanın yerelin kaynaklarının akıl ve gönül birlikteliğine dayalı kararlı bağlılıklar ile harekete geçirilmesi ve değerlendirilmesi”nin önemi vurgulanmaktadır (Sayın, 2006).

Yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının önem kazanmasında, geleneksel kalkınma politikalarına olan güvenin sarsılması büyük bir rol oynamıştır. Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede standart bazı politika ve stratejileri benimseyen geleneksel yukarıdan-aşağıya kalkınma modelinin başarısız olmasının pek çok sebebi vardır. Örneğin, geleneksel kalkınma modelinde yukarıdan-aşağıya kalkınma yaklaşımı uygulanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, yöre ve bölgelerle alakalı olan kararlar merkezde alınır. Yerel ekonomik kalkınma modelinde ise, kalkınma bütün alansal düzeylerde aşağıdan (yerelden) alınan inisiyatif ile gerçekleştirilir (Çetin, 2007: 156-157).

Son yıllarda biçimlenen yerel kalkınma anlayışı, bölgede var olan ekonomik, kültürel, doğal ve teknolojik kaynakları kullanarak, yerel fırsatlardan azami seviyede getiri elde etmeyi hedeflemektedir. Bu maksatla, yerel yönetimler, STK'lar, farklı büyüklükteki işletmeler, yerel istihdam ofisleri, sosyal taraflar, eğitim ve öğretim kurumları, yerel politikacılar gibi aktörler bir arada ortak bir hedef için çalışmaktadırlar (Taş, 2008: 7).

Bizde bu noktada yerel ekonomik kalkınmayı tetikleyeceğini düşündüğümüz bazı kavramları kısaca tasvir etmeyi uygun buluyoruz. Aşağıda bu kavramlar genel hatları ile açıklanmıştır.

1.5.1.Demokratik Yerel Yönetim

Konusunda uzman pek çok yazar, yerel demokrasi kavramı yerine demokratik yerel yönetim kavramını tercih etmektedir. Bu çalışmada da aynı düşünceden hareketle, demokratik yerel yönetim ve yerel demokrasi kavramlarının aynı anlamda oldukları kabul edilmiştir. Yerel demokrasi ile aynı anlamda kabul edilen demokratik yerel yönetim kavramını tanımlamak yerine, demokratik yerel yönetimin temel ilkeleri olan “yerel özerklik” ve “halkın yönetime katılımı” kavramları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- **Yerel Özerklik:**

Özerklik, hem demokratik katılımın gelişmesiyle ilgili önemli bir özelliktir, hem de hizmetlerin aksatılmasına ve yürütmenin geciktirilmesine neden olan yetkilerin tek elde toplandığı, kararların üst düzey merkezi organlar tarafından alındığı kurumlar yerine, yürütmede hız, etkinlik ve verimlilik sağlayan, uygulayıcıların yönetimde söz sahibi oldukları, daha esnek ve serbest hareket edebilen kurumları esas alan temel özellik olarak bahsedilmektedir (Saran, 1995: 21).

Türkiye'nin 1988 yılında, bazı maddelerine çekince koymak suretiyle, imzaladığı Avrupa Yerel Özerklik Şartının üçüncü maddesinde yerel özerklik açık bir şekilde anlatılmaktadır. Bu tanıma göre yerel özerklik;

Özerk bölgesel yönetim, her devletin sınırları içinde, seçimle oluşturulmuş organlara sahip, yönetsel açıdan merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında bir yerde bulunan, ya kendi örgütlenmesini kendi başına gerçekleştirme ayrıcalığına sahip ya da normal olarak merkezi yönetimin kurallarına bağlı olarak örgütlenmiş mülki yönetimlerin, kamu görevlerinin önemli bir bölümünü, hizmette yerellik ilkesine uygun olarak, halkın çıkarları doğrultusunda ve kendi sorumlulukları altında yürütme hak ve yeteneğini anlatır (<http://www.yerelnet.org.tr>).

Özerklik kavramının üç farklı boyutu vardır; idari, mali ve siyasi alanda özerklik. İdari özerklik; yerel yönetimlerin yetkili organlarda bağımsız olarak kamu hizmetleri ile alakalı kararları alabilmesi ve yürütebilmesidir.

Mali özerklik kavramı kurumların farklı kanallardan gelirler oluşturmalarını, gelirlerini kendi amaçlarına uygun bir şekilde kullanabilmelerini ve esnek bir bütçe sistemine sahip olmalarını ifade etmektedir (Aktaran: Yiğit, 2009).

Siyasi özerklik ise, yerel yönetim birimlerinin kendileri ile ilgili olan konularda kanun çıkarabilmelerini ifade etmektedir.

- **Halkın Yönetime Katılımı:**

Katılma aracılığıyla toplumsal hedefler, yöneten ve yönetilen iş birliği ve istişareleri ile ortaklaşa tayin edilmektedir (Aktaran: Demir, t.y.).

Halkın yerel yönetimlere katılımı, demokratik yerel yönetimin olmazsa olmazıdır. Demokratik yerel yönetimlerde halk, yönetimin her evresinde aktiftir. Halkın yönetime katılımı sadece seçim yoluyla değildir. Bunun yanında daha çeşitli yollarla da halkın yönetime katılımı sağlanabilir. Bu yollar şöyle sıralanabilir (Yerel Yönetimler ÖİK Raporu, 2001: 117-120).

- a. Halk oylaması,
- b. Halk toplantıları,
- c. Yerel gündem 21,
- d. Danışma kurulları,
- e. Meclis toplantılarına katılım,

- f. Kent konseyleri,
- g. İletişim demokrasisi (İnternet),
- h. Planlama çemberleri/forumları,
- i. Yurttaş kurulları,
- j. Gelecek atölyeleri,
- k. Yuvarlak masa toplantıları,
- l. Kamuoyu yoklamaları şeklinde sıralamak mümkündür.

1.5.2.Toplumsal Katılım

21. Yüzyılın yönetim anlayışında “katılım”, yerel yönetimlerin yapısını değiştiren en temel kavramlardan biridir. Yerel yönetimler faaliyetlerini yerine getirirken mümkün olduğunca toplumun katılımını da sağlamalıdır.

Yerel yönetimler faaliyet planlarını oluştururken her türlü gelişme ve değişimleri dikkate alarak toplumun tepkilerini öngörebilmeli, halkın istek ve önerilerini göz önünde bulundurarak, onların desteğini alarak, katılımcı bir yapıda görevlerini yerine getirmelidirler. Bu şekilde demokratik bir hizmet sunan yerel yönetim, vatandaşı “Yönetime Katılım” konusunda eğitmiş olmaktadır. Artık yerel bir kimlik kazanan vatandaş, kendisini yönetime daha yakın görür ve idareden soyutlamaz. Bu hedef doğrultusunda idare, sosyal çevre ile doğrudan alışveriş içerisinde olmak zorundadır. Ancak bu yolla tam katılım gerçekleştirilebilir, hizmetlerin daha verimli ve rasyonel olarak yerine getirilmesi sağlanabilir.

Bölgede yaşayan insanlara yakın hizmet sunmak yerel idarenin görevidir. Toplumla işbirliği ve iletişim halinde yerel hizmet yürütülür ve neticede yönetim ve halk

yakınlaşması sağlanır. Yönetim ve vatandaş arasında iletişim kanallarının her zaman aktif ve kolay ulaşılabilir olması gerekir. Halkın bu konuda daha duyarlı olması içinde her türlü etkinlik gerçekleştirilmeli, desteklenmeli ve birlikte hareket etme hususunda halk aydınlatılmalıdır.

1.5.3.Kurumsal Kapasite Geliştirme

“Kapasite”, bir şeyi içine alma, kapsama gücü, alabilme sınırıdır. Mecaz anlamda kapasite, anlama ya da kavrama yeteneğidir. Kapasite geliştirme ise şu şekilde tanımlanabilir; kurumların ve bireylerin sistemlerini, kaynaklarını ve bilgilerini arttırma, güçlendirme ve düzenleme, bu kapasite artışının içselleştirilmesi ve de problemleri çözüp hedeflere ulaşmak için bunun işlevsel hale getirilmesidir. Kapasite geliştirmenin araçları da şu şekilde sıralanabilir; eğitim, örgütsel yapının geliştirilmesi, yeni yönetim teknikleri (stratejik planlama, katılımcı yaklaşım, müzakere vb.) ve kaynakların daha iyi kullanılmasıdır (<http://www.tepav.org.tr>, t.y.: 6).

Kurumsal kapasite geliştirme; bir kurumun yönetim yapısı analizi, yeniden yapılandırma, insan kaynakları planlama, politika, program ve karar verme mekanizmasını geliştirme, finansal analizler, mevzuat geliştirme, meslek içi eğitim programları planlama ve yürütme, bilgisayar tabanlı bilgi sistemleri kurma süreçlerine bir bütün olarak yaklaşma biçimi (<http://tr.wiktionary.org>).

Konuyu “Belediyeler” üzerinden ele alırsak, belediyelerin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik olarak şu maddeler sıralanabilir (Koçak, 2010);

- Yerel Yönetimler Eğitim Enstitüsü; belediyelerin sürekli eğitimleri için, özellikle Yerel Yönetim alanında bilgi açığını karşılamak ve geleceğin yerel yöneticileri için eğitimler düzenlemek amacıyla alt yapı çalışmaları yapmak,

- Belediyelerin kurumsal kapasitesinin arttırılmasına yönelik; çalışma alanı içinde bulunan illerdeki belediyelerin tümünde etkin bir çalışma programı uygulayarak, ülkemizin AB katılım sürecinin doğru anlaşılmasını sağlamak,
- Belediyelerin ekonomik kapasitesini geliştirmek; gelir arttırıcı faaliyetler düzenlemek, AB hibe fonlarından yararlanmaya yönelik projeler hazırlamak ve sonuçlandırmak,
- Belediyelerle İletişim ve İş Geliştirme; belediye başkanı ve meclis üyelerinden oluşan danışman komisyonların belirli dönemlerde yapacağı saha araştırmaları ve anketler sonucunda Belediyelerin öncelikleri ve ihtiyaçlarının tespit etmek. Tespitlerin raporlanarak çözüm önerlerinin geliştirilmesi. Bu önerilerin hayata geçirilmesi için AB'den fon temin etmektir.

Yukarıdaki açıklamalar açıkça göstermektedir ki, iktisadi kalkınma başarısının yolu kurumsal kapasiteden geçer. Kurumsal kapasite, organizasyonun her türlü birikimidir.

1.5.4.Yönetmel Beceri

Günümüz dünyasında ekonomik ve sosyal değişmeler toplumları etkilemiş, yönetimlerde bu sürece ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Vatandaşın ihtiyaç ve hizmet beklentileri değişmiş, yönetimdekiler de bu farklılaşmaya karşı koyamamışlardır. İnsanların değişen isteklerinin doğru algılanması ise, yönetim için bir şart olmuştur. Yerel yönetimlerimizi de ilgilendiren bir konu olarak düşündüğümüz “Yönetmel Beceri”, yönetimdekilerin özümsemesi gereken bir konsepttir (<http://www.mitaged.org.tr>).

Bir yöneticinin etkili olabilmesi için bazı becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu beceriler (<http://www.muhasabedersleri.com>);

- **Karar Verme Becerisi:**

Çeşitli seçeneklerden birisini seçmeye, karar verme denir. Karar verme becerisi, planlama, örgütleme, yöneltme ve denetleme gibi daha sonra değinilecek yönetsel işlevleri yerine getiren yöneticiler için temel niteliktedir.

- **İnsan İlişkileri Becerisi:**

Diğer kişileri anlayabilme, onlarla birlikte çalışabilme ve iyi geçinebilme becerisidir.

- **Analitik Beceri:**

Sorunların çözümünde, iş olanaklarının değerlendirilmesinde mantıksal ve bilimsel yaklaşım ve teknikler kullanabilme becerisine denir.

- **İletişim (Haberleşme) Becerisi:**

Örgütte belirlenen hedeflere ulaşmak için yazılı ya da sözlü bilgi sağlama becerisine iletişim becerisi denir.

- **Teknik Beceri:**

İşin başarılması için özel bilgi, yöntem ve tekniklerin kullanılması yeteneği teknik beceriyi oluşturur.

- **Kavramsal Beceri:**

Yöneticinin, örgütün karmaşıklıklarını kavraması ve her bir bölümün örgütün temel hedeflerine katkısını değerlendirmesidir.

II.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TANIMI VE TÜRKİYE GÜNDEMİNDE KALKINMA AJANSLARI

II.1.Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Aktör: Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri bölgelerarası gelişmişlik farklarıdır. Konunun ciddiyetinden hareketle, Türkiye'de, bölgesel gelişmenin sağlanması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılması için çeşitli politikalar ve araçlar uygulamaya konulmuştur. Bu politikalardan biri olan bölgesel kalkınma planları, Türkiye'deki genel kalkınma politikası hedef ve stratejileri çerçevesinde, bölgesel dengesizliklerin azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi gibi temel sosyo-ekonomik amaçlar doğrultusunda, bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik olarak hazırlanmaktadır.

Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen “Bölgesel Kalkınma Planları” (BKP)'nin yanı sıra; “Kalkınmada Öncelikli Yöre” (KÖY), “Yatırım Teşvikleri”, “Organize Sanayi Bölgeleri” (OSB), “Kurumsal Sosyal Sorumluluk” (KSS) ve “Kırsal Kalkınma Projeleri” (KKP) gibi araçlarda bölgesel dengesizlikleri gidermek amacıyla kullanılmıştır (Aktaran: Tutar ve Demiral, 2007: 71).

Günümüzde, yerel aktörlerin ortak çalışması ve yerelin kendi dinamiklerinin harekete geçirilmesi ile gerçekleştirilebilecek bir içsel büyüme anlayışı ön plana çıkmıştır. Bu anlayışta, küçük ve orta ölçekli işletmeler ve girişimcilik, baş aktör niteliğinde olan kavramlardır. Bu kavramlar, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması için anahtar olarak görülmektedir. Bu yeni bölgesel kalkınma yaklaşımının önemle üzerinde durduğu

kavramlar; demokrasi, katılımcık ve toplumsal kapasitenin geliştirilmesidir (Çakmak, 2006: 59). Yeni şekillenen bu bölgeye dayalı kalkınma anlayışı, bölgede mevcut olan kaynakların kullanılarak değerlendirilmesi yoluyla, yerel fırsatlardan en üst düzeyde yarar elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda yerel yönetimler, çeşitli ölçekte işletmeler, STK'lar, yerel istihdam büroları, sosyal taraflar, yerel siyasetçiler gibi aktörler bir arada ortak bir amaç için çalışmaktadır (Taş, 2008: 7).

Ülkemizde kalkınma politikaları, 2000'li yıllara kadar, merkezden belirlenerek yerelde uygulanması şeklinde oluşmuştur. Fakat hem küreselleşme, hem de AB süreci merkezi planlamanın kalkınmadaki belirleyiciliğine gölge düşürmüş, yerel konseptler önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal kalkınma ve bunun alt bölümü olan bölgesel kalkınma, artık merkezi yönetimle hükümetin müdahalesine dayanan tavandan-tabana bir yaklaşım yerine, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek bir süreç haline gelmiştir. Bu yeni yaklaşımın sonucu olarak yerel anlamda bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür (Taş, 2008: 9).

II.1.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tanımı

Bölgesel kalkınma ajanslarının (BKA) örgütsel yapılarının başlıklar göstermesi, farklı fonksiyonlar ve hedefler ortaya koymaları, BKA'lara ait farklı tanımların yapılmasına neden olmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır;

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (European Association of Regional Development Agencies [EURADA])'nın tanımına göre kalkınma ajansları, sektörel ve genel kalkınma sorunlarını tespit eden, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen birimlerdir (Kayasü ve Yaşar, 2004: 348-349).

Bölgesel kalkınma ajansları, idari açıdan merkezi hükümetten bağımsız bir yapıda, sınırları belirlenmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuş ve kısmen kamunun finanse ettiği kuruluşlardır. Bu kurumlar, kamu karar gücünü kamu organlarından alıp, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından (STK) oluşan tüzelkişilere paylaştıran yönetişimci organizasyonlardır (Maç, 2006: 1).

BKA, bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisinde özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin iktisadi anlamda kalkınmasını amaçlayan ve kanuni bir hükme dayanarak kurulan kurumlardır (Koçberber, 2006: 37).

Kalkınma ajanslarının faaliyetleri altı ana grupta sınıflandırılabilir (Uğuş, 2006);

1. İçsel kalkınma,
2. Yabancı yatırım çekmek,
3. Eğitim hizmetleri,
4. Girişimlere hizmet vermek,
5. Yerel ve bölgesel yetkililere hizmet vermek,
6. Uluslararası faaliyetlerdir.

II.1.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Tarihi Gelişimi

BKA'ların Dünya'da ilk örneği 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) kurulan Tennessee Valley Authority (TVA)'dır. TVA ülkenin görece yoksul sekiz güney eyaletinin kalkındırılması amacıyla oluşturulmuş bir bölgesel kalkınma programıdır (Dinler, 1994: 309-310). Bu çalışmada, Tennessee Nehrinin doğal kaynaklarının

geliştirilmesi, kullanılması, bölgenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınması hedeflenmiş ve uygulama amaçlarına ulaşmıştır.

İlk kalkınma ajansı ABD’de kurulmuş olsa da, ajansların günümüz anlamında kurulup yayıldıkları kıta Avrupa olmuştur. II. Dünya Savaşı’nın bitimiyle, kalkınmada bölgesellik önem kazanmıştır. Savaşın getirdiği felaket ekonominin çökmesine neden olmuş, bölgesel farklılıklar derinleşmiştir. Bölgesel farklılıkların bertaraf edilmesi amacıyla bölgesel politikalar önem kazanmaya başlamıştır (Aktaran: Çakmak, 2006: 66-67).

1990’ların başında, globalleşmenin tüm dünya ekonomileriyle birlikte, ülkelerin içindeki bölgeleri de etkilemesi BKA’ların hem yayılma hızını, hem de popülaritesini arttırmıştır (Çakmak, 2006: 68). Bu dönemde ajanslar, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmaya başlamışlardır. Doğu Bloku olarak adlandırılan, siyasi ve ekonomik anlamda bir sistem değişikliği yaşamış olan bu ülkelerde sermaye birikimini arttırmak, Avrupa’nın diğer ülkeleri ile olan gelişmişlik makasını daraltmak gibi sebeplerle ve Avrupa Birliği (AB)’nin etkisiyle kalkınma ajansları kurulmuştur (Dura, 2007b:143).

BKA’ların dayandığı kuramsal yaklaşımın temelinde, fordizmden post-fordizme ve merkezîyetçi yapıdan ademi-i merkezîyetçi yapıya geçiş bulunmaktadır. Bu süreç, öz kaynak ve yerel girişimciliğin öne çıktığı, ekonomik gelişmenin lokomotifleri olarak görülen KOBİ’ler etrafında şekillenmektedir (Aktaran: Dura, 2007b:143)

Bölgesel kalkınma ajanslarının asıl varlık sebepleri şu şekilde özetlenebilir: “Bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma ve özel sektörün yakın geleceği için yerel-

bölgesel çözümler araştırmak ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için parasal garantiler ve çözümler aramak” (Güneşer Demirci, 2003: 1).

Bugün, Avrupa Birliği’ne üye ülkelerdeki bölgesel kalkınma ajansları, 1991 yılında kurulan EURADA’ya üye olarak faaliyet göstermektedir.

BKA’ların tarihi gelişimi göstermektedir ki, bölgesel kalkınma ajanslarının ortaya çıkış nedeni bölgesel dengesizliklerin giderilmesidir.

I.1.2.1.Amerika Birleşik Devletleri’nde Bölgesel Kalkınma Ajansları

Dünyada ilk bölgesel kalkınma ajansının ABD’de kurulduğunu daha öncede belirtmiştik. Daha sonrasında kurulan bütün ajanslara ilham veren Tennessee Valley Authority (TVA) adıyla kurulan bu ajans, amaçlanan hedeflerine ulaşmış başarılı bir kurumdur.

Amerika, o günden bu güne dek “bölge” ile alakalı çok fazla iktisadi çalışma yürütmüş, üniversitelerde konunun araştırmalarına büyük önem vermiştir (Çakmak, 2006: 67). “1957 yılında 140’tan fazla Amerikan üniversitesinde “bölge” ile ilgili ciddi iktisadi çalışmaların yapıldığı ve bu konuda araştırma ve ders programlarının yürütüldüğü belirtilmiştir” (Aktaran: Çakmak, 2006: 67).

şimdi, ilk ve en bilinen kalkınma ajansı olan Tennessee Valley Authority (TVA)’ı genel özellikleri ile açıklayacağız.

II.1.2.1.1.Tennessee Valley Authority

ABD’de yaşanan ve etkisi tüm dünyaya yayılan 1929 Büyük Ekonomik Krizi, başta sanayide gelişmiş kentler olmak üzere kırsal kesimi de derinden sarsmıştır. Etkisini

en çok Kuzey Amerika ve Avrupa coğrafyalarında gösteren kriz, yarattığı toplumsal çöküntünün yanında mekânsal ve sektörel anlamda da tüm dünyayı etkilemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan mekânsal eşitsizlikler ve sektörel alanlardaki sorunlar, özellikle krizden en çok etkilenen ülkelerde bölgesel programları zorunlu hale getirmiştir. Hakikaten Amerika’da 1929 ekonomik krizinden diğer bölgelere göre en fazla etkilenen kesim, Tennessee Vadisi olmuştur. Dolayısıyla, böyle bir gerekliliğin sonucu olarak, bölgede 1933 yılında bölgesel kalkınma programı başlatılmıştır. Tarihte bilinen ilk BKA’nın kurulmuş olduğu bu bölge, sekiz eyaletten oluşmaktaydı (<http://www.planlama.org>).

Tennessee Valley Authority (TVA) ülkenin görece yoksul sekiz güney eyaletinin kalkındırılması amacıyla oluşturulmuş bir bölgesel kalkınma programıdır (Dinler, 1994: 309-310). TVA ile Tennessee Nehrinin doğal kaynaklarının gelişmesi, korunması ve kaynaklardan azami şekilde yararlanılması amacıyla geniş çaplı planlama faaliyetlerine girişilmiştir (Tennessee Valley Authority, 2006). Vadide yaşayan halka ucuz elektrik enerjisi sağlamak gayesiyle kurulan, bu bağlamda pek çok baraj inşaatı gerçekleştiren TVA, bölgenin iktisadi ve sosyal kalkınmasında önemli görevler üstlenmiştir (Altay vd., 2004: 206).

Ürettiği elektrik enerjisi ile bölge ekonomisini canlandıran bu önemli proje üç etap halinde ve toplam dokuz yılda tamamlanmış, Tennessee Vadisi yüksek verimliliğe sahip bir tarım bölgesi haline gelmiştir. Ayrıca elde ettiği ucuz enerjiye dayalı birçok sanayi kolu da faaliyete geçmiştir. Bölge, hala, ABD’nin en önemli tarım deneme merkezlerinden biri niteliğindedir (<http://www.planlama.org>).

II.1.2.2.Avrupa Birliği'nden Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri

II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmeler, Avrupa'da bölgelerarası farklılıkların daha da derinleşmesine neden olmuş ve bunun bir sonucu olarak bölgesel kalkınma ajanslarına olan gereksinim artmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllarda kurulmaya başlanan ajanslar hızla yaygınlaşmış ve başarılı faaliyetler gerçekleştirmişlerdir (Dede, 2009: 3). Avrupa'daki ilk ajanslar Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda'da kurulmuştur. Bilhassa Batı Avrupa'da başarılı uygulamalar gerçekleştiren ajanslar, bu bölgenin kalkınmasında çok önemli işlevler üstlenmiştir. 1990'ların başında ise Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Dura, 2007b: 143).

Yurtdışındaki yatırımcıları bölgeye çekebilme ve yabancı BKA'lar ile ilişkiler kurma ihtiyacından hareketle 1991 yılında Belçika Kanunları altında, kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan EURADA adıyla bir üst kuruluş oluşturulmuştur. Avrupa'daki kalkınma ajansları için bir üst kuruluş olan bu birlik, 20'den fazla Avrupa ülkesinden yaklaşık 150 BKA'nın birleşmesiyle oluşturulmuştur. Bugün yine AB üyesi ülkelerin bütün ajansları EURADA'ya üye olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (<http://www.eurada.org>). EURADA, hem diğer ülkelerdeki BKA'lar ile ve hem de BKA birlikleri ile devamlı bir ilişki halindedir. Dünyadaki bütün BKA'lar bu iletişimi International Network of Economic Developers (Uluslararası Ekonomik Kalkınma İletişim Hattı: INED) vasıtasıyla gerçekleştirmektedir (<http://ined.org>).

Tablo 2: Avrupa'daki BKA'ların Yasal Yapısı 1999

Ülkeler	BKA Yasal Statüleri
Almanya	Yarı özerk kamu şirketi
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika	Belediyeler arası ajanslar
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirketleri
Hollanda, İtalya, Portekiz, İrlanda	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu (quango) / özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: Pınar ÖZEN, 2005:5 “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İnternet Adresi:

<http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bolgeselkalkinmabilginotu.pdf>.

Kalkınma Ajanslarının Dünya’da ilk örneklerinin ABD’de görülmesine karşın özellikle ikinci Dünya Savaşı’nın ardından bölgesel kalkınmanın önem kazanması ile birlikte Avrupa’da da bölgesel kalkınma ajansları kurulmuş ve Avrupa Birliği tarafından benimsenen bölgesel kalkınma politikalarının da etkisiyle sayıları giderek artmıştır (Aktaran: Dura, 2007b: 143).

Bugün AB, bölgesel kalkınma ajanslarına ve dolayısıyla bölgesel kalkınmaya büyük önem vermekte, ajansları fonlarla desteklemektedir. Şuan dünyadaki en başarılı kalkınma ajansları AB’dedir diyebiliriz.

II.1.2.2.1.Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı

Viyana'daki iş ortamına, bilhassa yenilik alanında ve rekabetçilik anlamında katkıda bulunma maksadıyla kurulan Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı, kalkınma eğilimlerini analiz ederek politika yapıcılara rehberlik etmektedir (Yurdakul, t.y.: 37). Avrupa'nın en başarılı kalkınma ajanslarından biri olarak gösterilen bu ajans, Avusturya'da "Vienna Business Agency" adı altında faaliyet göstermektedir (Uğuş, 2006).

Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın verdiği hizmetlerden bazıları şunlardır (Yurdakul, t.y.: 37);

- Avusturya ve AB bölgeleri ile önemli iş bağlantıları organize eder,
- Gelişmiş teknolojinin düzenlenmesi ve uygulanmasının sağlar. Ayrıca bu amaca yönelik merkezleri oluşturur,
- Yeni kurulan şirketlere, müteşebbislere ve yatırımcılara, alanlarında profesyonel danışmanlarla danışmanlık hizmetleri sunar,
- Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin gelişimine yönelik stratejiler geliştirir ve uygular.

Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın başarısını kanıtlayan pek çok gösterge vardır. Bunlardan en önemli olanları;

- Viyana'nın Bratislava bölgesi ile Slovakya arasındaki ticaretin Kasım 2005 itibariyle Merkezi Avrupa'daki ticarete üçüncü sırayı almış ve bütün dikkatleri üzerine çekmiştir (Yurdakul, t.y.: 38).
- Raiffeisen Landebank tarafından oluşturulan dinamik ekonomik aktivite endeksinde 655 puan alan Viyana, Berlin ve Münih gibi oldukça büyük

kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdiği bölgeleri büyük bir farkla gerisinde bırakmıştır (Aktaran: Uğuş, 2006).

- 2005 yılında düzenlediği 219 uluslararası kongre ile Uluslar arası Kurumlar Birliği (UIA) tarafından, başarılı uluslar arası kongre ve konferanslar düzenleme konusunda ikinci seçilmiştir (Aktaran: Uğuş, 2006).

Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın asıl başarısı çok az maddi kaynakla ve çok küçük bir bölgede bu başarıları elde etmiş olmasıdır (Yurdakul, t.y.: 38).

II.1.2.2.2.Stuttgart Bölgesel Kalkınma Ajansı

Gelişmiş endüstriyel altyapıya, teknolojik düzeye sahip ve 2,6 milyon nüfusa sahip olan bölge, Almanya'nın güneyinde yer almaktadır. Yüksek yaşam kalitesine sahip olan bu bölge, iki kez AB'nin "Award of Excellence of Innovative Regions" (Yenilikçi Bölgeler İçin Başarı Ödülü) adlı ödülüyle ödüllendirilmiştir. Stuttgart Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın ABD, Çin, Japonya, Singapur ve Hindistan'da ofisleri vardır. Bunlarla beraber, bölge, Avrupa'da Ar-Ge harcamalarının ve patent uygulamalarının en yoğun gerçekleştirildiği bölgedir (Yurdakul, t.y.: 34).

Bölge, Avrupa'nın en önemli ve en başarılı ekonomi merkezlerinden biridir. Bu kesimde çalışmalarını yürüten şirketler, bölgenin refah seviyesinin anlaşılmasına yardımcı olabilecek niteliktedir. Zira bölgede Bosch, IBM, Chrysler, Porsche ve Hewlett-Packard gibi dünyaca ünlü şirketler faaliyet göstermektedir. Behr, Kärcher, Märklin ve Trumpf gibi bu bölgede faaliyet gösteren firmaların kaliteleri ise tartışılmazdır (Uğuş, 2006). Bölgede Almanya'nın en iyi bilimsel ve akademik araştırma müesseseleri, patent uygulamaları üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir (Yurdakul, t.y.: 36).

Stuttgart Bölgesel Kalkınma Ajansı, bölgede faaliyet gösteren firmalara uzun vadede yenilikçi olabilmeleri için uygun ortam ve şartları sunmakla yükümlüdür. Bölgesel ağlar ve endüstri demetleri kurarak ve işletmeler, eğitim sistemi ve araştırma kurumları arasında bağlantılar oluşturarak bölgenin ekonomik ve yapısal açıdan güçlü olmasını sağlamaktadır. Stuttgart BKA, sadece bölgedeki firmaların rekabetçiliğini arttırmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgedeki işgücünün yetenek seviyesini yükseltmekte, yenilikçi girişimleri teşvik etmekte ve bölge ekonomisinin makro anlamda stabil olması için çalışmalar yürütmektedir. Stuttgart BKA, kendisi, bölge için bir “bölgesel yenilik politikası” geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Bu politikaya göre belli projeler için araştırma kurumları ve şirketlerden oluşan belli gruplar oluşturulmuştur. Bunlar birlikte çalışarak bu projeleri uygulamaya koymaya başlamışlardır (Uğuş, 2006).

II.1.2.2.3.South West Kalkınma Ajansı

1999 yılında kurulan Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansı (South West of England Development Agency), Güney Batı İngiltere Devlet Ofisinden 2005-2006 dönemi için toplam 153 milyon sterlin kaynak alırken, 2000-2006 dönemi için AB'den yaklaşık 688 milyon Euro kaynak sağlamıştır. Bölgenin ekonomik kalkınmasını temel hedef olarak belirleyen ajans, bölgedeki yatırımcıların AB'deki diğer iş çevreleriyle işbirliğini güçlendirmek için “South West European and International Vision Group” adında bir platform oluşturmuştur (Özen, 2005: 12).

Kültürel, çevresel ve sportif etkinliklere ağırlık vererek bölgede sürdürülebilir bir kalkınmaya da öncülük eden ajans, uzun vadeli yatırım ve istihdam yaratmada bir hayli başarılıdır. Bölgeye yönelik stratejik kalkınma planları geliştiren, başarılı kalkınma planları uygulayan bu ajans, bölgeye çok fazla yabancı yatırım çekerek ülke ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, bünyesinde çalıştırdığı iktisadi zekâ grubu sayesinde yılın her çeyreğinde ekonomik analizler yapıp yayınlamaktadır. Ekonomisi son çeyrek yüzyıldır düzenli olarak gelişmekte olan bölgede, çoğu 10 ve daha fazla çalışanı olan 240.000 tane işletme mevcuttur. İstihdamın beşte ikisi, 100 kişiden fazla çalışanı olan büyük işletmeler

tarafından sağlanmaktadır. Bölgenin en dikkat çekici özelliği, içerisinde faaliyet gösteren firmaların İngiltere'nin diğer bölgelerine nazaran daha uzun süredir faaliyet gösteriyor olmasıdır. Avon gibi bazı çok uluslu şirketlerin ana merkezleri de bu bölgede bulunmaktadır (Yurdakul, t.y.: 39-40).

II.1.2.3. Türkiye Gündeminde Kalkınma Ajansları

Avrupa Birliği'ne üye olmaya yönelik hedef ve çabalar kapsamında, ülkemiz bölgesel gelişme politikalarının, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarına uyumu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (2001-2005) temel amaç ve politikaları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan, Avrupa Birliğine üye olmaya yönelik hedef ve çabalar, Birliğin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyumu gerektirmektedir. Avrupa Birliği, üye ülkelerdeki bölgesel kalkınma politikalarına da büyük önem vermektedir. Bu amaçla, üye ülkelerde bölgesel gelişmişlik farklılıklarını en aza indirmek ve bölgelerin refah düzeylerini geliştirmek amacıyla çok geniş finansal kaynaklar sağlanmaktadır (Taş, 2008: 10-12).

Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları, AB'ye uyum çerçevesinde gündeme gelmiştir. 2002 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile AB istatistiki sınıflandırmasına koşut olarak ülke üç düzey halinde istatistiki bölgelere ayrılmıştır. Daha sonra, "2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi"nde, Türkiye'nin, AB'nin katılım öncesi mali yardım programı kapsamında sunduğu bölgesel gelişme yardımlarından yararlanabilmesi için, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür. Buna göre, bölgesel kalkınma programlarının yereldeki uygulama ve koordinasyonu için bölgesel kalkınma ajansları görevlendirilmiştir (M. Turan, 2005: 15).

2007-2013 dönemini kapsayan “Dokuzuncu Kalkınma Planı”, farklı bir görünüme sahiptir. Zira öngördüğü vizyon oldukça yenilikçidir; “gelirini daha adil paylaşan, istikrar içinde büyüyen, küresel çapta rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen bir Türkiye” vizyonu ile hazırlanmıştır. Bu plan dahilinde üzerinde özellikle durulan beş husus mevcuttur: İstihdamın artırılması, kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğinin artırılması, rekabet gücünü yükseltmek, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması (DPT Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon ÖİK Raporu 2006: 10-11). Planda, özellikle, bölgesel dengesizliğin ciddiyeti ve bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesi üzerinde durulmuştur. Tam bu noktada, bölgesel eşitsizliği gidermek adına, kullanılacak en etkin araç olarak bölgesel kalkınma ajansları ön plana çıkmaktadır.

5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı” TBMM tarafından 25.1.2006 tarihinde kabul edilmiş ve 8.2.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre kalkınma ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulacak ve faaliyet gösterecektir. Yine yasaya göre, ajanslar, tüzel kişiliğe tabi olacaklar ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi tutulacaktır (Koçberber, 2006: 41-42).

Bu konu ilk kez AB'ye tam üyelik müzakereleri sürecindeki Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken işler kapsamında belirtilmiştir. (Daha sonra yeniden düzenlenen 14 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde kısa vadeli hedefler arasında sayılmaktadır.) Bu çerçevede 22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu

kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistiki bölge birimleri oluşturulmuştur (NUTS projesi olarak da bilinmektedir.) Bu sınıflandırmada ‘Düzyey 3’ kapsamındaki istatistiki bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il istatistiki bölge birimini tanımlamaktadır. ‘Düzyey 2’ istatistiki bölge birimi ise ‘Düzyey 3’ kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. ‘Düzyey 1’ istatistiki bölge birimi ise Düzyey 2 istatistiki bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. Bölgesel Kalkınma Ajansları bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzyey 2’’ kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir (Uğuş, 2006).

Tablo 3: 5449 Sayılı Kanun’a Göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

TR1 : İstanbul
TR10 : İstanbul
TR2 : Batı Marmara
TR21 : Edirne, Kırklareli, Tekirdağ
TR22 : Balıkesir, Çanakkale
TR3 : Ege
TR31 : İzmir
TR32 : Aydın, Denizli, Muğla
TR33 : Afyon Karahisar, Kütahya, Manisa, Uşak
TR4 : Doğu Marmara
TR41 : Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR42 : Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR5 : Batı Anadolu
TR51 : Ankara
TR52 : Karaman, Konya
TR6 : Akdeniz
TR61 : Antalya, Burdur, Isparta
TR62 : Adana, Mersin

TR63 : Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7 : Orta Anadolu
TR71 : Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
TR72 : Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8 : Batı Karadeniz
TR81 : Bartın, Karabük, Zonguldak
TR82 : Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR83 : Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
TR9 : Doğu Karadeniz
TR90 : Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
TRA : Kuzeydoğu Anadolu
TRA1 : Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRA2 : Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TRB : Ortadoğu Anadolu
TRB1 : Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
TRB2 : Bitlis, Hakkâri, Muş, Van
TRC : Güneydoğu Anadolu
TRC1 : Adıyaman, Gaziantep, Kilis
TRC2 : Diyarbakır, Şanlıurfa
TRC3 : Batman, Mardin, Şırnak, Siirt

Kaynak: 08 Şubat 2006 Tarihli Resmi Gazete, Sayı: 26074, “5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının

Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”, Kabul Tarihi: 25.01.2006.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), kalkınma ajanslarını izlemek ve bölgesel kalkınma stratejilerini takip etmek ve bu alandaki önemli aktörlerle durumu değerlendirerek sürecin işleyişine fayda sağlamak amacıyla Bölgesel Kalkınma alanında çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda bölgesel kalkınma inisiyatifleri arasında

ağ oluşturarak, yurtiçi ve yurtdışı deneyimleri araştırmaktadır. Benzer şekilde, süreçle ilgili politika değerlendirme notları hazırlamaktadır (<http://www.tepav.org.tr>).

Şekil 1. Türkiye’de Kurulmuş Olan Kalkınma Ajansları

Kaynak: <http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/turkiye-de-bolgesel-kalkinma-ajanslari-bka.html>.

Avrupa Birliği ve dünyanın diğer ülkelerinde “Bölgesel” niteliğiyle birlikte vurgulanan kalkınma ajanslarının Türkiye’deki ilk örneklerinin sadece “Kalkınma Ajansları” olarak kabul edilmesi ise yıllardır süregelen “bölgencilik” iddialarının etkisinde kalındığı izlenimini vermektedir. Çünkü DPT’nin kuruluş kanunu çalışmalarındaki taslak metinlerinde “Bölgesel Kalkınma Ajansları” olarak değerlendirilen ajansların, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gündemine geldiğinde, sadece “Kalkınma Ajansları” adıyla tanımlanmaları uygun görülmüş ve resmi olarak bu şekilde uygulamaya konulmuştur (<http://www.planlama.org>).

Kalkınma Ajansları, her ne kadar ülkemizdeki ilk resmi BKA örnekleri olsalar da benzer şekilde, bölgesel paydaşların katılımıyla oluşturulan ve yürütülen kalkınma ajansı girişimlerine de rastlamak mümkündür. Örnek olarak şu çalışmaları gösterebiliriz: Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) çerçevesinde kurulan Girişimci Destekleme Merkezleri (GİDEM), Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV) tarafından yürütülen

çalışmalar, Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi ve Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfının bölgesel planlama çalışmaları (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

Son 10 yıldır daha fazla tartışılrsa da, Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına (KA) ilişkin ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlanmıştır. BKA’ların gündeme gelme sebebi; bölgesel dengesizlikler, ulusal kalkınma planlarının hedeflenen sonuçlara ulaşamaması gibi içsel nedenler, AB’ye uyum sürecinin hızlanması ve dünya genelinde bölgesel kalkınma politikalarının değişmesi gibi dışsal nedenler ile açıklanabilir (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

2004-2006 yıllarını kapsayan “Ön Ulusal Kalkınma Plan”ında ve “AB Katılım Ortaklığı Belgesi” (KOB) içerisinde yer alan öngörülerde, Türkiye’nin bölgesel gelişme politikalarına yönelik bölge düzeyinde koordinasyonu sağlayacak ve uygulamaya dönük bir mekanizmanın kurulması gereği önemle vurgulanmıştır. Bu yönde yapılan çalışmalardan biri de, 5449 sayılı kanunla birlikte DPT’nin koordinatörlüğünde, ulusal kalkınma planlarına uyumlu olarak bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak ve de sürdürülebilirliğin devam ettirilmesi amacıyla 26 adet İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS-NUTS) II biriminde Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulması hedeflenmiştir (<http://www.planlama.org>).

Pilot uygulama olarak seçilen Düzey 2 Bölgeleri ve kapsamdaki iller şunlardır;

Tablo 4: Türkiye’de Pilot Uygulama Olarak Seçilen Düzey 2 Bölgeleri ve Kapsamındaki İller

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KAPSAMINDAKİ İLLER	MERKEZ
TR31	İzmir	İzmir
TR62	Adana, Mersin	Adana
TR10	İstanbul	İstanbul
TR52	Karaman, Konya	Konya
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
TRB2	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin

Kaynak: <http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslari-nin-turkiye-de-gelisimi.html>.

Türkiye’deki ilk ajanslar İzmir ve Çukurova bölgelerinde Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. İzmir, Mersin ve Adana illerinin sınırlarını kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA) ve İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)’nın faaliyetleri hakkında aşağıda daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılacaktır. ÇKA ve İZKA’dan daha sonra faaliyete geçen diğer ajanslarda çalışmalarına başlamışlardır. Henüz çok yeni olan bu ajanslar şimdiden yerel bazda pek çok strateji belirlemiştir.

II.2.1.1990 – 2000 Yılları Arasında Kalkınma Ajansları

1990’lı yıllarda kamu sektörünün yaşamış olduğu kaynak darboğazı ve güvenlik problemleri nedeniyle sürdürülebilir olmayan bölgesel politikalar, Batı ülkelerindeki gibi dinamik ve sistemik bir makroekonomik politikaya dönüşmemiş ve büyük oranda kesintiye uğramıştır. Yine aynı dönemde ulusal rekabet gücünün artırılması

problemi Türkiye’de finansal teşvikler aracılığıyla ihracatın artırılması olarak uygulanmıştır. Bu kısmi uluslar arası entegrasyon etkisi ekonominin yapısal dönüşümüne ve kamu sektörünün rolünün değişimine yol açamamıştır (Aktaran: K. Arslan, 2005: 288). Bütün bu olumsuzluklar ise, bölgesel politika uygulanmalarını zora sokmuştur.

Türkiye’de kalkınma ajanslarına ilişkin ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Fakat 1990-2000 yılları arasındaki dönemde hiçbir resmi ajans kurulmamıştır. Sadece kalkınma ajansları girişimlerine örnek olabilecek bazı çalışmalar (GAP, DAP, GİDEM ve EGEV gibi) yürütülmüştür.

Türkiye, Bölgesel Kalkınma Ajansları’nı ciddi anlamda ilk kez aday üyeliğinin tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında ele almıştır. AB Komisyonu’nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi’nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında yer alan Bölgesel Kalkınma Ajansları’nı oluşturmak amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır (Maç, 2006: 3-4).

Ülkemizdeki ilk resmi BKA örneklerine 2000’li yıllarda rastlanmaktadır ve ilk ajansların kurulması ile BKA çağı, Batı’dan sonra Türkiye içinde başlamıştır denilebilir.

II.2.2.2000 Yılından Günümüze Kadar Kalkınma Ajansları:

2000’li yıllara gelindiğinde Türkiye’de çok derin yaralar açan finansal krizler sonrası uygulanan ekonomik stabilizasyon ve reform programı bölgesel politikaların uygulanabilmesi için uygun ortamın oluşturulması adına atılan ilk adım olarak kabul edilmektedir. Aynı dönemde AB ile üyelik öncesi uyum sürecinin de başlatılması ile Türkiye, AB bölgesel politikalarına uyumu da kapsayan bir dizi yükümlülük altına girmiştir (Aktaran: K. Arslan, 2005: 289).

Türkiye'nin, 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, AB'nin katılım öncesi mali yardım programı kapsamında sunduğu bölgesel gelişme yardımlarından yararlanabilmesi için, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür. Buna göre, bölgesel kalkınma programlarının yereldeki uygulama ve koordinasyonu için bölgesel kalkınma ajansları sorumlu olacaktır. Bu bağlamda 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'a dayanılarak 2007 yılının başında Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir Kalkınma Ajansı faaliyete geçirilmiştir. Kuruldukları andan itibaren bu ajanslar aleyhine, bazı çevrelerce Anayasa Mahkemesinde ve Danıştay'da davalar açılmıştır. Bu olay, ajansların yaklaşık bir yıl boyunca çalışmalarını engellemiştir (Taş, 2008: 12).

Tablo 5: Türkiye'de 2006 ve 2008 Yılında Kurulan Kalkınma Ajansları

2006 Yılında Kurulan Kalkınma Ajansları
TR62 Düzey 2 Bölgesi : Adana ve Mersin
TR32 Düzey 2 Bölgesi : İzmir
2008 Yılında Kurulan Kalkınma Ajansları
TR10 Düzey 2 Bölgesi : İstanbul
TR52 Düzey 2 Bölgesi : Konya ve Karaman
TR83 Düzey 2 Bölgesi : Samsun, Amasya, Çorum ve Tokat
TRA1 Düzey 2 Bölgesi : Erzurum, Bayburt ve Erzincan
TRB2 Düzey 2 Bölgesi : Van, Bitlis, Muş ve Hakkari
TRC1 Düzey 2 Bölgesi : Gaziantep, Adıyaman ve Kilis

TRC2 Düzey 2 Bölgesi : Diyarbakır ve Şanlıurfa
TRC3 Düzey 2 Bölgesi : Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak İlleri

Kaynak: <http://mevzuat.dpt.gov.tr/bkk/14306.htm>.

Türkiye için toplam 26 istatistikî bölge birim üzerinde 26 tane ajans açılması AB müktesebatı çerçevesinde Türkiye için bir yükümlülük idi (Taş, 2008: 12). Pilot olarak kurulan Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajanslarının ardından, bugün, resmi olarak kalkınma ajanslarının sayısı 26'ya çıkmıştır. Şu an faaliyete geçen kalkınma ajanslarının her biri, kendi bölgeleri için kalkınma stratejileri oluşturmaktadır. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)'da çalışmalarına başlamış ve ajans için personel alımları yapılmıştır.

II.3.5449 Sayılı Kanun

“5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bazı, Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasını öngören Bakanlar Kurulunun 2006/10550 sayılı kararnamesi 06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve Adana ili merkez olmak üzere Adana ve Mersin illerini kapsayan TR62 ve İzmir ilini kapsayan TR31 Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

Kalkınma Ajanslarının kuruluş amaçları 5449 Sayılı Kanunun birinci maddesinde şu şekilde düzenlenmektedir:

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak (5449 Sayılı Kanun, Madde 1).

Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Bölge: Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimini,
- b) Ajans: Kalkınma ajansını,
- c) Kuruluş kararnamesi: Kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair Bakanlar Kurulu kararını ifade eder (5449 Sayılı Kanun, Madde 2).

Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan sorumlu olan Devlet Planlama Teşkilatı (5449 Sayılı Kanun, Madde 4);

- a) Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir.
- b) Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usûl ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır.
- c) Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usûl ve esasları belirler.
- d) Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler.
- e) Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar.

- f) Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.
- g) Yönetim kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.
- h) Plân ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usuller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usullerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.

5449 Sayılı Kanun ile Büyük Şehir Belediyeleri, Belediyeler ve İl Özel İdarelerine devredilen yetki ve sorumlulukların bir kısmı ajanslara devredilmektedir (M. Turan, t.y.: 76). Bu çerçevede ajanslar, şu faaliyetleri yürütmeye yetkili kılınmışlardır (Özen, 2005: 11);

- Kırsal alanların ekonomik yönden kalkınmasını ve yeniden yapılandırılmasını sağlamak,
- Merkezi yönetimden gelen fonları bölgesel gelişme amacıyla yönetmek,
- Bölgede yatırım yapacak olan girişimcilere danışmanlık hizmeti vermek,
- İş bağlantılarının oluşumuna bölgesel bir vizyon kazandırmak,
- Bölgenin tanıtımını yaparak bölgeye yatırımcı çekmek,
- Yatırımları, kamu-özel sektör ortak projeleriyle desteklemek,
- AB tarafından sağlanan fonların dağıtılmasında öncü bir rol oynamak,
- Yatırım projelerinin koordinasyonunu sağlamak,

- Bölgesel işbirliği çerçevesinde oluşturulacak bölgesel ekonomik stratejilerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında liderlik yapmak,
- Eğitim için yapılacak yatırımları ve projeleri desteklemek,
- Üniversiteler ve diğer araştırma kuruluşlarıyla ortak çalışma alanları oluşturmak kaydıyla teknoloji transferleri gerçekleştirmektir.

Bürokratik yapıdan uzak olan kalkınma ajanslarının, finansman kaynakları kamu veya özel sektör olabilmektedir.

II.4.Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesi

Geri kalmış bölgelerde en büyük sıkıntılardan biri işsizliktir. İşsizliğin söz konusu olduğu bölgelerde gelirler düşük olmakta, bu durumun doğurduğu olumsuzluklar ise pek çok alanda kendisini hissettirmektedir.

Bugün Türkiye’de, Doğu ile Batı arasındaki gelişmişlik farkı hem ekonomik anlamda ve hem de sosyal anlamda derin yaralar açmakta, bölgeler birbirine yabancılaşmaktadır. Ülkemizde, bölgesel dengesizliğin giderilmesi için bugüne dek pek çok planlama çalışmaları yapılmıştır, fakat bu çabalar gelişmişlik farkını ortadan kaldırmaya yetmemiştir. 1963 yılında başlayan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının bölgesel dengesizlikleri giderebileceği umut edilmiş olsa da, sonuçlar pek iç açıcı olmamıştır.

Türkiye’de üretilen GSMH’nın % 36.8’i Marmara Bölgesi’ne, % 17.2’si Ege Bölgesi’ne, % 16’sı İç Anadolu Bölgesi’ne, % 9’u Karadeniz Bölgesi’ne, % 5.1’i Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve % 3.6’sı ise Doğu Anadolu Bölgesi’ne aittir. Bu rakamlar, bölgesel dengesizliğin en somut delillerindendir. Türkiye’de ciddi anlamda bölgesel dengesizlik sorunu vardır ve bu sorun yıllardır çözüm bekleyen en acil konulardandır.

II.4.1.Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü

Türkiye’de bölgesel dengesizliklerin giderilmesi amacıyla uygulanan bölgesel kalkınma politikalarına yukarıda değinmiştik. Şimdi, bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajanslarının tanımlarından yola çıkarak bu iki kavramın bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde ne tür etkilerinin olabileceğini yorumlayacağız.

Bölgesel kalkınma planları, bölgelerin genel durumu göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır. Bu durumda, bölgesel kalkınma ve bölgesel planlama kavramları arasında yadsınamaz bir bağ söz konusudur. Bölgesel planlama, bir bölgenin fiziki, sosyal ve ekonomik yönden koordine edilmesi demektir (DPT, 2000: 10). Bu noktada bölgesel kalkınma, bölgesel planlar göz önünde bulundurularak, hedeflenen yörelerde ve alanlarda yatırım düzeyinin yükseltilmesini ve böylece bu yörelerde sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasını öngörmektedir (Akan ve İ. Arslan, 2008: 109). Bölge planlamasının esas konusu bölgeler arası dengesizliklerin bertaraf edilmesi (DPT, 2000: 10) olduğuna göre, bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesi için yapılacak ilk şey bölgesel planlama yapmaktır.

Bölgeler arası kalkınmışlık farklılığı kavramı, az gelişmiş bölgelerin gelişmiş bölgelere sosyal refah açısından yaklaştırılması, yani farklılıkların giderilmesi politikasını da doğal olarak beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler “bölge” ve “kalkınma” kavramlarının bir bütün olarak ele alınmasına yol açmış, planlama ve bölgesel kalkınma çabalarında alternatif politika arayışlarını gündeme getirmiştir (K. Arslan, 2005: 276). Bu noktada, Türk İdari Sistemi için farklı bir uygulama olan ajanslar, yeni bir bölgesel kalkınma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

58. Hükümet tarafından yayınlanan Acil Eylem Planının KYR 37 Nolu ve “Bölgesel Kalkınma Ajansları Kurulacak” başlıklı bölümünde, kurulması düşünülen ajansların çerçevesi şu şekilde çizilmiştir:

Kaynakların merkezden dağılımı bugüne kadar bir yandan gereksiz ve verimsiz yatırımların yapılması yoluyla kaynak kullanımında israfa neden olurken, aynı zamanda bölgeler arasında ve iller arasında gelişmişlik farklılıklarının artmasına da yol açmıştır. Kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, iller arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla AB İstatistiki Bölge Düzeyleri (NUTS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgeleri ve birimleri oluşturulacaktır. Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, iller arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise hizmet bölgeleri tarafından yürütülecektir. Bölgesel Kalkınma Ajansları katılımcı yöntemler kullanarak ve bölgedeki bütün ilgili kesimleri bir araya getirerek “bölge gelişim stratejisi” oluşturacak, ulusal ve uluslararası fonların bölgesel stratejiye uygun olarak kullanımına aracılık edecektir (<http://rega.basbakanlik.gov.tr>, 2003).

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kuruluş amaçları 5449 Sayılı Kanununa

1.maddesinde şu şekilde açıklanmıştır:

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak (5449 Sayılı Kanun, Madde 1).

Her iki maddede de temel hedef; ulusal kalkınma politikalarına uyumlu olarak bölgesel farklılıkların giderilmesidir. Zira ajansların kurulmasının esas gayesi de budur. Yani, bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesi için bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur.

Kamu kesimi, sivil toplum kuruluşları ve özel kesimin işbirliğini öngören kalkınma ajansları, kuruluş amaçlarını yerine getirdiği ve hantal bürokratik bir yapıya

dönüşmediği takdirde bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde kilit bir rol üstlenecektir.

II.4.1.1.Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları İlişkisi

Günümüzde önemle üzerinde durulan bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajansları birbirlerini tamamlayabilecek niteliktedir. Zira her ikisi içinde amaç aynıdır. Planlama yalnızca bir mekanın koordinasyonu değildir. Planlama, karşılaşılan veya daha sonra ortaya çıkabilecek problemlere çözüm yolları getirmek için bilimsel bir araştırma tekniği ile varılan sonuçları değerlendirilmek ve uygulama olanakları oluşturabilmektir (K. Arslan, 2005: 278). Türkiye’de hazırlanan ilk bölgesel planlama projesi Doğu Marmara Planlama Projesi’dir. 1960 yılında başlanıp 1964 yılında tamamlanan proje, deneyimsizlikler nedeniyle başarılı olamamıştır. Bu projeden sonra daha pek çok bölgesel kalkınma çalışmaları yapılmışsa da, gerçek anlamda bir kalkınma sağlanamamıştır. Ülkemiz için yeni bir uygulamaya olan bölgesel kalkınma ajansları, demokratik bir bölgesel planlama anlayışı olarak yorumlanabilir.

Bölgeler arasındaki dengesizliğin azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması için bölgesel planlar hazırlanmaktadır. Bu şekilde, kamunun geri kalmış bölgeler için aldığı ya da alması gereken düzenleyici önlemler bir bütünlük kazanmaktadır. Böylece, meydana gelen bölgesel dengesizlikleri bölgesel planlama yoluyla gidermek olanaklı olabilmektedir. Bölgesel planlamanın yürütülmesi, merkezi yönetimce ulusal planlamayla birlikte ele alınabileceği (Örneğin, Fransa) gibi, bunun tamamen bölgesel yönetimlere bırakıldığı (Yugoslavya gibi) da görülmektedir (www.ekodialog.com).

5449 Sayılı Kanun ile yeni bir yerel yönetim anlayışı kabul edilmiştir. Yeni şekillenen bu bölgeye dayalı kalkınma anlayışı, bölgede mevcut olan tüm kaynakların

değerlendirilmesi yoluyla, yerel fırsatlardan en üst seviyede yarar elde etmeyi hedeflemektedir. Bölgesel planlamaya ihtiyaç duyan bu amaç için yerel yönetimler, STK'lar, sosyal taraflar gibi aktörler bir arada çalışacaktır (Taş, 2008: 7).

II.5.Yerel Kalkınma Modeli

Son zamanlarda yapılan değişikliklere kadar, Türkiye bölgesel politikasının, AB bölgesel politikasına oldukça uzak olduğu söylenebilir. Fakat Türkiye'ye üyelik perspektifini veren 1999'daki Helsinki kararından sonra, Türkiye bölgesel kalkınma politikasında AB bölgesel politikasına doğru bir yönelme olmuştur. Yine de Türkiye bölgesel politikasının AB bölgesel politikasıyla tam uyumlu olduğu söylenemez. Özellikle sulamayla ilgili geniş çaplı yatırımlara odaklanan Türkiye'nin geleneksel kırsal kalkınma politikası, AB'nin mevcut yapısal politikasından epey uzaktır. Bir kavram olarak yapısal politika, son zamanlara kadar Türkiye'de çok iyi bilinmiyordu. Kırsal kalkınmanın araçları da AB'ninkinden oldukça farklıdır (Altan, 2006).

Türkiye, bölgelerarası gelir dağılımının iyileştirilmesine büyük önem vermektedir. Rekabet şartlarının giderek arttığı günümüzde küreselleşmeye paralel olarak bölgesel kalkınma modellerinin önemi giderek artmaktadır. Doğal ve toplumsal kaynakların ülke coğrafyası üzerindeki dağılımı mutlak anlamda eşitlik arz etmediğinden, gelişme de mutlak anlamda dengeli bir süreçten geçmemektedir. Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümenin anahtarı olan yerel kalkınma, yerli dinamiklerin harekete geçirilerek yerel toplulukların ekonomik, sosyal, siyasal, fiziki ve kültürel alanlarda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişiminin sağlanmasıdır. Yerel kalkınma modelleri küresel gelişmelere duyarlı olacak biçimde, ülkenin iç dinamikleri tarafından ve Anadolu'nun rekabet avantajları göz önüne alınarak oluşturulmalıdır (Yalçın, 2008).

II.5.1.Yerelden Ulusal Kalkınmaya

Bölgesel kalkınma ajansları; öncelikli olarak yerel yönetimlere; ardından yerel yönetimlerin bölgesel yönetime bağlı olmasından dolayı bölgesel yönetime; bölgesel yönetimlerin ulusal yönetime bağlı olmasından ötürü ulusal yönetime bağlıdırlar (Aktaran: Uğuş, 2006). Ajansların kuruluş gayelerine bakıldığında görülmektedir ki, şayet belirlenen hedeflere ulaşırsa bölgeler kalkınacak, bölge kalkınmasından da ulusal kalkınmaya ulaşılacaktır.

Ajansların kuruluş amaçlarına paralel olarak kanunda belirtilen temel görev ve yetkileri şunlardır (5449 Sayılı Kanun, Madde:5):

- a) Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.
- d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- f) 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis

edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

- g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- i) Bölge illerinde yatırımların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer ilan iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.
- j) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- k) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.
- l) Ajansın faaliyetleri, mal yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

II.5.2.Ulusal Kalkınma Planının Bölgesel Kalkınma Planlarına Bağlanması

Gelişmekte olan ülkeler, farklı sosyo-ekonomik yapıları nedeniyle farklı kalkınma modelleri uygulamaktadırlar. Daha ileri bir ekonomik yapıya geçebilmek için kullandıkları ortak yol ise sanayileşmedir. Sanayileşmenin belli bölgelerde yoğunlaşması

ise bölgesel dengesizliklere neden olmaktadır. Bu durum, gelir dağılımının bölgeler arası dengesizliği gibi birtakım sorunlar yaratmaktadır. Bölgesel kalkınma, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya çıkan bu eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla, geri kalmış bölgelerin sanayileştirilerek ülke içinde adil bir refah dağılımının sağlanmasıdır. Bu temel amacı gerçekleştirmek için uygulanan bölgesel kalkınma planları (www.bilgininadresi.net, 2008), ulusal kalkınma planlarına uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. Ulusal kalkınma planları ise, bölgesel kalkınma planlarını gözeterek oluşturulmalıdır. Sonuç olarak tek bir gaye vardır ki, o da şudur; tüm ülkenin ortak çıkarı için milli kalkınmayı gerçekleştirmek.

Çağdaş Bölgesel Kalkınma kavramı yaklaşımında, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi amacının yanı sıra, özellikle AB'ye üye ve aday ülkeleri arasındaki gelişmişlik düzeylerinin birbirlerine yaklaştırılması, bölgelerin kendi içindeki kırsal ve kentsel gelişmişlik düzeyleri farklılıklarının giderilmesi, bölgelerin global rekabet güçlerinin artırılması, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin değerlendirilmesi ve ülkelerin topyekun kalkındırılması amaçlanmaktadır (Akın, 2006: 295).

Bölgesel kalkınma için stratejiler belirleyen ajanslar, hem ulusal ve hem de bölgesel-yerel düzeyde başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine yardımcı olabilecek niteliktedir. Bununla beraber, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refahının artırılması ve istikrarının pekiştirilmesine olumlu katkılar sağlayabilecektir (www.fka.org.tr).

II.5.3. Ekonomik Farklılıkların Giderilmesi

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları hemen her ülkede mevcuttur, fakat bu fark, bilhassa Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde çok açık bir şekilde görülmektedir.

Ülkemizde, ekonomik kaynakların dağılımında ciddi dengesizlikler söz konusudur. Bu dengesizlik siyasal, sosyal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Doğu ile Batı arasında gelişmişlik açısından mevcut olan uçurum, Doğudan Batıya göçün de başlıca sebebidir. Doğu, uzun yıllar ihmal edilmiş ve bölgede ekonomik kalkınmayı hızlandıracak, işsizliği azaltacak, göçü önleyecek tedbirler alınmamıştır. 21.yüzyıla girdiğimiz bu dönemde, ülkemizin globalleşme sürecinde başarıya ulaşması için bölgelerarasında tam bir entegrasyonun sağlanması, bölgesel farklılıkların giderilmesi gerekmektedir (Kırmiç, t.y.: 2).

Ekonomik farklılıkların giderilmesi, sosyal ve kültürel gelişmeyi gerçekleştirerek tüm ülkenin sosyal refahını artıracaktır.

II.5.4.Uyumlu ve Dengeli Ekonomik Büyüme

Bazı ekonomik göstergelerdeki artışları ifade eden ekonomik büyüme, her ülkede ekonomik politikaların en açık amaçlarından biri olarak kabul edilir. Ekonomik büyüme, çoğunlukla bir ülke ekonomisinin belirli bir yılda üretmiş olduğu mal ve hizmetlerin parasal toplamı olan gayri safi milli hâsıla (GSMH) ile ölçülür. Ekonomik büyümenin ölçütü, bir ülke ekonomisinin meydana getirdiği mal ve hizmet miktarıdır. Üretim miktarı ise üretim sürecine giren sermaye, doğal kaynaklar, girişimci ve emek miktarına bağlıdır. Diğer bir anlatımla üretim, üretim sürecine giren üretim faktörlerinin bir fonksiyonudur (Sarıaslan, t.y.: 1). BKA'lar girişimcilere destek verecek, yabancı sermayeyi bölgeye çekmeye çalışacak, doğal kaynaklardan optimum seviyede faydalanılmasını sağlayacak, bölgeye daha fazla sermaye girişinin gerçekleşmesi için stratejiler oluşturacaktır. .

BKA politikası, bölgesel farklılık tehdidine bir cevap niteliğini taşımakta ve ekonomik bütünleşmenin faydalarını daha adaletli dağıtmayı amaçlamaktadır. Bu politika, bölgelerden başlayarak, bütün ülke genelinde uyumlu ve dengeli bir ekonomik büyümeyi sağlamayı amaçlar (Altan, 2006).

II.5.5.Dışsal Büyüme ve İçsel Kalkınma Modeli

Örgütlerde genel olarak iki farklı büyüme stratejisinden bahsedilmektedir;

- İçsel büyüme
- Dışsal büyüme

1980'lerdeki reformlardan sonra AB bölgesel politikası, geleneksel “dışsal büyüme” modelinden, “içsel kalkınma” yaklaşımına geçmiştir. 1999'da Türkiye'ye AB üyelik perspektifini veren Helsinki kararı sonrasındaki AB etkisiyle birlikte ülkemizde de, her ne kadar önceki bölgesel politikanın politika araçları önemli ölçüde korunduysa da, “içsel kalkınma modeli” bölgesel politikaya uyarlanmıştır. Bu uyarlama ile, az gelişmiş bölgelerin iç potansiyel ve dinamiklerini ve de işbirliği ağlarını harekete geçirerek, bu bölgelerin bölgesel rekabet güçlerinin iyileştirilmesi, dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması hedeflenmiştir (Altan, 2006).

II.5.5.1.Dışsal Büyüme Modeli

Bölgesel Kalkınma Ajansları şayet içsel kalkınma için gerekli fonları öz kaynaklarıyla oluşturamazsa, dış kaynaklı yardımlara yönelir (www.planlama.org). Dışsal büyüme, geri kalmış bölgelerin kalkınması için dışarıdan kamu ve özel yatırım çekme temeli üzerine kurulu geleneksel bir modeldir (Altan, 2006). AB'de eski popülâritesini

yitiren bu model, AB politikasının etkisi ile Türkiye’de de eskisi gibi uygulanmaz olmuştur.

II.5.5.2.İçsel Kalkınma Modeli

İçsel büyüme teorisi büyümeyi, dışsal faktörlerin değil, ekonomik sistemin işleyişinin içsel bir sonucu olarak ele almaktadır (iibf.sdu.edu.tr , t.y.: 10).

BKA’ların hedefleri; uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun koşulların oluşturulması vb. açılardan ekonomik, bölgenin çekiciliğini arttırmak açısından çevresel, bölgenin sosyo-kültürel değerlerinin geliştirilmesini sağlama vb. açılardan sosyal olarak sınıflandırılabilir. Fakat en belirgin hedefleri, belirli bir bölgenin ekonomik açıdan kalkındırılmasıdır. Bölgesel ekonomik kalkınma için ise, içsel kalkınma yaklaşımı uygun bir model olacaktır (Uğuş, 2006). İçsel kalkınma modeli, yerel potansiyel ve dinamikleri harekete geçirerek kalkınmayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Altan, 2006).

Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın faaliyetleri altı ana grupta sınıflandırılabilir (Uğuş, 2006);

- İçsel kalkınma,
- Eğitim hizmetleri,
- Girişimlere verilen hizmetler,
- Yabancı yatırım çekimi,
- Yerel ve bölgesel yetkililere verilen hizmetler,
- Uluslararası faaliyetler.

Yeni Dünya düzeninde, BKA'ların önemi günden güne artmaktadır. Faaliyet gösterdikleri bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel yapısını iyileştirerek bölgesel kalkınmayı sağlayan BKA'lar (Uğuş, 2006), içsel kalkınma modeline uyumlu bir yapıdadır.

II.6.Kalkınma Ajansları İle Bölgesel Kalkınma Araçlarının Koordinasyonu

Bölgesel gelişme veya bölgesel kalkınma konusu, dünyada gittikçe artan bir ilgi odağı haline gelmiştir. Küreselleşme eğiliminin hızla artması ve rekabete dayalı kalkınma stratejilerinin öne çıkması, bölgelerin kendi kalkınmalarını sağlayacak stratejilerinin geliştirilmesinde, merkezi yönetimin dışında kaynak oluşturma, bilgi ve teknolojiyen yararlanma çabalarına hız kazandırmıştır. Bu, merkezi hükümetlerin de bir takım kamusal hizmetlere ilişkin yetkilerini yerel yönetimlere aktarmasına ve bölgesel kalkınmaya daha fazla kaynak ayırmasına, yerel dinamiklere ve sivil inisiyatiflere daha fazla destek sağlamasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak bölgesel gelişmenin temel araçları da önem kazanmaya başlamıştır. Dünya uygulamalarına bakıldığında, bölgesel gelişmeyi/kalkınmayı destekleyici temel araçlarda pek çok farklılık görülebilir. Farklı niteliklerde ve farklı işlevlerdeki bu çok sayıdaki araçlar giderek önemini artırmaktadır. Bölgesel Kalkınma ajanslarından, girişim sermayesi, sanayi bölgeleri, teknokentler, teknoparklar, iş geliştirme merkezleri, kuluçkahaneler, iş kümelerine kadar bir dizi yeni araç önemini artırmaya başlamıştır. Bunların dışında oda ve borsalar, üniversiteler, yerel yönetimler gibi geleneksel araçlar da söz konusudur. Bölgesel Kalkınma Ajansları, işlevi ve yapısı itibarıyla bu araçlardan en önemlisidir diyebiliriz. Çünkü kalkınma ajansları tüm diğer araçları yönlendirebilecek, temel strateji ve politikaları, plan ve programları hazırlayacak

veya hazırlatacak, kaynakların etkin kullanımını ve adil dağılımını sağlayacak, yerel potansiyel ve ihtiyaçları belirleyecek, diğer araçlarla işbirliği ve uyumu gerçekleştirecek bir koordinasyon merkezi niteliği taşımaktadır. Aslında, bölgesel kalkınmada başarı elde edilmesinde ilk şart da ajansların diğer araçlarla koordineli, uyumlu ve işbirliği içinde çalışması ve temel görevleri etkin bir şekilde yerine getirmesidir (Akın, 2006: 296-297).

Günümüzde hem sosyal amaçlı STK'ların ve hem de iş dünyası örgütlerinin bölgesel gelişmede artan oranda rol oynamaya başlamasının yanı sıra katılımcılık anlayışının da bölgesel gelişmede temel ilke haline gelmesi sivil inisiyatiflerin bölgesel kalkınma konusundaki işlevlerini zenginleştirmiştir. Fakat özel kesim kadar dinamik olamayan kamu yönetiminin, zaten kendi arasında dahi yerleştiremediği işbirliği ve koordinasyon anlayışında yetersiz kalması büyük bir sorun haline gelmiştir. Bütün bunlara bir de mevzuatın henüz yeteri kadar düzeltilememiş olması eklenince işbirliği ve koordinasyondaki yetersizlik bölgesel kalkınmanın önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Bölgesel Gelişmede koordinasyon ve işbirliği eksikliklerinin çözümünde en önemli görev Ajanslara düşmektedir. BKA'ların yönetim yapısı Merkezi Yönetim, Yerel Yönetimler ve Özel kesimin birlikte karar alacağı bir şekilde tasarlanmıştır. Yani çözüm için ajansların yapısı önemli bir avantajdır. Üç büyük il için tasarlanan model daha katılımcı, daha demokratik, sivil inisiyatifin daha fazla söz sahibi olacağı bir şekil arz etmektedir. Diğer bölgelerde ise bu yapı daha merkezîyetçi, siyasi irade ile daha fazla etkileşim içinde olabilecek bir biçimdedir. Bölge Kalkınma Kurulu yapısı ise daha katılımcı bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu kurul, işbirliğini, koordinasyonu sağlayabilecek tarafları bünyesinde bulundurmaktadır. Ayrıca bölgesel kalkınmanın temel araçlarından olan kurumlar arasındaki uyumu sağlayabilecek özelliktedir (Akın, 2006: 298-300).

II.7.Sivil Toplum Kuruluşları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel kalkınma veya bölgesel gelişme kavramının klasik tanımında, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına vurgu yapılmıştır (Akın, 2006: 295). Çağdaş bölgesel gelişme kavramı yaklaşımında ise, bölgesel kalkınma yalnızca geri kalmış yörelerin kalkındırılmasına yönelik çabaları değil tüm bölgelerin sürdürülebilir ve küresel rekabete dayalı bir kalkınma çabasına girmesini ve özellikle özel sektör ve yerel yönetimler ile diğer bölgesel aktörlerin süreçte yer almasını sağlayacak bölgeselleşme politikalarının uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu değişim sürecinin sonucu olarak da bölgesel kalkınmayı destekleyici temel araçlar da önem kazanmıştır. Değişik niteliklere sahip kurumsal nitelikli, ekonomik nitelikli, kültürel nitelikli, sosyal nitelikli bölgesel kalkınma araçları uygulanmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları da kurumsal nitelikli kalkınma araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon ÖİK Raporu, 2006).

Kalkınmada öncelikli yöreler politikaları ve belirli dönemlerde çıkarılan özel teşvik kanunları ile yönlendirilmeye çalışılan bölgesel gelişme ya da bölgesel kalkınma çabaları, kapsam dışında kalan bölgelerde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu sebeple bu bölgelerin kalkınmasına yönelik sivil inisiyatifler devreye girmiştir. Böylece, bir anlamda bugünkü kalkınma ajanslarının da ilk temelleri atılmıştır diyebiliriz. Bu oluşumlar, çoğunlukla illerde ve bölgelerde ticaret ve sanayi odaları ile yerel yönetimlerin girişimleri ile yerel dinamikleri harekete geçirmiştir. Aynı oluşumlar dernekler, vakıflar, bölgesel platformlar, şirketler, güç birliği holdingleri şeklinde örgütlenmiştir. (Akın, 2006: 296).

II.7.1.Sivil Toplum Kuruluşları

Günümüzde iki tür demokrasiden, doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi, söz edilse de insanların toplu yaşama olan ihtiyaçlarından dolayı şehirleşmenin artmasıyla tamamen temsili demokrasiye geçilmiştir. Temsili demokrasilerde yönetim üzerinde baskı oluşturabilecek, yönetime halkın sesini duyurabilecek bir kuruma ihtiyaç duyulması ise sivil toplum kuruluşlarına olan gereksinimi ortaya çıkarmıştır (<http://idari.cu.edu.tr>).

Son yıllarda Türkiye’de sivil toplumun; “devlet toplum/ birey ilişkilerinin demokratik düzenlenmesine yardımcı olan bir kamusal alan”, “toplumsal meselelere çözüm bulma çabasının olduğu bir iletişim sahası" ve “siyasi, ekonomik ilişkilerin ve yaşam alanlarının dışında yer alan ve hareket eden bir örgütsel yaşam” olarak önem kazandığını söyleyebiliriz (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı [TUSEV], 2006: 35).

Toplumsal alanda her geçen gün önemini katlayan sivil toplum kuruluşları (STK’lar), hiç şüphesiz kalkınma ajansları ile de yakın ilişki içerisinde.

II.7.1.1.Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı

Günlük hayatımızı oldukça yakından etkileyen hizmetleri yerine getiren kuruluşlar, çoğunlukla, yerel yönetim kuruluşlarıdır. Bununla beraber, topluma yönelik kimi hizmetler, yerel yönetim dışındaki bireyler yahut sivil toplum kuruluşları (gönüllü kuruluşlar) ile özel topluluklar tarafından da yerine getirilebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, demokrasinin açık bir şekilde hâkim olduğu ülkelerde karşılaşılan stratejik kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, toplumsal gelişmenin kaçınılmaz bir sonucudur (<http://idari.cu.edu.tr>).

Sivil Toplum Kuruluşları, kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, demokratik bir mekanizmaya sahip ve belirli toplumsal amaçlara ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır (Demiral, 2007: 1).

Sivil toplum kuruluşları devletin bir parçası olmadıkları gibi, devlet tarafından da denetlenmezler. Dünyanın her tarafında, hem ulusal hem de uluslararası çalışan STK'lar mevcuttur. STK'lar, devletin gücünün yetmediği konularda araştırma, tesis ve hizmet sağlayarak devlet işlerindeki açığı kapamaya çalışır. STK'ların genellikle maaşlı çalışan ana personeli ve daha geniş gönüllü şebekesi bulunur. STK'lar, örgütlerinin çalışabilmesi ve de projelerinin ödenebilmesi için genellikle bağışlara bağlı olarak çalışmaktadırlar (Şentürk, 2005).

II.7.1.2.Sivil Toplum Kuruluşlarının Amaç ve Yapıları

Sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amacı, yönetim üzerinde bir denetim mekanizması oluşturmaktır. Sivil toplum kuruluşları sayesinde oluşan örgütlü vatandaş girişimleri ile yönetim üzerinde sistemli ve sürekli etki oluşturulmaktadır. Yani, sivil toplum kuruluşları yerel yönetimlerde demokrasiyi sağlamaktadır (<http://idari.cu.edu.tr>).

Sivil toplum kuruluşları, toplum için sürdürdükleri faaliyetlerin toplumun farkında olmasını sağlamak ve kuruluşun algısını olumlu yönde değiştirmek için bazı adımlar atmalıdır. Bu, bütün sivil toplum kuruluşlarının ve üyelerinin ortak sorumluluğudur. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının temel amacı, toplumun yararı için çalışmalar yapmak ve toplumun bu faaliyetlere katılımını sağlayarak maksimum düzeyde sonuç elde etmektir (Şentürk, 2005).

Sivil toplum kuruluşlarının üstlendikleri fonksiyonları şu başlıklar altında özetleyebiliriz (Aktaran: <http://idari.cu.edu.tr>);

- Çoğulcu bir toplum yapısının oluşmasını sağlamak, bu sayede egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur olmak.
- Komu oyu oluşturup kişilerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak.
- Kuruluş içinde oluşturdukları çoğulcu ve katılımcı kültürle beslenmiş ve bununla beraber yönetim deneyimi de kazanmış bireylerin yetişmesini sağlamak.
- Pilot projeler oluşturmak, bu projelere kaynak bulmak ve bu projeleri uygulamaya geçirmek kaydıyla sosyal refah, eğitim ve istihdam konularında hükümet siyasalarına alternatif veya koşut mesuliyetler alabilmek.

Tüm STK türlerinde de vakıf ve derneklerin sayısı yüksektir. Ancak, ayrıntılara bakıldığında, ilginç bir nokta dikkati çekmektedir. Öncelikle, sadece tek bir tüzel kişilik sınıfına sahip STK türleri ile muhtelif tüzel kişilik sınıflarına sahip STK türlerinin mevcut olduğu görülür. İlk gruba örnek olarak, sınırlı sayıdaki dernek dışında, hemen he-men tamamının sendika tüzel kişiliğine sahip olduğu işçi STK'ları verilebilir. İkinci gruba örnek olarak ise, tüm tüzel kişilik sınıflarına dağılmış olan iktisadi STK'ları verebiliriz. Aralarında, kendilerini iktisadi STK olarak tanımlamalarına rağmen sendika tüzel kişiliğine sahip STK'lar da vardır. Ayrıca, mesleki STK'lara bakıldığında, kamu yararına faaliyet gösteren mesleki STK'lar dışında, dernek tüzel kişiliği ile faaliyet sürdürmekte olan STK'ların da çok sayıda mevcut olduğu görülür. Devlet tarafından kurulması zorunlu tutulan ve üyeliğin mecburi olduğu barolar, odalar ve benzeri gibi 'kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları' konumundaki STK'ların yanı sıra, her bir meslek grubunun kendine özgü STK'lar kurarak dernek tüzel kişiliğiyle varlık göstermesi ve bunların oranının 'kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları'nın oranından yük-sek olması son derece ilginçtir (Hıralı, 2007: 112).

Sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme şekli ve faaliyet alanları farklılık gösterebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları yerel boyutta ya da ulusal ve uluslararası

örgütlenebilmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları sosyal hizmetler, eğitim, çevre, kentsel-kırsal kalkınma, sağlık, teknik yardım ve danışmanlık ve insan haklarının korunması gibi geniş bir yelpazeye yayılabilmektedir. Okullar, özel hastaneler, spor kulüpleri gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile kooperatifler, ticari birlikler ve yerel toplum kuruluşları ise sivil toplum kuruluşu kapsamına girmemektedir (Aktaran: Özalp, 2008: 30).

II.7.1.3. Türkiye’ de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de sivil toplumun tarihine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Fakat sivil toplumu yalnızca “siyasi alanın dışında yer alan örgütsel hayat” olarak ele alırsak, Türkiye’de sivil toplumun çok uzun bir tarihe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde, tıpkı Dünyada olduğu gibi, sivil toplum kavramı dönemler itibariyle değişen öneme sahip olduğu görülmektedir. Bugün sivil toplumun toplumsal değişimin önemli bir alanı olarak güç kazandığı, STK’ların da bir örgütsel yaşam alanı olarak değişik yapılanmalar halinde yaygınlaştığını görmekteyiz (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

Asıl konumuzdan uzaklaşmamak için, Türkiye’de STK’ların tarihi gelişimini 1999 yılından itibaren ele almanın daha doğru olacağı kanısındayız.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının toplumda tanınır olmaları bakımından zirveye çıktığı dönem, 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrasındaki süreçtir. O dönemde kamuoyunun STK’lara bakışında ciddi anlamda pozitif değişim yaşanmış ve STK’lar daha meşru bir kurum olarak algılanmıştır (Özalp, 2008: 15). 2000’li yıllarda genel olarak, Türkiye’nin modernleşme ve demokratikleşme süreçlerindeki önemli gelişmelere paralel olarak sivil toplumun zaman geçtikçe daha fazla önem kazandığını söyleyebiliriz. Bugün ülkemizde STK, “siyasi ve ekonomik ilişkilerin ve yaşam alanlarının

dışında yer alan ve hareket eden bir örgütsel yaşam” ve “toplumsal sorunlara çözüm bulma çabasının olduğu bir iletişim alanı” olarak algılanmaktadır (TUSEV, 2006: 35). Fakat tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, Türkiye’de STK sayısı Batı ülkelerine nazaran oldukça düşüktür.

Günümüzde sivil toplum kuruluşları, tüm dünyada farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Türkçe literatürde sivil toplum örgütleri (STÖ), sivil toplum kuruluşları (STK), gönüllü teşekküller (GT), dernek, sendika, vakıf, kulüp, kooperatif, oda gibi çeşitli adlarla beraber, batı literatüründen alıntı yapılan “enciolar” (NGO’lar) ifadeleri de sıklıkla kullanılmaktadır. Türk tarihinde daha çok tarikat, cemaat, cemiyet, lonca, ve vakıf kavramları kullanılmıştır. Batı literatüründe STK, daha çok, sivil toplum örgütleri (civil society organizations = CSO) ismiyle anılmaktadır. STK’lar Avrupa ve Amerika’dan sonra Türkiye’de de somut bir güç odağı haline gelmeye başlamıştır. Ülkemizde yasama, yürütme, yargı ve medyadan sonra beşinci güç olarak toplum yapısındaki yerini alan STK; devlet ve ekonomi sektörlerinin yanında üçüncü bir sektör olarak meşruiyetini elde etmiştir (Güngör). Fakat yine de hem STK sayısı ve hem de gönüllü sayısı açısından ülkemiz Avrupa’daki örneklerden çok daha geride olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

II.7.1.4.Sivil Toplum Kuruluşlarını Ayırt Eden Temel Özellikler

Türkiye’de birlikler, siyasi gruplar, işçi ve esnaf sendikaları, dini kurum ve kuruluşlar, loncalar, kültür-sanat dernekleri, meslek örgütleri (odalar ve barolar), özel sektör girişimleri sivil toplum kuruluşu kapsamına girmektedir (Usta, 2006: 47).

Sivil toplum kuruluşlarını ayırt eden temel özellikler şunlardır (Tosun Karakurt, 2007: 5);

- Yatay ilişkilerin ön plana çıkması, hiyerarşik ilişkilerin ise yadsınması,
- Gönüllülük ve özel alandan fedakârlık yapılmasına dayandırılmaları,
- Esas amaçlarının topluma bir şey sunmak, toplumsal iyiye katkıda bulunmak olması,
- Sivil toplum kuruluşlarının bariz ve belli bir konuda uzmanlaşmış olmalarıdır.

II.7.2.Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma Ajansları İlişkisi

Türkiye’de kurulan ilk ajanslar Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir Kalkınma Ajansıdır. Bakanlar Kurulu, TR62: Adana-Mersin ile TR31: İzmir bölgeleri için ajans kurmayı öngören kararnameyi kabul etmiş, karar 6 Temmuz 2006 günlü Resmi Gazete’de yayımlamıştır. 2006/10550 sayılı bu karara göre, Adana-Mersin’de Kalkınma Kurulu’nun 100 üyesinden 40’ı kamu, 60’ı özel-sivil kesimden; İzmir’de 30’u kamu 70’i özel-sivil kesimden oluşacaktır. Kamu deyişi “merkezi yönetim (kaymakam, il ve ilçe idare kurulu üyeleri), yerel yönetim (belediye başkan ve meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri), üniversite, diğer kamu tüzelkişileri” anlamına geliyor. Özel-sivil kesim ise, “meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar, sendikalar, birlikler ve diğer sivil toplum kuruluşları” olarak tanımlanmış bulunuyor (Güler, t.y.: 1-2). Yani, STK’lar ajanslar için son derece yararlı ve öncü çalışmalar içinde bulunmaktadır. Topluma dinamizm kazandırmada ve toplumsal gelişmede oldukça mühim bir işleve sahip olan sivil toplum kuruluşları, demokratik sistemin ve dolayısıyla demokratik bir organizasyon olma gayretinde olan ajansların güçlü bir unsurudur (Özalp, 2008: 64).

Bölgesel kalkınma bir süreçtir ve bu süreç başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere tüm aktörlerin katılımını öngörmektedir. Bölgesel kalkınma ajanslarının katılımcı bir yapıya sahip olduğu gerçeği, bu örgütlenmenin mümkün oldukça adaletli olmaya çalıştığını ispatlayabilir niteliktedir.

II.7.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Bölgesel Kalkınmadaki Roller

Yeni bölgesel kalkınma anlayışında yerel yönetimler, yerel politikacılar, eğitim ve öğretim kurumları, STK'lar, finans çevreleri, işletmeler, yerel istihdam büroları ve sosyal taraflar gibi aktörler bir arada çalışmaktadır (Çalışma Grubu Raporları IV, 2004: 20).

Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi yerel yönetimler, merkezi yönetim, sivil toplum kuruluşları ve özel kesimin katılımı ile sağlanacağına göre, bu noktada STK'ların katılımcılığının sağlanması ve taraflar arasında koordinasyon ve işbirliği sağlanmasında ajanslara önemli bir görev düşmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının hem karar alma süreçlerine dahil edilmelerinde hem de bölgelerde etkinliklerinin artırılmasında kalkınma ajansları önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları Kalkınma ajansları için hem bir faydalanıcı, hem de paydaş konumundadır (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

Sivil toplum kuruluşları bölgesel kalkınmada üstlendikleri önemli roller ile kalkınmayı olumlu yönde etkileyebilmektedir. STK'lar, bölgesel kalkınmayı farklı yollarla etkileyebilmektedir;

- STK'lar, kurumlar arası işbirliğinin sağlanması için çalışırlar. Sivil toplum kuruluşlarının hem kendi aralarındaki iletişimi hem de özel sektör ve kamu sektörü ile aralarındaki iletişimi ve işbirliğini kuvvetlendirmeleri, sivil

inisiyatifin gücünü arttıracaktır (<http://derneklerdergisi.com/tr>). Buda bölgesel kalkınma için gerekli olan demokratik katılımın etkinliğini arttıracaktır.

- STK'ların bölgesel kalkınmaya en önemli katkıları, yerel yönetimlerin müdahalesinin kifayetsiz olduğu veya hiç olmadığı veyahut müdahalenin bölge halkını tatmin edemediği durumlarda gerçekleşmektedir. Belirli hizmetlerin gerçekleşmesi STK'lar aracılığıyla sağlanabilir. Örneğin, bazı konularda halkın bilgi, deneyim ve becerisinin harekete geçirilmesinde, STK'ların desteğinin sağlanması büyük yararlar sağlamaktadır (<http://idari.cu.edu.tr>). STK'lar kimi konularda kampanyalar düzenleyerek halkı aydınlatabilir.

Kalkınma ajanslarının “yerel demokrasi” ile anılmasının en büyük sebebi, sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları, ajansların sosyalleşmesi için kilit konumdadır. Sosyal sorunlar ancak yerel halkın katılımıyla çözülebilir. Yerel halkın faal katılımı ise sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlanabilir. Burada sivil toplum örgütlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Sözün kısası, ajansların demokratik bir yapı için sivil toplum kuruluşlarına, sivil toplum kuruluşları da karar alma süreçlerine dâhil olmak için ajanslara ihtiyaç duymaktadır.

II.8.Kalkınma Ajanslarının İl Özel İdareleri ve Belediyeler İle İlişkisi

Kalkınma ajansları merkezi düzeyde DPT ve İçişleri Bakanlığı ile, yerel düzeyde de Büyükşehir Belediyeleri, Belediyeler ve İl Özel İdareleri ile farklı düzeylerde ilişkilendirilmiştir (M. Turan, t.y.: 76).

BKA'ların karar organı yönetim kuruludur. Yönetim Kurulunun başkanı validir, vali ajansı temsil eder (www.dpt.gov.tr). Yönetim kurulunda belediyelerin ve il özel idarelerin söz hakkı vardır.

Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya Büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir (www.dpt.gov.tr).

Anayasaya göre üç tür yerel yönetim vardır; belediye, il (il özel idaresi) ve köy. BKA'ların yönetim yapısı merkezi yönetim, yerel yönetimler ve özel sektörün birlikte karar alacağı bir şekilde hazırlanmıştır. Ajanslar, özel sektör, merkezi yönetim ve yerel yönetimleri içine alan bir potadır. Bu yüzden yerel kaynakların harekete geçirilip bu kaynaklardan azami fayda sağlamayı amaçlayan ajanslar, yerel yönetimlerin politikalarına ters düşecek hareketlerden kaçınmak zorundadır. Zira hem ajanslar, hem de yerel yönetimler bölge halkının sosyal ve ekonomik refahını sağlamayı amaçlamaktadır.

III.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN KALKINMA AJANSLARININ MİSYONU: KAYSERİ ÖRNEĞİ

III.1.Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu

Bölgesel kalkınma politikaları, belirli sosyal ve ekonomik kriterler bakımından ortak özellik taşıyan ve öncelikle ülke ortalamasının altında yer alan, sınırları belli alanların insani, örgütsel ve zihniyet açılarından sorunlarını gidererek, niteliklerinin ülke ortalamasına yükseltilmesi amacını taşımaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmak için, bölgenin tüm kaynaklarının analiz edilerek, kapasitelerinin ortaya konması, daha sonra da, bölgenin mevcut durumu ile kısa, orta ve uzun vadeli politika araçlarının tutarlı bir biçimde oluşturulup, uygulamaya konması gerekmektedir (Akan ve Arslan, 2008: 109).

Türkiye, bölgelerarası dengesizlikleri gidermek için bölgesel plan, teşvik, bölgesel politika gibi pek çok uygulamaya başvurmuştur. Ancak küreselleşme ile birlikte bölgeler ön plana çıkmış, bölgelerin artan önemi ve küresel rekabette farklılaşmanın zorunluluk haline gelmesiyle birlikte, bilgi teknolojileri ve bilgi üretim merkezli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Ülkelerin bölgesel kalkınma stratejileri de bu çizgide belirlenmiş, bölgelerin giderek önem kazanmasının sonucu, bölgelerde işbirliği ve eşgüdümü sağlama gibi faaliyetleri üstlenen Bölgesel Kalkınma Ajansları ortaya çıkmıştır (Dede, 2009: 2).

Türkiye, BKA ile ciddi anlamda ilk kez 1999 Helsinki zirvesi sonunda tanışmış, AB Komisyonunun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında BKA'ları oluşturmak yer almıştır. Bu doğrultuda öncelikle Topluluk kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen Avrupa

Birliği sistemi 22 Eylül 2002 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. Ardından, 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için BKA'ların kurulması öngörölmüştür. Takip eden süreçte de, 31 esas ve 5 geçici maddeden oluşan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısı getirilmiştir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 81). “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiş, ajanslara pek çok yetki verilmiştir.

Esasen BKA'ların hedefleri; rekabete dayanan bir iş çevresi oluşturmak, dünya standartlarında bir işgücünü geliştirmek, devlet desteği sağlanmak, çevre ve sağlığı iyileştirilmek, aktif organizasyonlar yapılandırmaktır. Bölgesel kalkınma ajansları bu hedeflerini gerçekleştirmek için bazı faaliyetleri yürütmekle yükümlüdürler. Bu faaliyetler: İçsel kalkınma, yabancı yatırım çekme, girişimlere hizmet verme, eğitim hizmetlerini, uluslar arası faaliyetleri ve de yerel ve bölgesel yetkililere ihtiyaç duydukları hizmetleri sunmaktır. Türkiye'de BKA'ların asıl varlık nedenleri; bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramaktır (Dede, 2009: 5). Bölgesel kalkınmanın ulusal kalkınmanın başlangıcı olduğu gerçeğinden hareketle, bu hedeflere ulaşmayı başarabilen bir ajans, yalnız faaliyette bulunduğu bölgeyi değil, tüm ülkenin kalkınmasında çok mühim bir rol oynayacaktır.

Çeşitli yöntemlerle geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamaya çalışan ajanslar, kalkınmada yeni, yönlendirici ve sürükleyici örgütlenmelerdir. Bu aracı,

eşgüdümçü teşkilatlar, Avrupa Birliği ülkeleri dışında da pek çok ülkede uygulama örnekleri bulmuştur. Türkiye’de de bölgesel dengesizlikler uzun yıllardır kalkınma politikalarında esas belirleyici unsur olmuştur (Taş, 2008: 11). Pek çok başarısız denemeden sonra Türkiye bugün, kendi idari sistemine yabancı bir örgütlenme ile bölgesel kalkınma misyonuna ulaşmaya çalışmaktadır. Neredeyse Türkiye Cumhuriyeti ile aynı yaşta olan bölgelerarası farklılıklar, hala ülkemizin en temel sorunlarından biridir.

Çağdaş Bölgesel Kalkınma yaklaşımında bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin kullanılması ve böylece bir ülkenin topluca kalkındırılmasını hedeflenmektedir. Bu yaklaşım ile bölgesel kalkınmanın sağlanmasında yerel potansiyelin harekete geçirilmesi ve katılımcılığın sağlanması faktörlerini öne çıkaran kalkınma ajansları önem kazanmıştır. Kalkınmanın yerel uzmanlık ve kaynaklara dayanması, alınan sonuçların sürdürülebilir olması ve sosyal açıdan uyumlu bir topluluk yaratılması tüm aktörlerin kalkınma sürecine dâhil olması ile sağlanabilecektir. Eşgüdüm eksikliğine bir çözüm olarak ortaya çıkan Kalkınma Ajansları, kalkınma politikasındaki etkili araçların kullanılması konusunda planlı ilerlemeyi ve bu konudaki koordinasyonu sağlayacak olan yapılardır (<http://derneklerdergisi.com/tr>).

III.2.Kalkınma Ajanslarının Dünya’daki ve Türkiye’deki Bazı Uygulamaları

İlk bölgesel kalkınma ajansı örneği olarak kabul edilen Tennessee Valley Authority (TVA) başta olmak üzere, ABD ve AB’de faaliyet gösteren pek çok kalkınma ajansından sonra Türkiye’de de çalışmalarına başlayan bu kurumların, 5449 sayılı yasa ile de yasal zemini oluşturulmuştur. Ülkemizdeki kalkınma ajanslarının ulusal düzeyde koordinasyonunda Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) sorumludur (Yurdakul, t.y.: 22).

Bölgesel kalkınma ajansları her ülkede aynı şekilde örgütlenmiş değildir. Fakat genel olarak bölgesel kalkınma ajanslarının temel kuruluş nedenleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler geliştirme ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenmektedir. (Maç, 2006: 1-2).

Avusturya'da Viyana Bölgesel Kalkınma Ajansı (Vienna Business Agency), Almanya'da "Yenilikçi Bölgeler İçin Başarı Ödülü" sahibi bir BKA olan Stuttgart BKA'sı, İngiltere'de Güney Batı (South West) Bölgesel Kalkınma Ajansı en bilinen ajanslardan bir kaçıdır. Bu ajanslar başarıları ile dikkatleri üzerlerine çekerlerken, aldıkları fonlar ile yeni stratejiler üretme olanaklarını da katlamaktadırlar. Zira Avrupa Birliği ve Dünya Bankası (International Bank for Reconstruction and Development-World Bank) tarafından kalkınma ajanslarına fon sağlanmaktadır. Cazibesi oldukça yüksek olan bu fonlardan nemalanmak isteyen ajanslar, proje oluşturma konusunda birbirleriyle yarışmaktadırlar.

III.2.1.Kalkınma Ajanslarının Dünya'daki Bazı Uygulamaları

ABD'de kurulan TVA bilinen ilk kalkınma ajansı olsa da, ajanslar bugün yoğun olarak AB'ye üye ülkelerde görülmektedir. Fransa, Belçika, Avusturya ve İrlanda BKA'lar ile ilk kez 1950'li yıllarda; Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda 1960'lardan sonra; İspanya, Yunanistan, Danimarka ve Finlandiya 1980'lerde tanışmıştır. Bugün dünyada kalkınma ajansı olarak adlandırılan yaklaşık 20.000 kuruluş vardır (Yurdakul, t.y.: 25). Bu kadar çok sayıda kalkınma ajansının ortaya çıkmasını iki temel nedene bağlayabiliriz (Özen, 2005: 4);

- Halkier ve Danson'ın 1991-1992 yılları arasında yaptıkları bir araştırmaya göre, BKA'lar arasındaki farklılıklar bölgelerin sosyo-ekonomik özelliklerinden kaynaklanmaz, daha çok siyasi süreçlerin farklılığından ve kuruldukları dönemin özelliğinden kaynaklanmaktadır;
- Clark'a (2004) göre ise, bölgesel/yerel kalkınma çok değişken ve dinamik bir süreçtir ve farklı gereksinimler farklı kurumsal yapılar meydana getirmektedir.

Dünyada başarılı kalkınma ajanslarına pek çok örnek vardır. Örneğin, Stuttgart BKA'sı, AB'nin en başarılı ajanslarından biri olarak dikkat çekmektedir. Faaliyet gösterdiği bölgedeki firmalar, dünyada kaliteyle birlikte anılmaktadır. Advantage West Midland Bölge Kalkınma Ajansı (İngiltere) ise, daha çok ekonomik gelişme ve yenilenme, ekonomik gelişimi destekleme, sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlama ve yatırımları teşvik edici araçlar kullanma konularına odaklanan başarılı bir ajanstır. Yine Fransa'daki Alsace Kalkınma Ajansı (ADA)'da AB'nin gözde ajanslarından biridir. Avrupa'nın merkezinde bulunan Alsace Bölgesi, Paris, Brüksel, Milano, Frankfurt, Dusseldorf ve Lyon gibi büyük şehirlere birkaç saatlik mesafededir. Paris ve Lyon'dan sonra ekonomik gelişmişlik açısından üçüncü sırada olan ADA, Avrupa'da alım gücü en yüksek olan bölgelerden biridir. Alsace'de kişi başına düşen gelir 24.000 Euro'dur. GSYİH ise 120 milyar Euro'dur. Dünya çapında dokuz ülkede (ABD, Rusya, Almanya, Kanada, Çin, İngiltere, Japonya, Polonya ve Ukrayna) temsil edilen ADA, projelere en uygun olan teşvikleri araştırmak ve başvuru formlarını oluşturmak için proje sahiplerine hizmet vermektedir. Alsace ekonomisinin gelişmesi için hizmet veren ADA, bölgeye yönelik yatırım ve kalkınma projelerini destekler. Ayrıca, bölgesel aktörlerin uluslar arası kamu

piyasasına erişimini kolaylaştırır, Alsace’li firmaların yabancı partnerlerle irtibata girmelerine yardımcı olur. Alsace’li firmalara, uluslararası gelişmelerinde de destek olan ADA, teknolojik yenilikleri destekler. Bütün bu hizmetler ücretsiz yapılmakta ve ticari sırlar gizli tutulmaktadır. Alsace’de kimya ve sağlık, otomotiv, makine, gıda, tarım endüstrilerinin yanı sıra biyotek, bilgi teknolojileri ve yaşam bilimleriyle alakalı faaliyet sahaları da bulunmaktadır. Dünyanın en pahalı otomobili olan Bugati, Peugeot, VW Grup ve GM Alsace’dedir. Bugün hala büyümeye devam eden Alsace, yeni teknolojilerde gelişimini sürdürmektedir (Yurdakul, t.y.: 29-36).

AB’ye üye ülkelerdeki bölgesel kalkınma ajansları, EURADA’ya üye olarak etkinliklerini sürdürmektedirler. Türkiye’den Bolu, Düzce, Sakarya, Kocaeli ve Yalova illerini kapsayan Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)’da 2010 yılı içerisinde EURADA’ya üye olmuştur.

Avrupa’da kurulan kalkınma ajansları çoğunlukla kamu kuruluşu özelliği göstermektedir. Eski doğu bloğu ülkelerinde kalkınma ajanslarının kamu-özel sektör şirketleri, İngiltere gibi liberal ülkelerde bakanlık dışı kamu kurumu ve özerk örgütlenmeler şeklinde, Fransa gibi devletçi gelenekten gelen bir ülkede karma ekonomi şirketleri biçiminde kuruldukları görülmektedir. Bununla birlikte vakıflar, limited şirketler ve belediye girişimleri biçiminde bir hukuki statüye sahip kalkınma ajansları da bulunmaktadır (Dura, 2007b: 147).

BKA’ların ulaşım, mali ve teknik yardım sağlama, çevre, kamu sağlığı, turizm, kültür, arazi kullanımı, yüksek öğretim, suç önleme, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirme yetkileri vardır (Özen, 2005: 24). Dünya genelinde bütün BKA’lar, birbirinden farklı özellikler sergiler ve bu kapsamda faaliyetleri çok çeşitlidir.

Fakat ajansların çeşitli ülke örnekleri göz önünde bulundurularak genel bir çerçeve çizmek gerekirse, ajansların etkinlikleri şu şekilde özetlenebilir (Özen, 2005: 7-8; Berber ve Çelebi, 2006: 148-149):

- Eğitim faaliyetlerine girişmek. Bilhassa bölgedeki emek gücünün niteliğini arttırmak amacıyla mesleki eğitim faaliyetlerine destek olmak,
- Altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek,
- İş çevrelerini, fabrika, depo, büro satma ve kiralama yolları ile destek sağlamak
- Bölgenin ulusal ve uluslararası networklerinin geliştirilmesini sağlamak.
- Yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak,
- KOBİ'lere destek sağlamak, Bölgede yatırım yapacak KOBİ'ler için finansal kaynaklar sağlamak,
- Yerel ve bölgesel işletmelere çeşitli hizmetler sunmak,
- Yol, su, kanalizasyon ve çöp toplama gibi altyapı hizmetleri ile ilgili faaliyetlerde bulunmak,
- Finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak, önerilerde bulunmak,
- Yerli ve yabancı yatırımcıları bölgeye çekmek için gerekli tanıtım çalışmaları yapmak,

- Yerel girişimciliği teşvik etmek, bunun için de yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek, bölgedeki girişim potansiyelini ortaya çıkartıcı faaliyetlere girişmek,
- Girişimciler ve yatırımcılar için teknik destek vermek,
- Yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulanmasını takip etmek,
- İçsel kalkınmayı gerçekleştirmeye dönük faaliyetler yürütmek,
- Bölge ile ilgili bilgi bankaları oluşturmak,
- Bölgenin yurt içi ve dışında tanıtımının yapılması,
- Bölgeye teknoloji transferini gerçekleştirecek girişimlerde bulunmak.

III.2.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Türkiye’deki Bazı Uygulamaları

Türkiye’de kurulan bölgesel kalkınma ajanslarının kaynakları şunlardır (Yurdakul , t.y.: 17);

1. İl özel idare gelirlerinin yüzde biri,
2. Genel bütçe vergi gelirlerinin binde beşi,
3. Belediye gelirlerinin yüzde biri,
4. Sanayi ve ticaret odalarının gelirlerinin yüzde biri,
5. AB fonlarından sağlanacak kaynaklar,

6. Bir önceki yıldan devreden gelirler,

7. Bağış ve yardımlardır.

Türkiye’de bölgesel kalkınma programları, ajansların ulusal düzeyde koordinasyonu ile ilgili görev ve yetkiler DPT tarafından yürütülmektedir (Özen, 2005: 23). DPT tarafından yürütülen bölgesel kalkınma programlarının temel hedefi, bölgelerarası dengesizliğin azaltılması, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumların kapasitelerinin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda NUTS kapsamında 12 öncelikli bölge seçilmiştir. NUTS sistemi, Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansı ile ilgili ilk çalışmadır. AB kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen NUTS sistemi, 22 Eylül 2002 tarihli Bankalar Kurulu kararı ile kabul edildikten sonra, 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın kurulması öngörülmüştür. Bu süreçte Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun gündeme gelmiş ve uzun süren tartışmalardan sonra kanun 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Pilot uygulama olarak TR62 Düzey 2 Bölgesi’nde Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir ilini kapsayan TR31 Düzey 2 Bölgesi’nde İzmir Kalkınma Ajansı 2006 yılı içinde kurulmuştur. 2008 yılı sonunda ise İstanbul, Konya, Erzurum, Samsun, Mardin, Van, Gaziantep ve Diyarbakır Kalkınma Ajansları kurulmuştur (Dede, 2009: 9).

III.2.2.1.Çukurova Kalkınma Ajansı

Yerel potansiyeli harekete geçirme ve yerel kalkınmayı gerçekleştirmeyi amaçlayan Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA), 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’a dayanılarak 2006/10550 sayılı

Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Ajansın temel amaç ve görevleri (www.cka.org.tr);

- Ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya çıkarılarak bölge cazibesinin arttırılması,
- Ulusal ve uluslar arası platformda bölgenin tanıtılması,
- Bölgede üretim ve istihdamı arttırabilecek özellikteki faaliyetlerin desteklenmesi,
- Göçün etkin olarak yönetilmesi ve insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi,
- Bölgenin iş ve yatırım olanaklarının tanıtımını gerçekleştirmek,
- Bölgedeki yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerini tek elden takip ederek olmak sonuçlandırmak,
- Bölgesel stratejilerin hazırlanmasına destek olmak,
- Kırsal ve yerel kalkınma etkinliklerini sübvans etmek,
- AB fonları ve uluslararası fonların kullanılmasında aracılık ve koordinasyon görevini yürütmek,
- Girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesidir.
- Kamu, özel kesim ve STK'lar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesidir.

ÇKA, kendi içinde ana hizmet birimleri oluşturmuş, uzmanlar bu birimlerde görevlendirilmiştir. Bu birimler (Taş, 2008: 14-15):

- **Planlama ve Programlama Birimi;** Bölgenin avantajlı ve dezavantajlı alanlarını belirlemek, bölgenin analizini yapmak, ana gelişme eksenlerini, desteklenmesi öncelikli alanları tespit etmek üzere kurulmuştur.
- **Proje Yönetim Birimi;** Planlama ve Programlama Biriminin belirlediği öncelikli alanlara göre hibe desteği sürecini yönetmek, gerekli dokümanları hazırlamak, sorunları gidermek, proje seçim sürecine, bağımsız değerlendiricilere ilişkin idari düzenlemeleri yapmak, proje hazırlama sürecinde hibe yararlanıcısı adaylarına eğitim vermek ve yardımcı olmak üzere kurulmuştur.
- **İzleme ve Değerlendirme Birimi;** Sözleşmeye bağlanmış projelerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya konulan projelerde oluşan aksaklıkları gidermek üzere kurulmuştur.
- **Adana Yatırım Destek Ofisi ve Mersin Yatırım Destek Ofisi;** Yatırımcılara yardımcı olmak, bölgenin tanıtımını yapmak, izin ve ruhsat işlemlerini takip etmek üzere oluşturulup faaliyete geçirilmiştir.

ÇKA, “Teknoloji Köyleri Projesi”ne verdiği destekle de adından söz ettirmektedir. ÇKA’nın yerel koordinatörlüğünü üstlendiği bu proje, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Intel, ÇKA ve DPT ortaklığında yürütülmektedir. Projenin amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin faal kullanımı ve yaygınlaştırılması yoluyla kadın ve erkeklerin bilgiye ulaşım ve katılımlarını sağlamaktır. Proje kapsamında bilgisayar kullanımı ve sayısal içerik yoluyla teknolojiye uzak insanlara ve kırsal alanlara ulaşmak hedeflenmiştir. Pilot bölgesi olarak, Adana’nın Yüreğir ilçesine bağlı Çotlu ve Mersin’in

Mut ilçesine bağlı Hacıahmetli köyleri seçilmiştir. Çotlu Köyü'nde bilgisayar kullanımının arttırılması amacıyla “Kamu İnternet Erişim Merkezi” (KİEM) kurulmuştur. KİEM ile ticaret, e-devlet uygulamalarını, bilgi ve eğitim servislerini kullanabilmeleri amaçlanmaktadır. Yine proje kapsamında Habitat İçin Gençlik Derneği'den destek alınarak, bilhassa köydeki kadınların katılımıyla bir haftalık bilgisayar kullanımı konusunda bilgi vermek amacıyla “Eğitimcinin Eğitimi” gerçekleştirilmiştir. Bilgisayar eğitimini desteklemek için Çotlu İlköğretim Okulu'na 60 tane netbook verilmiştir. Bu konuda öğretmenlere bilgilendirme eğitimi verilmiştir. Aynı proje kapsamında tarım portalı hazırlanacak ve köylülerin hizmetine sunulacaktır. Hacıahmetli Köyü'nde ise, AB projesi kapsamında yapılmış olan “Doğal Boya Merkezi” bulunmaktadır. Köy, konu hakkında deneyime sahip olan bir doğal boya gönüllüsüne sahiptir. Hacıahmetli Köyü'nde internet altyapısı çalışmaları da devam etmektedir (www.cka.org.tr).

ÇKA, kurulduktan sonra aleyhinde açılan davalar ve verilen yürütmeyi durdurma kararı sebebiyle bir yıl boyunca faaliyette bulunamamıştır. ÇKA, 2008 yılının başlarından itibaren kurumsallaşma sürecini tamamlayıp 5449 sayılı kanunla kendisine verilen görevleri yapmak üzere çalışmalarını sürdürmeye başlamıştır. Kısa sürede pek çok faaliyet yürüten ajans, Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı ile işbirliği halinde ülkemizde yatırım yapmak isteyen yabancılar için rehberlik hizmetleri vermekte, bölgedeki valilikler, belediyeler başta olmak üzere pek çok kuruma teknik destek hizmeti vermektedir (Taş, 2008: 15).

III.2.2.2.İzmir Kalkınma Ajansı

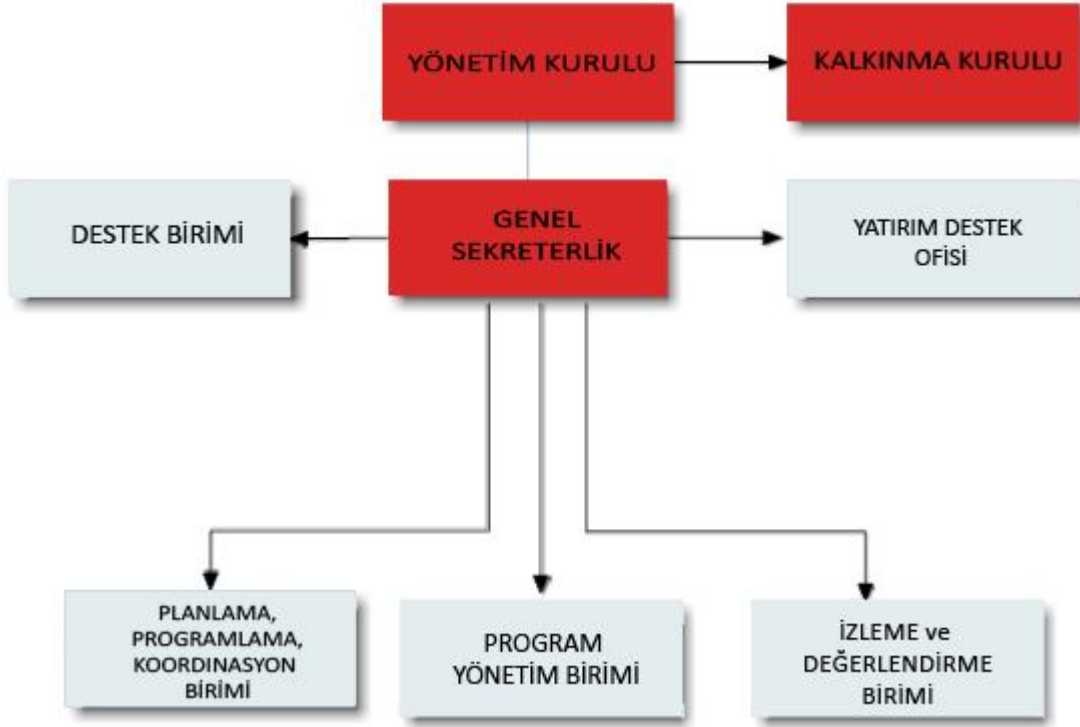
İzmir ilini kapsayan TR31 Düzey 2 Bölgesi'nde İzmir Kalkınma Ajansı 2006 yılı içinde kurulmuştur. İZKA'nın misyonu, İzmir'in sürdürülebilir kalkınması için

bütüncül bir yaklaşım ile yerel potansiyeli harekete geçirecek katılımcı araçlar geliştirmek ve uygulamaktır (www.izka.org.tr).

Yatırımcıya destek vermek ve şehri cazibe merkezi haline getirmek için kurulan İZKA, kent ekonomisine ivme kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu hedefle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) ile sosyal kalkınma projelerine hibe krediler dağıtmaktadır. İZKA, 2009 yılında KOBİ projelerine en az 20 bin TL, en fazla 400 bin TL'lik, sosyal kalkınma projelerine de 20 bin TL ile 150 bin TL arasında katkı sağlayacağını açıklamıştır. Yine aynı yıl içerisinde, ikinci bir proje olarak, genel bütçeden, odalardan ve belediyelerden gelecek kaynakla 31 milyon TL hibe dağıtmıştır. Bu hibe, “turizm ve çevre” ile “tarım ve kırsal kalkınma” projelerine verilmiştir. Teslim edilen projeler, ilk olarak İZKA tarafından belirlenen bağımsız uzmanlar tarafından incelenmekte, uzmanlar, projeleri değerlendirerek puan vermekte, puanlama ardından uygun görülen projeler, sekiz kişinin oluşturduğu İZKA Yönetim Kurulu'na gönderilmektedir. Son kez projeyi değerlendiren Yönetim Kurulu, kredinin verilmesine onay vermektedir. İZKA ve proje sahibi arasında protokol yapılarak hibe kredi desteği verilmektedir (www.kipu.com.tr).

İZKA'nın 2010 yılı içerisinde desteklemeyi taahhüt ettiği alanlar kırsal kalkınma, tarım, turizm ve çevre olarak belirlenmiştir (www.trtdari.com).

ŞEKİL 2: İZKA Yönetim Yapısı

Kaynak: <http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/>.

Her bölgenin sahip olduğu potansiyeli harekete geçirmek amacını taşıyan ajanslar, Türkiye’de, bölgelerin özellikleri dikkate alınarak kurulmuştur. Söz gelişi, İstanbul ve İzmir Kalkınma Ajanslarının kuruluş amacı küresel rekabet ortamında bölgenin gücünü artırmak iken, Diyarbakır ve Mardin’de kurulan kalkınma ajansı kendi içlerindeki gelişme potansiyelini ortaya çıkarmak ve gelişmiş bölgeler ile aralarındaki farkı azalmaktır (Dede, 2009: 12).

III.3.Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)

Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN), 25.01.2006 tarih ve 5449 Sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 3. Maddesine

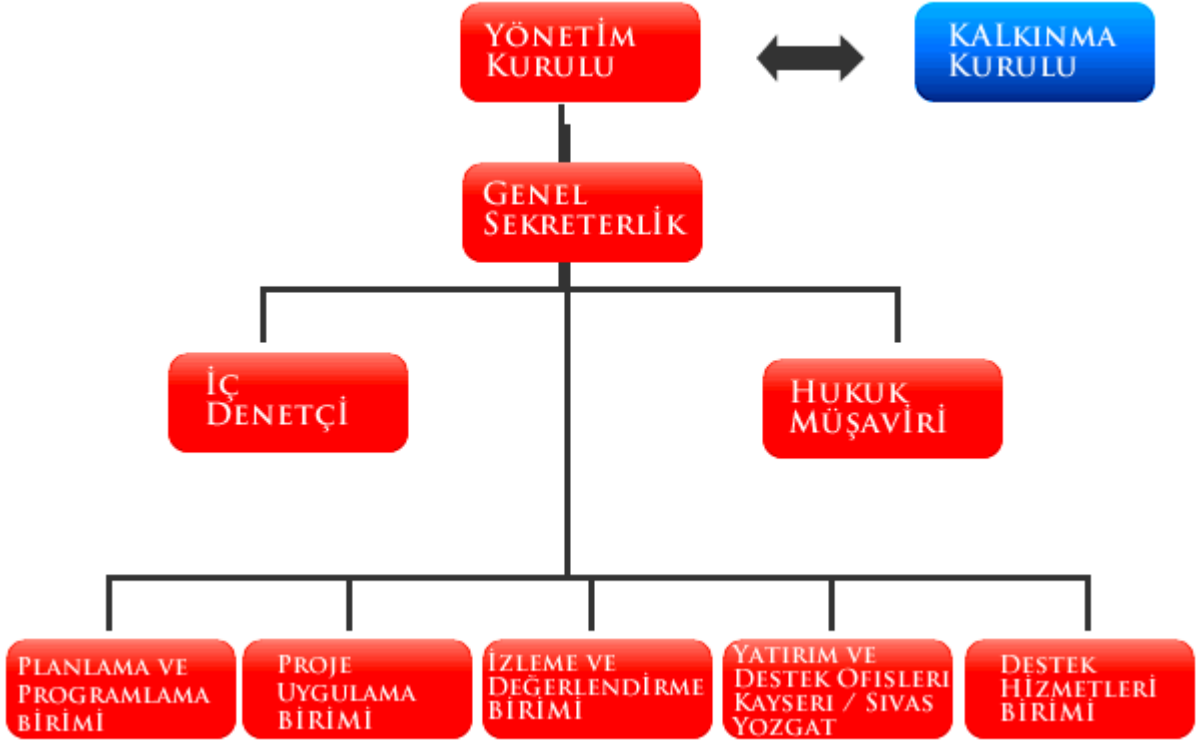
dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 25.07.2009 Tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. ORAN'ın resmi açılışı ise 03.03.2010 tarihinde yapılmıştır.

ORAN Kalkınma Ajansı'nın merkezi Kayseri olup, Ajans'ın faaliyet alanını Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri oluşturmaktadır. İlk olarak Ajans, Genel Sekreterin göreve başlamasıyla birlikte, hızlı bir şekilde kurumsallaşma sürecine girmiştir. Ajansın ismi Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, kısaltması ise ORAN olarak belirlenmiştir. Ajansın kurulması ile bölgedeki potansiyelin harekete geçirilerek bölgesel gelişmenin hızlanması hedeflenmektedir (www.oran.org.tr).

Coğrafi alan bakımından Türkiye'nin en büyük kalkınma ajansı olan ORAN, kuruluş tarihi itibarıyla de çok genç bir örgütlenmedir. Personel alımını⁷ henüz tamamlayan ORAN, bu konuda oldukça titiz davranmış ve başvurular arasından en iyilerini seçmeye çalışmıştır. Ajans'a personel alımı için 320 başvuru yapılmış, bunların arasından 100 kişi mülakata çağırılmış, mülakat sonucunda gerekli şartları taşıyan 20 uzman ve 5 destek personeli alınmıştır. Sonuç olarak kaliteli elemanları bünyesine dâhil etmeye çalışan ORAN, oluşturduğu genç ve kabiliyetli ekiple başarılı faaliyetler yürütmeyi amaçlamaktadır. Önümüzdeki aylarda yeniden personel alımı yapacak olan ajans, son pürüzler giderildikten sonrada hizmet binasına taşınacak ve yatırım destek ofislerine de karar verilecektir.

⁷ Bakınız: www.oran.org.tr

ŞEKİL 3: ORAN Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı

Kaynak: <http://www.oran.org.tr/kategori/14/organizasyon-yapisi.html>.

Kalkınma ajansların teşkilât yapısı aşağıdaki gibidir (5449 Sayılı Kanun, Madde 7):

- a) Yönetim kurulu,
- b) Kalkınma kurulu (Genel kurul),
- c) Genel sekreterlik,
- d) Yatırım destek ofisleri.

ORAN Yönetim Kurulu'nun üyeleri şu şekildedir (2010);

- Yönetim Kurulu Başkanı; Kayseri Valisi,
- Yönetim Kurulu Başkan Vekili; Sivas Valisi,
- Yönetim Kurulu Üyeleri; Yozgat Valisi, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı, Sivas Belediye Başkanı, Yozgat Belediye Başkanı, Kayseri İl Genel Meclisi Başkanı, Sivas İl Genel Meclisi Başkanı, Yozgat İl Genel Meclisi Başkanı, Kayseri Ticaret Odası Başkanı, Sivas Ticaret Odası Başkanı, Yozgat Ticaret Odası Başkanı.

ORAN Kalkınma Kurulu Üyeleri (2010);

- Kalkınma Kurulu Başkanı; Bozok Üniversitesi Rektörü.
- Katip Üye; Kayseri Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (KESOB) Başkanı.
- Katip Üye; Kayseri Sanayi Odası (KAYSO) Meclis Üyesi.

III.3.1.Kayseri Hakkında Genel Bilgi

Kayseri, doğusunda Sivas ve Kahramanmaraş, güney ve güneydoğusunda Adana, güneybatısında Niğde, batısında da Nevşehir, kuzeyinde Yozgat ve Sivas illeri ile çevrilidir. 2. derece gelişmiş iller arasında yer alan kent, şehirleşme bakımından Türkiye ortalamasının üstündedir.

Tablo 6: DPT Araştırmasına Göre Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik İndeksine Göre Kademeli İl Grupları

1.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5.DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İstanbul	Kayseri	Bilecik	Kastamonu	Tunceli
Ankara	Eskişehir	Edirne	Çorum	Adıyaman

İzmir	Antalya	Zonguldak	Giresun	Kars
Kocaeli	Tekirdağ	Çanakkale	Artvin	Gümüşhane
Bursa	Adana	Isparta	Erzincan	Bayburt
	İçel	Manisa	Sivas	Batman
	Muğla	Uşak	Aksaray	Mardin
	Aydın	Konya	K.Maraş	Van
	Balıkesir	Gaziantep	Bartın	Siirt
	Kırklareli	Hatay	Tokat	Iğdır
	Denizli	Sakarya	Çankırı	Hakkâri
		Bolu	Sinop	Bitlis
		Burdur	Ordu	Ardahan
		Kırıkkale	Erzurum	Bingöl
		Kütahya	Diyarbakır	Ağrı
		Nevşehir	Yozgat	Şırnak
		Elazığ	Şanlıurfa	Muş
		Trabzon		
		Samsun		
		Kırşehir		
		Rize		
		Malatya		
		Amasya		
		Karaman		
		Afyon		

Kaynak: Taştan, 2007:6. İnternet Adresi: <http://www.kayserito.org.tr/media/kayseri.pdf>.

Kayseri'nin gelişmesinde pek çok faktör söz konusudur. Bunlardan en önemlileri; ulaşım, enerji olanakları, zengin yeraltı kaynaklarıdır. Bunların yanı sıra cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan kamu yatırımları, şehrin gelişmesinde yadsınamaz bir öneme sahiptir (Gündüz, 2006: 93).

1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Akara-Kayseri Demiryolu, 1929 yılında yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas- Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve İli Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935

yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Kayseri’de sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır. Bu yatırımlar, 1950’lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiş ve özel kesim, kamu kesiminden nitelikli iş gücünün yanı sıra üretim için gerekli ham maddeyi de sağlamıştır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve böylece ekonomide özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950’lerde kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası da eklenmiştir. Kayseri sanayisinde, 1960’larda en önemli sektör gıda, dokuma ve metal eşya-makine imalatıdır. Gıda sanayisindeki işletmelerin büyük çoğunluğu, sucuk ve pastırma imalathaneleridir. Diğerleri un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir...1970’li yıllarda, imalat sanayi dalında büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır. Dokuma alanında Birlik Mensucat, Karsu Tekstil, Atlas Halı Fabrikası, Saray Halı Fabrikası, Lüks Kadife gibi işletmeler, gıda dalında ise Meysu, Kemsan, Garipsu, Kayseri Yem Fabrikası ve birkaç un fabrikası önde gelen işletmelerdir (Aktaran: Gündüz, 2006: 93).

Kayseri farklı alanlarda değerlendirildiğinde, şehir hakkında şu bilgiler verilebilir (www.kaysiad.org);

- **Ulaşım:** Kayseri havaalanı oldukça faaldir. Kayseri ve İstanbul arasında her gün karşılıklı seferler yapılmaktadır. Yurt dışı bağlantılı uçaklar da alana inmektedir. Alana inen uçak sayısında her geçen gün artış olmaktadır. Fakat personel ve mekan yetersizlikleri mevcuttur. Bu sorun giderildiğinde, alanın şehrin gelişimine olan katkısı artacaktır. Karayolu ile ulaşımında herhangi bir sorunu yoktur. Demiryolu kullanımında ise, her ne kadar Kayseri’yi ülkenin önemli şehirlerine bağlayan demiryolu hattı bulunuyor olsa da, yapı yetersizliğinden dolayı yeterli artış olmamaktadır. Buna bir çözüm olarak, konteynır terminali yapılması ve şehrin banliyölerine, sanayi bölgelerine hat konulması yararlı olacaktır.

- **Enerji:** Kayseri elektrik enerjisi ihtiyacını Sızır ve Bünyan hidroelektrik santralleri ile ulusal enerji sisteminden sağlamaktadır. Elektriğin % 60'ı sanayide, % 25'i meskenlerde, % 5'i ticarete, % 3'ü resmi dairelerde, % 2'si tarımsal sulamada, % 5'i ise diğer alanlarda kullanılmaktadır. Kayseri'nin yıllık hidroelektrik enerji üretimi potansiyeli 1800 Gwh'dır.
- **Eğitim:** Kayseri, okullaşma seviyesi açısından, ilköğretim ve ortaöğretimde Türkiye ortalamasının üzerinde değere sahip olan bir ildir. Şehirde şuan için iki üniversite bulunmaktadır.
- **Tarım:** Tarım, şehrin ekonomisinde sanayi, ticaret, ulaştırma sektörlerinden sonra gelmektedir. 671.000 hektar arazi tarımda kullanılmaktadır ki bu miktar, il topraklarının % 40'ına tekabül etmektedir. Tarım arazisinin % 48'i tahıl ekimine ayrılmakta % 42'si ise nadasa bırakılmaktadır. Kalanı baklagillere, endüstriyel bitkilere, yağlı tohumlara, yumru bitkilere, sebzelere ve meyveciliğe ayrılmıştır. 607.000 hektar sulanabilir arazisi bulunmaktadır. Her geçen yıl sulama kapasitesi artmakta, sulama projeleri inşaatları sürdürülmektedir.
- **Hayvancılık:** Kayseri'de küçük ve büyükbaş hayvancılık Türkiye ortalamasına yakındır. Küçükbaş hayvancılık, büyükbaş hayvancılığa nazaran daha fazla gelişmiş durumdadır. Kanatlı hayvan sayısı Türkiye ortalamasının iki katı seviyesindedir. Tatlı su balıkçılığı da devamlı olarak gelişmektedir. Kentte üretilen hayvansal ürünler içerisinde parasal değer olarak ilk sırayı et, ikinci sırayı süt, üçüncü sırayı ise yumurta almaktadır.
- **Ormancılık:** Türkiye orman varlığının % 0,5'inin Kayseri'de olması göstermektedir ki Kayseri orman potansiyeli bakımından zengin değildir. Kayseri'de 107.000 hektar orman arazisi bulunmaktadır. Bu arazinin 22.000 hektarı normal, 85.000 hektarı bozuk orman arazisidir. Orman alanının az olması, orman ürünleri üretimini de sınırlamaktadır.
- **Madencilik:** Kayseri maden varlığı bakımından zengin sayılabilecek bir ildir. Kayseri'de; mermer, turba, tuğla, çinko, manganez, kurşun, kiremit,

kum, krom, çakıl, kaolen, fosfat, demir, bakır vs maden rezervleri bulunmaktadır.

- **Ticaret:** Ticaret sektörü, sağladığı gelir ve istihdam ile Kayseri için pek önemlidir. Kayseri'deki mevcut ticari hayatın gelişmesinde sanayi, tarım ve hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Kayseri'nin sanayisinin gelişmişliği ve çeşitliliği dış ticareti de geliştirmiştir. Kentte 20000'i aşkın ticaretle uğraşan işyeri vardır. Ayrıca Kayseri'de bankacılık da gelişmiştir.
- **Sanayi:** Kayseri, sanayi ile anılan bir şehirdir. Kayseri'de üç adet Organize Sanayi Bölgesi, bir adet Serbest Bölge ve 11 adet Küçük Sanayi Sitesi bulunmaktadır. Bu nedenle Kayseri'de yatırım alanları (ticaret, madencilik, sağlık, tarım, hayvancılık gibi) oldukça fazladır.

Kayseri'de ön plana çıkan sektörler; mobilya, tekstil, gıda, kimya, metal, maden ve elektrondür. Kayseri'de üretilen 300'ü aşkın ürün 150 ülkeye ihraç edilmektedir (Taştan, 2007: 11).

Tablo 7: DTM Verilerine Göre Kayseri'nin Dış Ticaret Hacmi (Milyar \$, %)

Yıl	Kayseri	Türkiye	Kayseri/Türkiye
2001	0,583	72,733	0,8
2002	0,768	89,533	0,9
2003	0,967	116 593,0	0,8
2004	1,474	160 707,0	0,9
2005	1,622	190 251,0	0,9
2006	1,844	222 174,0	1,2

Kaynak: Taştan, 2007: 16. İnternet Adresi: <http://www.kayserito.org.tr/media/kayseri.pdf>.

III.3.2.ORAN'nın Misyonu

Türkiye'de kalkınma planları bugüne dek merkezi yönetim tarafından yapılmışsa da tam olarak yerelin ihtiyaçlarına karşılık verilememiştir. İktidara gelen pek çok hükümet tarafından farklı bölgesel kalkınma planları düzenlenmiş, lakin bütün bu

gayretler bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Üst üste gelen bu başarısızlıkların elbette ki çok farklı nedeni vardır, fakat en belirgin olanları şunlardır;

- Yerel aktörlerin göz ardı edilmesi,
- Katılımcılıktan uzak planların merkezde hazırlanması,
- Yerel önceliklerin gözetilmemesi,
- Yerel potansiyelin göz önünde bulundurulmamasıdır.

Bölgesel sorunlar ve çözüm önerilerini yerel düzeyde belirleyebilecek bir kapasitede olan ORAN, yukarıda sıralanan olumsuzluklar düşünüldüğünde, büyük bir yeniliktir. Zira bölgenin çok boyutlu olarak gelişmesi için stratejiler üreterek uygulayacak olan ajansın kurulması ile ilk kez kalkınma planları yerelde yapılacaktır.

Farklı sektörlerde çeşitli potansiyellere sahip bir bölgede kurulan ve bölgesine sürdürülebilir kalkınma konusunda hizmet verecek olan ORAN, kalkınma sürecini en iyi biçimde yöneteceğini taahhüt eder. Ayrıca bu süreç esnasında katılımı sağlayarak yerel inisiyatifle kalkınma planı oluşturmayı ve bunu uygulamayı da üstlenir. Zira katılım, her ajansta olduğu gibi, ORAN için de çok önemli bir husustur.

ORAN'ın misyonu, “çok boyutlu kalkınma” olarak özetlenebilir. ORAN Genel Sekreteri Dr. H. Mustafa Palancıoğlu, ORAN'ın misyonu şu şekilde açıklamaktadır;

ORAN, matematikteki oran tabiriyle benzer bir kavramdır. Kalkınmada çok boyutlu kalkınmayı hedefliyoruz. Yani, sadece ekonomik kalkınma değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, tarihi ve birçok alanda bu bölgenin kalkınmasını hedefliyoruz. Dolayısıyla bütün bu alanlarda, orantılı bir kalkınma söz konusu olacaktır. Bizim hedefimiz sadece ekonomik kalkınma olursa, bu kalkınma tam olarak amacına ulaşmış olmaz, bir ayağı çukurda olur.

Dolayısıyla özellikle sosyal ve kültürel anlamda daha iyi bir seviyeye gelmemiz gerekmektedir. Bununla birlikte ekonomik kalkınmada zaten gelecektir. Fakat bunun için bu bağlantıların birbirleriyle orantılı olarak gelişmesi gerekiyor. ORAN tabiri de, birinci olarak, oradan gelmektedir. İkinci olarak ise, Orta Anadolu'nun ilk iki harflerinin kısaltması şeklindedir. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Türkiye'deki ajanslar içinde en büyük yüzölçümüne sahip ajanstır. Yüzölçümünün çok büyük olmasından dolayı birçok sektörde, tarımdan madencilğe kadar, potansiyeli söz konusudur. Alan büyük olduğu için bizim birçok konuda ön plana çıkmamız gerekmektedir. Çünkü potansiyelimiz vardır. Bundan dolayı da Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın pek çok alanda çok faal bir şekilde görüleceğini düşünüyoruz. Bununla beraber, ajansımız stratejik bir öneme sahiptir. Zira Türkiye'nin tam ortasında ulaşım akslarının birleştiği noktada, Doğu ve Güneydoğu ile ulaşımını sağlayan bir konumdadır (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010).

Küreselleşen dünya ile beraber yeniden şekillenen bölgesel kalkınma politikaları değişmiş, çağdaş bölgesel kalkınma anlayışı ülkeler tarafından kabul görür olmuştur. Bu değişime ayak uydurma açısından ORAN, gayet tabii önemli bir misyon üstlenecektir.

III.3.3. ORAN'ın Faaliyetleri

ORAN 25.07.2009 tarihinde kurulmuştur. İlk olarak Ajans, Genel Sekreterin göreve başlamasıyla birlikte, kurumsallaşma sürecine girmiştir. H. Mustafa Palancıoğlu Orta Anadolu Kalkınma Ajansı genel sekreteri olarak atanmıştır. Ajansın resmi açılışı 03.03.2010 tarihinde yapılmıştır.

ORAN, kurulduktan sonra ilk olarak kurumsallaşma sürecine yoğunluk vermiştir. Genel sekreterin görevine başlaması ile kurumsallaşma süreci hız kazanmıştır. Kayseri'de eski Sümerbank idarî binası ORAN hizmet binası olarak seçilmiştir. Yatırım Destek Ofisi olarak ise, Sivas İlinde Dr. A. Kemal Koksal Konağı ve Yozgat İlinde Eski Kırsal Kalkınma Binası seçilmiştir.

ORAN tarafından yerel inisiyatif ile hazırlanacak olan kalkınma planı, Orta Anadolu Bölgesi'nin kalkınması için çok büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden kalkınma planı çalışmalarını titizlikle sürdüren ORAN, bu konuya çok önem vermektedir. Kalkınma planı hazırlanırken illerin öncelikleri belirlenecektir. Uzmanların desteğiyle saha araştırması yapılarak kalkınma için öncelikler belirlenecek, yerel aktörlerin bu sürece en iyi biçimde dahil olması ise, Ajans tarafından sağlanacaktır (www.oran.org.tr).

ORAN yukarıda verilen tarihlerden de anlaşılacağı üzere henüz çok genç bir ajanstır. Lakin ajans büyük hedefler belirlemektedir. Zira Orta Anadolu Bölgesi sanayi, sağlık, ticaret, tarım, turizm ve eğitim gibi pek çok alanda geniş bir potansiyele sahiptir. Sahip olunan bu potansiyel sayesinde kalkınma ajansı, kendine daha büyük hedefler belirleyecektir. ORAN kuruluş tarihi itibarıyla çok yeni bir ajans olmakla beraber, ORAN'ın faaliyetleri hakkında ORAN Genel Sekreteri H. Mustafa Palancıoğlu şu bilgileri vermektedir (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010);

Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansı hariç Ülkemizdeki bütün ajanslar yeni ajanslardır. Dolayısıyla kurumsallaşma aşamasındadır. ORAN'da kurumsallaşma aşamasındadır. Zaten yeni bir kurum olduğu için logosundan, ismine, kalkınma kuruluna, personel yapılanmasına, promosyon ürünleri, bina tespiti, yatırım destek ofislerine kadar her şey sıfırdan yapılıyor. Logosu Yönetim Kurulumuzca seçildi, Ankara'da özel bir firma tarafından tasarlandı. O ve A harflerinden oluşuyor. Dolayısıyla 'O' harfi Orta Anadolu'yu, A harfi 'Anadolu'yu, alttan bağlama üç ilin birlikte olmasını, üçgen her bir ili (Kayseri, Sivas, Yozgat) ve 'A' harfinin yukarı bakması kalkınmayı temsil ediyor şeklinde bir hikayemiz var. Ayrıca personel alımının ilk etabı bitti, 2. etap daha sonra olacak. Şuanda 25 personel alımı yaptık. 2010 sonunda tekrar eleman (12-13 kişi) alımı yapılacaktır. Haziran (2010) sonunda ise yeni hizmet binamıza geçeceğiz. Sümer Kampusu'nda, Eski Sümer Bank'ın hizmet Binası'na taşınacağız. Bunlarla beraber, AB projelerine yatırım yapacağız. AB'den fon almaya çalışacağız (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010).

III.3.4. ORAN'ın Başarılı Olabilme Unsurları

Ülkemizde kurulan ajanslardan bazıları tek ili (İstanbul Kalkınma Ajansı gibi), bazıları beş ili (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde illerini kapsayan Ahiler Kalkınma Ajansı gibi) kapsamaktadır. Aynı zamanda ülkemizde altı ili kapsayan bir ajansta mevcuttur (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsayan Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı).

Kalkınma ajanslarının asıl amacı bölgesel ihtiyaçları belirleyip, bu yönde planlar üreterek, bölgesel farklılıkları bertaraf etmektir. Ajanslar, bölgesel sorunları ve çözüm önerilerini bölgesel ölçekte belirleyecektir. Bununla beraber, bölgelerin çok boyutlu olarak gelişmesi için stratejiler üreterek uygulayacaktır. ORAN'ın üreteceği planlar Orta Anadolu Bölgesinin kalkınması için büyük fırsattır. Bunun için ajans, süreci en iyi şekilde yöneterek ve katılımı sağlayacağını beyan etmiştir. ORAN coğrafi olarak Türkiye'nin en büyük ajansıdır. Bunun pek çok avantajı olduğu gibi, dezavantajları da vardır. Avantajlarından biri bölgenin alt ve üst yapı kaynaklarının en iyi biçimde değerlendirilmesidir. Bu kapsamda yapılacak gerekli çalışmalar ise ORAN ile Halk Bankası arasında yapılan imza protokolü toplantısı ile başlatılmıştır (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010).

Başarılı bir ajans bölgesel kalkınmayı gerçekleştirebilen ve bu olumlu gelişmenin sürdürülmesine katkıda bulunan ajanstır. Bölgesel kalkınma için ajanslar bölgelerinin harekete geçmesini sağlamalıdır. Ajanslar tarafından yatırımcıların her türlü ihtiyaçları karşılanacak ve konusunda uzman kişiler yatırımcılara her türlü yardımcı sağlayacaktır. Sadece Kayseri değil Orta Anadolu Bölgesi'ndeki bütün şehirlerin harekete geçmesi bu ajans sayesinde sağlanabilecektir.

Ülkemizde ORAN' da dahil olmak üzere Türkiye'deki bütün BKA' ların faaliyet ve idaresi hususunda yapılması gereken pek çok şey vardır. Yapılması gerekenleri liste halinde sunmak gerekirse şöyle bir sıralama yapabiliriz (Uğuş, 2006);

- Kalkınma ajanslarının üstleneceği görevler ve yetki alanları ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi gerekir.
- Kalkınma ajanslarının hangi amaçlarla kurulduğu, nasıl çalıştığı ve sağlayacağı faydalar konusunda halk bilinçlendirilmelidir.
- Bir kalkınma ajansının diğer bölgelerde faaliyet gösteren ajanslar ile işbirliği içinde çalışması teşvik edilmelidir.
- Ajansların bünyesinde hiçbir suretle rüşvet ve yolsuzluk olaylarının cereyan etmemesi için sıkı bir denetim sistemi kurulmalıdır.
- Ajansların yönetim kurulları tarafsız kişilerden oluşturulmalıdır.
- Ajansların etkili finansmanı için özel şirketlerle ve AB Fonu ile koordineli olarak çalışılmalıdır.
- Ajansların yerel kuruluşlarla uyumlu bir şekilde çalışabilmesi sağlanmalıdır.
- Üniversiteler ile kalkınma ajansları müşterek çalışmalıdır.
- İşletmeler çalışmalarını sürdürdükleri bölgedeki ajansların kendilerine ne şekilde yardımcı olabileceğini ve ne tür avantajlar sağlayabilecekleri hususunda ayrıntılı olarak bilgilendirilmelidir.

Yukarıda sayılan maddelerin gerçekleştirilmesi, kalkınma ajanslarının etkin bir biçimde çalışmasının koşullarıdır ve ajanslar bu maddeleri içselleştirdiği takdirde başarılı olabilecektir. ORAN ise, belirlediği bütün hedefleri samimi olarak uyguladığı müddetçe, Kayseri'de başarılı olamaması söz konusu değildir.

III.4.Kalkınma Ajanslarının Türkiye’de Uygulanabilirliği: Kayseri Örneği

Bölgesel gelişme politikalarına yepyeni bir soluk getiren kalkınma ajansları, bu yönüyle bir hayli olumludurlar. Girişimciliği destekleyen, katılımı öngören, bölgesel stratejiler oluşturan, bölgesel potansiyeli harekete geçiren ve bütün bunları yaparken bölgenin kalkınması için hizmet veren kalkınma ajansları ile yerel politikalar artık merkezden değil, yerinden yönetimler eliyle oluşturulacaktır.

Türkiye’nin bundan sonraki yönetim anlayışında büyük öneme sahip olacak olan bu örgütlenmenin ülkemizdeki faaliyetlerini başarıyla sürdürebilmesi bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Kalkınma ajanslarının etkinliğini belirleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir (Aktaran: Kaya, 2007: 160-161);

1. En önemli faktörlerden biri, yeteri miktarda finansal kaynakların varlığıdır. Planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında ajansların etkinliğini finansal kaynak belirler.
2. Kalkınma ajanslarının etkinliğini arttıran ikinci faktör, vasıflı ve kabiliyetli personelin varlığıdır. Bilhassa ajansların tepe yöneticilerinin ajansın amaçlarını kendi amacı olarak görmesi, bölgenin sorunlarını kendi meselesi olarak görüp çözüm yolları geliştirmeleri önemlidir. Tepe yöneticiler, çağdaş bir yöneticide bulunması gereken vasıfları taşıması gerekmektedir.
3. Bir diğer faktör meşruiyet ve yetkidir. Kalkınma ajansları, kendi bölgelerinde meşru temsilciler olmalıdırlar ve yine ajanslar tabandan tavana yerel bazda ve tavandan tabana merkezi yönetimlerce desteklenmesi gereklidir.

4. Ajanslar bölgesel ekonominin gelişmesini sağlayacak olan ve bölge ekonomisinin temelini oluşturan sektörlerle ilgili çalışmalar yürütmek mecburiyetindedirler.
5. Bölgede herkes tarafından kabul edilen ortak hedefler kalkınma ajansları tarafından benimsenmeli ve bu şekilde ajanslar, faaliyet alanlarındaki halkın desteğini kazanmalıdır.
6. Kalkınma ajansları halkla ilişkilere büyük önem vermek zorundadır. Çünkü ajansların başarısını arttıracak en önemli faktörlerden biri, etkin bir şekilde yürütülen halkla ilişkiler faaliyetleridir. Yönetimin halka yakın olmasını gerektiren bazı nedenler vardır. Bu nedenleri iki ana kümede toplamak mümkündür. Bunlardan ilki yönetimin demokratik yönüyle bağlantılıdır. Bir diğeri ise yönetimin etkinliği ve verimliliği ile ilgilidir. İdare ile halk arasındaki ilişki, demokratik olmalıdır. Bunun içinde halk alınan kararları, verilen hizmetleri benimsemeli ve uygulamalara katılabilmelidir. Yani yapılacak çalışmalar için halkın görüşü alınmalı, kararların alınması ve programların oluşturulması aşamasında halkın katılımı sağlanmalıdır.

Yukarıda sayılan faktörlerin gerçekleşmesi, büyük oranda, kalkınma ajanslarının başarılı olması anlamına gelmektedir. Kayseri açısından ele aldığımızda, Kayseri ekonomik anlamda gelişmiş bir şehirdir. Fakat bu yapılacak bir şeyin olmadığı anlamına gelmez. Kayseri gelişmişlik bakımından 2.Düzeyde olduğuna göre, İlin 1.Düzeye çıkması hedeflenebilir. Ayrıca gelişmişlik, yalnızca ekonomik anlamda gelişmiş olmak demek değildir. Yukarıda da izah ettiğimiz gibi kalkınma ya da gelişme kavramı yalnız iktisadi değerleri ifade etmez. Bunun yanında “sosyo-kültürel yapının” da gelişmesi gerekmektedir. ki, Türkiye’de hemen her ilin sosyo-kültürel gelişme konusunda kat etmesi

gereken uzun bir yol vardır. Bu doğrultuda ORAN, Kayseri'nin gelişmesine katkıda bulunabilecek bir örgütlenmedir.

Kayseri'de ticaret ve sanayi geleneği çok köklüdür. Kent yaygın sanayi altyapısı, coğrafi konumu, teknoparkı, üniversiteleri, zengin maden rezervleri, sağlık tesis ve hizmet altyapısı ile yatırımcılar için farklı avantajlar sunmaktadır (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010). Kalkınma ajanslarının görevlerinden biri de girişimcileri desteklemek olduğuna göre, söz konusu Kayseri olduğunda ORAN bu konuda çok fazla zorlanmayacaktır. Fakat burada, ORAN'ın Kayseri'de sosyo-kültürel yatırımlara daha fazla ağırlık vermesi gerektiği kanaatindeyim. Yine Kayseri'de sivil toplum bilincinin oluşturulabilmesi için ajanslara mühim görevler düşmektedir.

Ajanslar hem Kayseri'de, hem de yurdun diğer illerinde halk tarafından pek bilinmemektedir. Yani ajansların ne gibi faaliyetler yürüttüğü ya da ne olduğu hakkında bir bilgisi olmayan kişi sayısı pek çoktur. Tabi bunun en önemli sebebi ajansların ülkemizde henüz çok yeni olmasıdır. Söz gelişi, ORAN'ın resmi kuruluş tarihinin üzerinden bir yıl bile geçmemiştir. Bu durumda ajanslar hakkında halkın büyük bir kesiminin bihaber olması olağan olabilir, fakat bu haberdar olmama durumunun daha uzun sürmemesi için görev yine ajanslara düşmektedir. Bu konuda kalkınma ajansları, etkili bir halkla ilişkiler çalışması yürütmelidir. Bu gaye ile tanıtıcı seminerler, konferanslar vs. düzenleyebilirler. Ajanslar bu şekilde halka amaçlarını izah edebilir, halkın fikirlerini de dinleme olanağı bulabilir. Böylece, halk ajanslardan, ajanslar halktan bihaber olmaz. Kalkınma ajanslarının temel prensipleri de bunu, yani demokratik ve şeffaf bir yönetim biçimini gerekli kılar.

Kalkınma ajanslarının Kayseri'de etkin bir biçimde uygulanabilmesi daha başka faktörlere de bağlıdır. Mesela, ORAN'ın yönetim kurulundan en alt birimine kadar, her

kademesinde bürokrasi azaltılmalıdır. Amaçlarından biri bürokrasiyi azaltmak olan bu kuruluşlar, kendi içlerinde hantal bir bürokratik yapılanmanın oluşmaması için gayret göstermelidirler. Ayrıca ORAN, Kayseri'nin yurt içinde ve yurt dışında etkili bir şekilde tanıtılması için çalışmalar yürütmekle mükelleftir.

III.5.Kalkınma Ajansının Kayseri'nin Kalkınmasına Etkileri

Gelişmişlik farklarından tüm ülkeler etkilenirken, bu farklardan doğan en ciddi kayıpları az gelişmiş ülkeler vermektedir. Savaşlar, doğal afetler, ekonomik krizler gelişmiş ülkelere nazaran gelişmemiş ülkeleri daha çok etkilemekte ve daha pek çok olumsuzlukla mücadele etmek zorunda kalan gelişmemiş ülkeler, gelişmiş ülkelerin yönlendirmelerine de maruz kalmaktadırlar.

Kurulduğundan beri bölgesel dengesizliklerle mücadele eden Türkiye Cumhuriyeti, bölgesel kalkınmadan ulusal kalkınmaya geçebilmek için pek çok bölgesel politika uyguladıysa da başarılı olamamış, uygulanan politikalar bölgelerarası farklılıkları gidermek bir yana, farklılıkları gün be gün arttırmıştır.

Gelişmiş ülke kategorisine henüz giremeyen Türkiye, sosyal ve ekonomik refah seviyesine ulaşabilmek ve en azından bulunduğu coğrafyada söz sahibi olabilmek için son dönemlerde apayrı bir vizyonla farklı politikalar izlemeye başlamıştır. Türk İdari Sistemine bir hayli yabancı olan kalkınma ajansları da bu farklı politikaların bir sonucu olarak, bölgesel kalkınma hedefine hizmet etmek amacıyla kurulmuştur. Kayseri, Sivas ve Yozgat illerini kapsayan Orta Anadolu Kalkınma Ajansı da bu amaç doğrultusunda kurulan ajanslardan biridir. Tüm teknik ve iktisadi kaynakları ile yatırımcılara Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde en uygun yatırımı gerçekleştirebilmeleri amacıyla destek verecek olan ORAN, bölgenin sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Konumu itibarı ile Orta Anadolu Türkiye'nin tam ortasında, stratejik öneme sahip bir bölgedir. Bu önemli bölgede önemli bir şehir olan Kayseri, tarihi İpek Yolu üzerindedir. Dünya'nın ilk organize ticaret merkezi olarak bilinen Kültepe'de şehrin sınırları dâhilindedir (Palancıoğlu ile kişisel iletişim, 27.05.2010). Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarihi güzellikleri ve geniş yolları ile dikkat çeken bu şehir, ekonomik anlamda sürekli büyümeye odaklanmıştır.

İç Anadolu'nun en önemli şehirlerinden biri olan ve ekonomik anlamda gelişmiş olan Kayseri'ye, Türkiye'nin coğrafi anlamda en büyük ajansı olan ORAN pek çok şekilde hizmet verebilir. ORAN'ın Kayseri'yi ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda kalkındırması için, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 5.Maddesinde belirtilen "Ajansların Görev ve Yetkileri" aynen uygulaması gerekmektedir. Bu maddeye göre ajansların görev ve yetkileri şunlardır (5449 Sayılı Kanun, madde 5);

- a) Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- b) Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

- d)** Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- e)** Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- f)** 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.
- g)** Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- h)** Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- i)** Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.
- j)** Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- k)** Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

- D) Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Türkiye'deki tüm bölgelerin kalkınması, ulusal kalkınmayı beraberinde getirir. Lâkin görüldüğünden çok daha güç olan ulusal kalkınma, her şeye rağmen, ülkemiz için ulaşılmaz bir hedef değildir. Zira Türkiye, sosyal sermayesi ve stratejik konumu ile pek çok devleti kışkıandıran genç nüfusa sahip bir ülkedir.

III.6.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Eleştiriler

Türkiye'de BKA'ların kurulması konusu bir hayli tartışma yaratmış, konu uzun süre ülke gündemini meşgul etmiştir. Ajansların AB dayatması olduğu ve Türkiye'yi böleceğini iddia edenler olduğu kadar, ajansları bölgesel dengesizliklerin bertaraf edilmesi için çözüm olarak görenler de bulunmaktadır. Ajanslara yönelik olumlu ya da olumsuz eleştiriler hiç şüphesiz ki bunlarla sınırlı değildir. Çok farklı açılardan eleştirilen kalkınma ajansları, pek çoklarının aksi tenkitlerine rağmen, resmi olarak kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır.

III.6.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Olumsuz Eleştiriler

Farklı açılardan yerilen Kalkınma Ajansları, daha kurulmadan evvel, pek çok olumsuz eleştiri almıştır. Bu eleştiriler çoğunlukla;

- Ajansların devletten aktarılan fonu dağıtan “aracı kurum” olmaması gerektiği,
- Ajansların görev tanımının çok geniş olduğu, 5449 Sayılı Yasa'nın yanlış olduğu ve ajansların faaliyet alanlarının çok daha az olması gerektiği,

- Kalkınma Ajanslarının, kuruluş amacı dışına çıktığı ve haksız rekabete yol açtığı,
- Ajanslara ayrılan fonları verimsiz bir şekilde kullanıldığı,
- Ajansların, bölgesel kalkınmayı hızlandırmak ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla uygun hizmet vermediği şeklindedir.

İBBS / NUTS ve kalkınma ajansları, bölgesel politikaların geliştirilmesi ve kalkınma stratejisi oluşturma amacıyla oluşturulmuştur. Bu birimler, pek çoklarınınca ülkemizde olumlu gelişmeler yaşanacağı gerekçesiyle heyecanla karşılandıysa da, beraberinde getirdiği bazı eleştiriler de tartışma konusu oluşturmıştır. (www.planlama.org). Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanununa yönelik temel eleştiri, ajansların ulusal düzeyde koordinasyonunun DPT'ye verilmesinin yanlış bir karar olduğu ve bunun merkeziyetçi bir anlayış yaratacağının düşünülmesidir. Bu çerçevede ajanslara yöneltilen eleştiriler şu şekilde sıralanabilir (Aktaran: Maç, 2006: 6-7):

- Ajansların kamu denetimi dışında bırakılması;
- Denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi oluşturulması;
- Kalkınma ajanslarında toplanacak fonların hangi temel ilkelere ve önceliklere göre kullanılacağına yasada belli olmaması;
- Merkezi idarenin vergi gelirlerinin belli bir yüzdesinin ajanslara aktarılmasında “gelişmişlik derecesi” gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceğinin belirlenmemiş olması;
- Kalkınma ajanslarının “iş takipçisi devlet” görünümü oluşturması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi;

- Ajansların yönetim kurulu başkanı olan valilerin, fonların kullanımı konusunda tarafsızlığını yitirebilme olasılığı bulunması;
- Kalkınma ajanslarının kurulmasında ya da kaldırılmasında Bakanlar Kuruluna yetki verilmesinin Anayasaya aykırılık teşkil edebileceği, zira Anayasa'ya göre yürütme organının ancak kanun ile asli olarak düzenlenmiş olan bir alanda düzenleme yetkisi kullanabileceği, Anayasa'ya uygun olmayan bir yapı oluşturulması;
- Ajanslara kamu gücü ve kamu kaynağının aktarıldığı halde, bu kurumların idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması;
- Göstermelik bir iç denetim ile dış denetim olarak da sadece piyasa denetiminin öngörülmesi; Sayıştay denetiminin fiilen dışlanması;
- Bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler ve yeni idari kademeler oluşturulması;
- Ajansların yönetim kurulları bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumu olmaması;
- Bölgedeki yatırımları harekete geçirecek herhangi bir kaynağın bulunmadığı durumlarda nereden kaynak aktarılacağına açıklık getirilmemesi;
- Ülkemizde yıllardır giderilemeyen aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceğinin izah edilmemesi;
- Tasarı ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının kapatılmasının öngörülmesi, fakat Tasarıda GAP çerçevesinde götürülen pek çok hizmetin nasıl yürütülebileceği konusunda bir düzenlemenin bulunmamasıdır.

Ajanslar, ayrıca, 5449 sayılı yasaya göre, bölgeler esas alınarak ve DPT Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kuruluyor olmaları, merkezin bulunacağı ilin kuruluş kararnamesinde belirtilmesi ve kurulmuş olan ajansın kaldırılmasında da Bakanlar Kurulu'nun yetkili olması nedeniyle Anayasa'nın yasayla düzenlenmesini öngördüğü bir konuyla ilgili düzenleme yetkisinin Bakanlar Kuruluna bırakılması bakımından Anayasa'nın ilgili 7., 8. ve 126. maddelerine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle de eleştirilere konu olmaktadır (S. Turan, 2007: 117).

Kalkınma ajanslarına yönelik daha başka endişe ve eleştirilerde şu şekildedir (www.planlama.org);

- İBBS'nin tanımlanmasında kullanılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, nüfus gibi temel faktörlerin, bugün için yeniden gözden geçirildiğinde, İBB ayrımlarının kendi içinde birtakım tutarsızlıklar taşıdığı görülmektedir. Bu durum bilhassa BKA'nın kurulacağı Düzey 2 birimlerinin merkez kentleri ile buldukları düzey içindeki diğer kentler arasında ortaya çıkmaktadır. 26 adet Düzey 2 biriminin yedisinde (Aydın, Trabzon, Malatya, Erzurum, Şanlıurfa, Mardin ve Ağrı Alt Bölgeleri) bu tutarsızlıklar açıkça gözlemlenebilmektedir. Bu yedi birimin her birinde, üstün kentlerin seçiminde, asıl belirleyici kriterin il nüfusları olması bu konudaki yargılamaların kaynağını oluşturmaktadır. Söz gelişi, TRA2-Ağrı Alt Bölgesi'nde Ağrı ili merkez kent olarak belirlenmiştir. Hâlbuki Ağrı ili, Türkiye'deki 81 il içerisinde, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 80. sırada yer almakta, diğer tüm iller ise görece daha üstün nitelikte bulunmaktadır.
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kuruluş kanunu metinlerinde "bölge" kavramının pek çok kez kullanılmasına rağmen, 5449 No'lu kanun başlığından kelimenin düşürülmesi, bölge kavramının demokratik bir

biçimde ele alınmadığı eleştirilerini doğurmaktadır. Bu da Türkiye’de, AB dayatmasıyla, eyalet sisteminin yerleştirilmeye çalışıldığı düşüncelerini oluşturmaktadır. Fakat bu yöndeki eleştiriler, yalnızca siyaset tabanlı bir zeminde ifade edilmesi söylemlere gölge düşürmektedir.

BKA üzerine tartışmalı konular düşünüldüğünde, ülkemizdeki kalkınma ajanslarının ortak sıkıntılarını şu şekilde sıralayabiliriz (www.planlama.org);

1. Ekonomik kalkınmayı sosyal-çevresel ve fiziksel kalkınmayı da barındıracak şekilde bütüncül bir dille savunamıyor olması,
2. Temel altyapıları olan İBBS’nin sınıflandırılmasındaki ölçütlerin tutarlı bir şekilde değerlendirilmemesi,
3. İstanbul ve GAP bölgelerindeki bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında, ortak amaca dönük farklı aktörlerin, yetki ve görev sorumluluklarının kesişmesi,
4. Ajansların temsilinde sivil paydaşların rollerinin yeterince ön planda tutulmadığı bir zeminde oluşturulmuş olması,
5. Gelir kaynaklarının dağılımının bölgesel gelişmeyi arttırıcı yönde ve dengeli bir şekilde yapılmamış olması,
6. Kanunda “Bölgesel Kalkınma Ajansı” yerine “Kalkınma Ajansı” olarak kabul edilmesi, “bölgesel” kavramlarının göz ardı edilmesinin hiçbir bilimsel yolla açıklanamamasıdır.

III.6.2.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yönelik Olumlu Eleştiriler

Kalkınma ajanslarının, getirdiği yeniliklerle ve sağladığı olanaklarla yeni ufuklar oluşturduğu kesindir. Son yılların çok tartışılan bu örgütlenmesi, kimilerince

heyecanla karşılanmış ve kalkınmaya giden yolun artık daha kısa olacağı kanaatini doğurmuştur.

Naci Akın'a göre, bölgesel gelişmeyi destekleyici temel araçlarda çeşitlilik artmakta, farklı niteliklerde ve farklı işlevlerdeki bu araçlar günbegün önemini daha da artırmaktadır (Akın, 2006: 297). Akın'a göre;

Bölgesel Kalkınma Ajansları, bu araçlardan sadece bir tanesi, ama belki de işlevi ve yapısı itibariyle de en önemlisidir diyebiliriz. Zira bir anlamda BKA'lar tüm diğer araçları yönlendirebilecek, temel strateji ve politikaları, plan ve programları hazırlayacak veya hazırlatacak, kaynakların etkin kullanımını ve adil dağılımını sağlayacak, yerel potansiyel ve ihtiyaçları belirleyecek, diğer araçlarla işbirliği ve uyumu gerçekleştirecek bir koordinasyon merkezi niteliği taşımaktadır. Esasen, bölgesel gelişmede başarı elde edilmesinin ön şartı da BKA'ların diğer araçlarla uyumlu, koordineli ve işbirliği içinde çalışması ve temel görevleri etkin bir şekilde yerine getirmesidir (Akın, 2006: 297).

Kalkınma ajansları ile alakalı olumlu fikirler beyan eden Cesurhan Taş'a göre ise, ajansların Türkiye'de de kurulması pek isabetlidir. Taş, ajansların sağlayacağı yenilikleri ve faydaları şu şekilde sıralamaktadır (Taş, 2008: 11-14);

- Kalkınmada yeni, aracı, eşgüdümçü, yönlendirici ve sürükleyici örgütlenmeler olan kalkınma ajansları, çeşitli yöntemlerle geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Ajansların en çok itibar gören yanı, yerel toplulukların yönlendirdiği katılımcı bir örgütlenme olmasıdır.
- İşlevleri sağlıklı bir biçimde yerine getiren kalkınma ajanslarının yaratacağı etkileri, sadece kurulu oldukları bölge ile sınırlı kalmayacak ve ülke genelinde makroekonomik etkiler doğuracaktır. Zira bölgesel kalkınma politikaları, tüm ülkenin kalkınması için de kullanılmaktadır.

- Kalkınma ajanslarının esas gayesi, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını asgari düzeye indirmektir. Ajansların yapılanması ile birlikte bölgeselleşme ve yerelleşme ile rekabet kavramları ön plana çıkmaktadır. Yerelleşme ve bölgeselleşme ile eğilimleri ile merkezi otoritenin sorumluluğunda olan yetkiler yerel güçlerle paylaşılmaktadır. Bu da yerel idarelerin daha fazla kaynak sağlayarak daha çok iş yapabilme olanağını arttıracaktır.
- Ajanslar buldukları bölgelerde rekabetçi bir yapı oluşturmakta, bu da her bölgenin uluslar arası standartlarda rekabet şansını yükseltmektedir. Kalkınma ajansları, kuruldukları bölgenin dezavantajlı ve avantajlı alanlarını tespit edip rekabet gücünü arttırmaktır. Şöyle ki; bir ajans, kurulduğu bölgenin potansiyelini ortaya koymakla ve kurulu oldukları bölgelerin rekabetçi yönlerini tespit etmekle yükümlüdür. Bunun başarıldığı bir bölgenin rekabet edememe gibi bir durumunun ortaya çıkması mümkün görünmemektedir. Ajanslar kurulu oldukları bölgelerinin sadece ulusal değil küresel düzeyde de rekabet etmesini sağlayacaklardır.
- Bir yörenin gelişmesi ve kalkınması isteniyorsa ilk yapılacak şeylerden biri, çok sayıda proje üretmektir. Bu ise mutlak suretle proje hazırlama altyapısına sahip olmayı gerektirir. Bir bölgenin önceliklerini en iyi o yörede yaşayan insanların bileceği gerçeğinden hareketle, yöre insanının kendi önceliklerini ve kendi ihtiyaçlarını ortaya koyması, kalkınma ajanslarının yardımı ile olacaktır. Çünkü ajanslar, bölgesel kalkınma için girişimcilik ruhunun ve kapasitesinin geliştirilmesi düşüncesinden hareketle, düzenleyici devlet anlayışına uygun olarak, eşgüdüm, düzenleme gibi

görevleri üstlenmişlerdir. Gerçekten kalkınma ajanslarından beklenen en önemli görevlerden biri, faaliyette buldukları bölgelerde yaşayan toplumda girişimcilik kültürü geliştirerek insanları üretime teşvik etmektir. Yöre halkının proje hazırlama kabiliyetlerinin geliştirilmesi, proje uygulaması yoluyla iş yapmayı öğrenmeleri ve projelerine finansman desteği sağlanması kalkınma ajansları vasıtasıyla olabilecektir.

- Kalkınma ajanslarının yönetiminde, bölgenin merkezi yönetim temsilcileri ve yerel idare yöneticileri bulunmaktadır. Yani ajansların yönetim kurullarında bölgede bulunan valiler, belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve sanayi ve ticaret odaları başkanları yer almaktadır. Bölgeyi yakından tanıyan bu kişilerin bir araya getirilmesi ve ortak bir amaç peşinde koşmaları, kalkınma ajanslarının yönetim tarzı örgütlenme biçimine dikkat çekmektedir. Bölgesel planların hazırlanmasında ve uygulanmasında etkili olan bu örgütlenme, bu planları aktif olarak sahiplenecektir.
- Kalkınma ajanslarının görevlerinden bazıları; bölgede yatırım yapacak girişimciye bilgi vermek; dışarıdan bölgeye ya da bölgeden dışarıya teknoloji transferleri gerçekleştirmek; bölgeye gelen firmalara tüm alanlarda danışmanlık hizmeti sunmaktır. Ayrıca bölgelerinin önceliklerini belirleme ve bunları uygulama, özel sektör için yerel-bölgesel çözümler geliştirme ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler bulmaktır. Bütün bunlar düşünüldüğünde kalkınma ajansları, kendi bölgeleri için yerel stratejiler oluşturup uygulamakla yükümlüdürler. Yerel kalkınma stratejisi; kısa, orta ve uzun döneme ait vizyon, hedefler ve faaliyet planlarıdır. Bu plan yerel projeler ve araçlara

yönelik somut öneriler geliştirir. Bu bağlamda ajanslar, yerel katılımcılar ve aktörlerin katılımı ile SWOT analizi gerçekleştirmektedirler.

- Kalkınma ajansları, bir bölgede sosyal organizasyon sürecini kolaylaştırır. Çünkü ajansların katılımcı yapısı, tüm alansal organizasyonların karar verme sürecinde aktif rol almasına olanak sağlar.
- Kalkınma ajansı kendi bölgesinin yerel ekonomi ve onun kaynakları hakkında bilgi toplar, istatistikler ve anketler yoluyla bölgenin sosyo-ekonomik ve politik verilerinin analizini yapar, yerel aktörlerin faaliyetleri ve hedefleri üzerinde inceleme yapar. Farklı yollarla, sunum gibi, karar verme sürecine bölgenin tüm aktörlerini dahil eder. Bu katılım, aktörlerin yerel konular hakkında fikirlerini paylaşma fırsatı doğurur ve yerel bir forum oluşturur. Sonuç olarak, kalkınma politikalarını bölge insanı sahiplenir.
- Kalkınma ajansı yerel aktörler ve katılımcıların kendi kaynakları ve kapasitelerine bağlı olarak yerel kalkınma planının uygulanmasından sorumludurlar. Bunun için uygun bir yapının oluşturulması da ajansların mesuliyetindedir.
- Ajansların karar verme mekanizmaları özerk ve demokratik bir yapıdadır. Buda kararların sosyal ve politik anlaşmazlıklardan uzak olması anlamına gelir. Çünkü ajanslar farklı görüşleri ve fırsatları sentez etme aracıdır.
- Ajansların mühim işlevlerinden biride, sosyal amaçlı hibe programları düzenleyerek, dezavantajlı grupları desteklenmek ve yoksullukla mücadele etmektir. Kalkınma ajansları işsiz gençlere, engellilere, kadınlara ve yoksul

diğer insanlara kendi işlerini kurmak veya yerel ekonomiye adapte olmalarını sağlayabilmek için finansal ve eğitim desteği sağlayacaktır.

Burcu Uğuş'da, kalkınma ajanslarının Türkiye'ye fayda sağlayacağını düşünenlerden. O'na göre etkin bir biçimde faaliyet gösteren BKA'lar (Uğuş, 2006);

- Bölgelerde endüstriyel ağların ve demetlerin gelişmesini sağlayarak, firmaların pozitif dışsallıklar elde etmesini sağlarlar.
- Üniversiteler ve endüstri demetlerinin işbirliği içinde çalışmasını sağlayarak, üniversiteleri endüstriyel hareketlerin içine çekeceklerdir.
- Bölgelerin sahip olduğu bütün potansiyel çeşitli araştırmalarla belirlenip, bölge yapısına en uygun sanayi kolunun gelişmesini teşvik edeceklerdir.
- Kendi bölgelerinde faaliyet gösteren KOBİ'lere piyasa hakkında danışmanlık hizmeti sunabilecekler, böylelikle "sınırlı bilgi" sorunu yaşanmayacaktır.
- Faaliyet bölgelerindeki KOBİ'lerin ve yabancı sermayenin destekçisi olarak, ekonomik gelişmeye büyük katkı sağlarlar. Böylece bölgede işsizlik azalır.
- Sosyal gelişmeye dair uygulamaları ile de bölgenin kalkınmasına katkı sağlayacaklardır.

Ajansları en çok cazip kılan etkenlerden biri de, bu kurumların bürokrasiyi azaltacağını düşünülmesidir.

4.SONUÇ

Türkiye, kurulduğundan bu yana bölgesel dengesizliklerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ulusal düzeyde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar dengeli bir bölgesel kalkınma planının uygulanmasını engellemiş, neticede bölgesel dengesizlik sorunu bertaraf edilememiştir. Bu noktada “sürdürülebilir kalkınma” anlayışı ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış, yönetim sistemimizin politik çalkantıların gölgesinden kurtulmasını sağlayabilecek bir yapıdadır. Yeni Dünya düzeniyle yeniden şekillenen bölgesel kalkınma anlayışı da sürdürülebilir kalkınma, sosyal sermaye gibi kavramlarla anılmaktadır. Bölgesel kalkınma dinamiklerinde meydana gelen bu değişimler yerel-bölgesel çözümler geliştiren, yönetişimci, esnek, girişimciliği destekleyen ve katılımcı bir yapıyı öngören kalkınma ajanslarını Türk İdari Yapısı ile tanıştırmıştır.

Bölgesel kalkınma bakış açısıyla bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgelerin rekabet güçlerinin artırılması, yerel dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel potansiyelin değerlendirilmesi ve ülkelerin bir bütün olarak kalkındırılmasını hedefleyen bölgesel kalkınma ajansları, ülkemizdeki bölgesel kalkınma politikalarının uygulanmasında çok önemli roller üstlenecektir. Bilhassa amaçlara ulaşmak için yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması ve yerel potansiyeli harekete geçirme zorunluluğu ajansları daha çekici kılmaktadır.

Faaliyete geçmesi 16 Aralık 2009 tarihine (Genel Sekreterinin atanması) tekabül eden ORAN, oldukça yeni bir ajanstır. Bunun yanında çağdaş bölgesel kalkınma anlayışı ile faaliyetlerini sürdüreceğini, bölgedeki ekonomik gelişmeyi destekleyeceğini, sosyo-kültürel eksiklikleri gidermek için çalışacağını taahhüt eden ve “çok boyutlu kalkınma”yı hedefleyen ORAN, faaliyet alanının kalkınmasında önemli bir görev

üstlenecektir. Ajans, Kayseri, Yozgat ve Sivas'ın bu yeni kalkınma modelini benimsemesi için yoğun bir halkla ilişkiler faaliyeti yürütmektedir.

Türkiye'de henüz çok yeni olan kalkınma ajansları, başarılı faaliyetler yürüttükçe halk tarafından benimsenecek ve desteklenecektir. Kuruldukları bölgeyi ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan kalkındırmayı hedefleyen ajanslar başarılı oldukları takdirde tüm ülkenin kalkınmasına vesile olabileceklerdir. Yine de kalkınma ajanslarının kusursuz örgütlenmeler olduğu söylenemez. 5449 Sayılı Kanun'da bazı eksiklikler mevcuttur. Fakat ilgili kanunda yapılacak düzenlemeler ile ajansların dezavantajları avantaja dönüştürülebilir.

5.KAYNAKÇA

- AKAN, Yusuf, ARSLAN İbrahim (2008). “*Türkiye’de Sektörel Yatırım Teşvik Belgeleri İle İstihdam Analizi: Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama (1980-2006)*”. <http://www.calismatoplum.org/sayi16/akan-arслан.pdf> , Erişim Tarihi: 23.01.2010, ss: 4-109.
- AKIN, Naci (Eylül 2006). *Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği Ve Koordinasyonu*. http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum4/4_3_naciakin.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2010, ss: 295-300.
- ALTAN, Rıfat (Eylül 2006). *Türkiye’nin Bölgesel Kalkınma Politikası AB Bölgesel Kalkınma Politikasıyla Uyumlu mudur?*. <http://rifatalan.blogcu.com/turkiye-ve-ab-bolgesel-kalkinma-politikalari/573968>, Erişim Tarihi: 04.04.2010.
- ALTAY, N. Oğuzhan, Çatık, A.Nafiz, Gacener, Aydanur (2004). Bölgesel Kalkınmada Kurumsal Boyut ve Ege Bölgesi İçin Bir Kurumsal Model Önerisi. *2004 Türkiye İktisat Kongresi Bölgesel Gelişme Stratejileri Tebliğ Metinleri*, 7. Ankara: DPT Yayınları, 199-216, 206.s.
- ARSLAN, Erdal (2010). *Kalkınma Ajansları Ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları*, *Kamu-İş*; 11 (3). 85-108. İnternet Adresi: <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1134.pdf>, Erişim Tarihi: 14.12.2009, ss: 89-90.
- ARSLAN, İbrahim, AY, Hakkı M. (Aralık 2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesine Yönelik Uygulanan İktisadi Politikalar. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 411- 423. [http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles /file/aralik2007/PDF/22.pdf](http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/22.pdf), Erişim Tarihi: 19.11.2009, ss: 412-414.

- ARSLAN, Kahraman (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE Dergisi*, 7, 275-294. <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/s7/m00095.pdf>, Erişim Tarihi: 16.12.2009, ss:276-289.
- AYHAN, Serap (1990). “*Yerel Yönetimlerin Toplum Kalkınmasındaki Rolü, (Bir Örnek Olay Olarak Tokat Modelinin incelenmesi)*”, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi, 2.s.
- AYHAN, Serap (1993). Toplum Kalkınmasında Kuram ve Uygulamalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26 (2). 495.s.
- BAYRAMOĞLU Sonay (2005). Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi. (Derleyen: Turan, Menaf). *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*. Ankara. Paragraf Yayınevi, 35-120. 38.s.
- BERBER, Çetin, ÇELEBİ, Ebru (2006). *Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*”.www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf, Erişim Tarihi:15.10.2009, ss: 148-149.
- BOZKURT, Ömer, ERGUN, Turgay ve SEZEN, Seriyeye (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, TODAİE Yayınları, 274.s.
- Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Nisan 2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, DPT:2502-ÖİK:523,Yayın No:2502. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik523.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2009, ss:20-30.
- Bölgesel Gelişme Çalışma Grubu Raporu IV (2004). *2004 Türkiye İktisat Kongresi*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt14.pdf>, Erişim Tarihi:27.12.2009, 20.s.
- Büyük Larousse Ansiklopedisi (1986), Cilt: 6. İstanbul: Gelişim Yayınları, 3006.s.

- ÇAKMAK, Erol (2006). *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları* (1.Baskı). İmajYayınevi: Ankara, ss:59-68.
- ÇETİN, Murat (2007). Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar. *Yönetim Ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1). <http://www.bayar.edu.tr/~iibf/dergi/pdf/C14S12007/MC.pdf>, Erişim Tarihi: 12.11.2009, ss:156-157.
- DEDE, Ayşegül (Haziran 2009). “AB Uyum Sürecinde Kalkınma Ajansları ve Mevlana Kalkınma Ajansı”. <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/mevka.pdf>, Erişim Tarihi: 23.03.2010, ss: 2-12.
- Demir, Recep. *Yerel Yönetimlerde Halkın Yönetime Katılımı*. İnternet Adresi: <http://www.kontder.org.tr/TR/Icerik.ASP?ID=427>, Erişim Tarihi:18.03.2010.
- DEMİRAL, M. (2007), “Türkiye’de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü”, *Akademik Bakış*, Sayı 13, Makale no: 6. ss:1-3
- Derneklerdergisi (2007). *Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörleri*. http://derneklerdergisi.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=311&Itemid=254.Erişim Tarihi: 14.04.2009.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013*, 26215. Ankara: DPT Yayınları. http://plan9.dpt.gov.tr/oik15_1_bolgeseltemel/151bolgell.pdf, Erişim Tarihi:10.11.2009, ss: 10-11.
- Devlet Planlama Teşkilatı. *Doğu Anadolu Projesi (DAP)*. <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/DAP.pdf>, Erişim Tarihi: 08.01.2010.

- Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*. Ankara: DPT Yayınları. [http://www.dpt.gov.tr/ DocObjects/Download/1969/plan8.pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/1969/plan8.pdf), Erişim Tarihi:28.11.2009, ss:9-29.
- Devlet Planlama Teşkilatı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2007). *Kamuda İyi Yönetişim*, Ankara. Yayın No: DPT: 2721-ÖİK: 674. [www.dpt.gov.tr/ DocObjects/ Download/3328/oik674.pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3328/oik674.pdf), Erişim Tarihi:28.12.2009, 6.s.
- DİNLER, Zeynel (1994). *Bölgesel İktisat* (4.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, ss:177-310.
- DİNLER, Zeynel (1998). *Bölgesel İktisat* (5.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, ss:109-283.
- DİNLER, Zeynel (2001). *Bölgesel İktisat* (6.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, ss:113-124.
- DİNLER, Zeynel (2004). *İktisada Giriş* (10.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 539.s.
- DİNLER, Zeynel (2005). *Bölgesel İktisat* (7.Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, ss:160-214.
- DURA, Yahya Can (2007a). *Bölgesel Kalkınma, Planlama ve Kalkınma Ajansları*. http://www.ilplanlamauzmanlari.org/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=56, Erişim Tarihi:09.12.2009.
- DURA, Yahya Can (2007b), “Dünya Uygulamaları Bağlamında “Kalkınma Ajansları”nın Yapısal Analizi”, *Türk İdare Dergisi*, s.1 41-171, 143.s.
- ELMAS, Gülen (2001). *Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 24.s

- FİLİZTEKİN, Filiz (Eylül 2008), Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar. Türk Sanayicileri Ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Yayın No. TÜSİAD-T/2008-09/471, İstanbul. <http://www.tusiad.org/FileArchive/bolgeselfarklar.pdf>, Erişim Tarihi: 17.10.2009, 94.s.
- GÖÇER, Mahmut (2002). Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları, *Amme İdaresi Dergisi*, 35(4), 18.s.
- GÖRMEZ, Kemal (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye (2. Baskı)*. Ankara: Vadi Yayınları, ss:67-196.
- GÜNDÜZ, Ali Y. (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası (1.Baskı)*. Bursa: Ekin Kitabevi, ss:2-218.
- GÜNEŞER Demirci, Aytül (2003). Bölge Kalkınma Ajansları. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 4(15), 16-20, 1.s.
- GÜNGÖR, Fethi. “Yıldızı Yeni Parlayan Bir Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları”. <http://www.osmanli.org.tr/yazi-4-292.html>, Erişim Tarihi:17.01.2010.
- HASANOĞLU, Mürteza, ALİYEV, Ziya (2006). “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları (Sayı: 60). <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der60m5.pdf>, Erişim Tarihi: 21.12.2009, 81.s.
- HIRAI, Yukiko (2007). *Japon Perspektifinden Türkiye’de Sivil Toplum Yapısı: Sivil Toplum Araştırmaları Çerçevesinde Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Ana Hatları ve Faaliyetleri*. <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/TqXxZZbm9GFqJUhRPFa5O7Ns2AisIE.pdf>, Erişim Tarihi:18.01.2010, 112.s.

- HİLL, M.Dilys (1974). Democratic Theory and Local Government. <http://www.yerelnet.org.tr/uluslararası/avrupakonseyanlasma2.php>, Erişim Tarihi:21.01.2010, 23.s.
- İstanbul Ticaret Odası (2004). *Türkiye Ekonomisinin 80. Yılı*, İstanbul, 172.s.
- KAYA, Ayşe (2009). “Türkiye’de Bölgesel Net Mali Yansıma”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2009/395. (ISBN: 978-975-8195-37-4). Ankara, 32.s.
- KAYA, Kılıç (2007). *Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss:160-161.
- KAYASÜ, Serap, YAŞAR, Suna Sanem (2004). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Üzerine Öneriler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, c.1*, Ankara: DPT Yayınları, ss:348-349.
- KELEŞ, Ruşen (1995). Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 4(6)*, ss:17-19.
- KELEŞ, Ruşen, ERBAY, Yusuf (Ekim 1999). Avrupa Konseyinin Bölge Olgusuna Bakışı. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, c.8 (4)*, Ankara: TODAİE Yayınları. ss:3-30. 6.s.
- KIRMIÇ, Mehmet. *Türkiye’de Bölgesel Farklılıkların Nedenleri ve Bu Farklılıkların Azaltılmasına Yönelik Politika Önerileri*. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/mehmetkirmic.pdf>, Erişim Tarihi:04.09.2009, 2.s.
- KOÇAK, Ahmet (2 Nisan 2010) “Türkiye’de AB ve Yerel Yönetimler”, <http://www.belediyegazetesi.net/yazi/turkiyede-ab-ve-yerel-yonetimler-118.html>, Erişim Tarihi: 17.02.2010.

- KOÇBERBER, Seyit (2006). *Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi*. <http://sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der61m3.pdf> , Erişim Tarihi:02.09.2009, ss:37-42.
- KULAKSIZ, Yahya (2008). *Türkiye’de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam Ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara, ss:49-50.
- KÜLHAN, Ethem (Mart 2001). *Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/kulhane/yardim.pdf> , Erişim Tarihi:02.10.2009, 1.s.
- LOCATELLİ, Rinaldo. Bölgesel Otoriteler Ve Avrupa’da Bölgeselleşme. <http://ipc.sabanciuniv.edu/tr/ArastirmaAlanlari/documents/RinaldoLocatelli.pdf>, Erişim Tarihi: 22.01.2010, 2.s.
- MAÇ, Nazlı (2006). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye. *Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası Etüd – Araştırma Servisi, (Sayı: 2006-117/76)*. Konya. <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/kalkinmaajans.pdf>, Erişim Tarihi:29.12.2009, ss:1-7.
- Maliye Bakanlığı (2003). *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, ss:2-35.
- MENGİ, Ayşegül (1998). *Avrupa Birliği’nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*. Ankara: İmaj Yayınevi, 45.s.
- MİSER, Fıfat (1994). GAP’a Halk Katılımının Gereği ve Yöntemi, Ankara, ss:52-59.
- MUTLUER, Mustafa (1999). Türkiye’de Bölgesel Dengesizlikler Ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler. *Ege Coğrafya Dergisi 10 (1999), 173-194*. 183.s.

- ÖZALP, Ali (2008). *Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Ve Siyasal Bakımdan Önemi*.
http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/tez9.pdf, Erişim Tarihi:
 19.01.2010. , ss:15-64.
- ÖZDEMİR, Kerim (1999). Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltmada Teşvik Uygulamalarının Önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, 121.s.
- ÖZEL, Mehmet. Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/458/5194.pdf>, Erişim Tarihi:23.10.2009, 110.s.
- ÖZEN, Pınar (2005). *Bölge Kalkınma Ajansları*. <http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bolgeselkalkinmabilginotu.pdf>, Erişim Tarihi: 07.11.2009, ss:4-24.
- PALANCIOĞLU, H. Mustafa (27.05.2010). Orta Anadolu Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Dr. Mustafa Palancıoğlu İle Kişisel İletişim. Kayseri Valilik Binası.
- Resmi Gazete, 08.02.2006 Tarih ve 26074 Sayılı, Kanun No.5449. *Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun*. <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>, Erişim Tarihi:22.09.2009.
- SARAN, M.Ulvi (Eylül 1995). Özerklik ve Mahalli İdareler Düzeyinde Denetim. *Türk İdare Dergisi, İçişleri Bakanlığı*, 408, Ankara, 21.s.
- SARIASLAN, Halil. *Ekonomik Büyüme ve Eğitim*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/500/5984.pdf>, Erişim Tarihi:19.02.2010, 1.s.

- SARICA, İsmail (2001). *Türkiye’de bölgesel gelişme politikaları ve projeleri*.
<http://www1.akdeniz.edu.tr/iibf/dergi/Sayi01/Sarica.pdf> , Erişim Tarihi:09.01.2010,
 ss.:154-186.
- SAYIN, Meral (2006). *Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP-GİDEM Projesi*.
 İnternet Adresi: http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum5/5_3_sayin.pdf , Erişim Tarihi:14.01.2010.
- ŞENTÜRK, Murat (2005). *STK’larda Halkla İlişkiler Uygulamaları*.
<http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=iceriklist&tur=makale&order=&icerik=91&m=400>, Erişim Tarihi:18.01.2010.
- TAŞ, H.Cesurhan (2008). Kalkınmaya Giden Yol Kalkınma Ajanslarından mı Geçer?, s.
 523. http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_523.pdf, Erişim Tarihi:12.09.2009, ss:7-15.
- TAŞTAN, Mete (2007). *Kayseri*. <http://www.kayserito.org.tr/media/kayseri.pdf>, Erişim Tarihi:17.03.2010, ss:6-16.
- TEKELİ, İlhan (1981). Dört Plan Döneminde Bölgesel Politikalar ve Ekonomik Büyümenin Mekansal Farklılaşması. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi Özel Sayısı: Türkiye’de Planlı Gelişmenin Yirmi Yılı 1960-1980*, 376.s.
- TEKELİ, İlhan (1998). Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. (Derleyen: Sirkeci, İbrahim ve Aydıngün İsmail). *Türkiye’de İçgöç*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayımları, ss:369-390.
- TEMPLE, J. (2000). Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries. *OECD Working Paper* No: 00/36, 23.s.

- Tennessee Valey Authority (2006). <http://www.tva.gov/abouttva/pdf/valleyfacts.pdf> , Erişim Tarihi:01.04.2009.
- TOSUN Karakurt, Elif (2007). Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 3(2), 5.s.
- TRT Haber (2010). *İzmir Kalkınma Ajansının Atağı*. <http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=46b509d7-adf3-4f3c-a69c-71f442191233>, Erişim Tarihi:10.02.2010.
- TURAN, Menaf (2005). Bölgesel Kalkınma Programları. (Derleyen: Turan, Menaf). *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*. Ankara: Paragraf Yayınevi, 159-180. 15.s.
- TURAN, Menaf. *Bölge Kalkınma Ajansları'nın Örgütsel Yapısı*. <http://e-kutuphane.cmo.org.tr/pdf/1456.pdf>, Erişim Tarihi:11.12.2009, 76.s.
- TURAN, Seyida (2007). *Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. <http://tez2.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi:14.01.2010, 117.s.
- TUTAR, Filiz, DEMİRAL, Mehmet (Nisan 2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.2, No:1, ss:65-84. İnternet Adresi: http://iibf.ogu.edu.tr/dergi/dergi/2007-1/2007_1_4.pdf, Erişim Tarihi:19.12.2009, ss:65-71.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) (2007). <http://www.tepav.org.tr/turindex.php?type=bolkalk&title=Y>, Erişim Tarihi:12.11.2009.
- Türkiye Ekonomisinin 80. Yılı, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 2004, s. 172.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişimin Süreci, Uluslar arası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu*, Ankara: TUSEV Yayınları, No:39. 35.s.

TC. Resmi Gazete (24 Temmuz 2003 Perşembe).

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2003/07/20030724M1.htm>, Erişim Tarihi: 10.03.2010.

T.C. Yükseköğretim Kurulu (Şubat 2007). *Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi* (Yayın No: 2007-1). http://www.google.com.tr/search?hl=tr&source=hp&q=%E2%80%9CT%C3%BCrkiye%E2%80%99nin+Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim+Stratejisi%E2%80%9D%2C+T.C.+Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim+Kurulu+Yay%C4%B1n+No%3A+2007-1+Ankara+&meta=&aq=f&aqi=&aql=&oq=&gs_rfai=, Erişim Tarihi:15.02.2010.

UĞUŞ, Burcu (Mart 2006). *Avrupa Birliği Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. E-Akademi Dergisi Sayı: 49. <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=AVRUPA%20B%DDRL%DD%D0%DD%20VE%20T%DCRK%DDYE%92DE%20B%D6LGESEL%20KALKINMA%20POL%DDT%DDKALARI%20VE%20B%D6LGESEL%20KALKINMA%20%20AJANSLARI&kimlik=1141334723&url=makaleler/bugus-1.htm>, Erişim Tarihi:27.09.2009, ss:4-21.

ULUSOY, Ahmet (1999). *Maliye Politikası*. Trabzon: Celepler Matbaacılık, 221.s.

USTA, Sefa (2006), *Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 47.s.

WHITELEY, P. F. (2000). Economic Growth and Social Capital. *Political Studies*, Vol.48, 443-466, 541.s.

YALÇIN, Nilüfer (Kasım 2008). *Yerelden Ulusal Kalkınmaya*. http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20070882, Erişim Tarihi:29.09.2009.

Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DTP: 2538-ÖİK: 554. Ankara. [www.dpt.gov.tr/ DocObjects/ Download/ 3144/oik554.pdf](http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3144/oik554.pdf) , Erişim Tarihi:13.01.2010, ss:117-120.

YILMAZ, Osman (2001). *Kamu Yönetimi Reformu*. Ankara: DPT Yayınları, 7.s.

YİĞİT, Uğur. *Mali Özerklik ve Yargı Bağımsızlığı İle 5018 Sayılı Kanun Açısından Yargı Bütçesi ve Mali Hükümlerin Değerlendirilmesi*. [http://www. idarehukuku.net/ hukukiaciklama/Hkim-ve-Cumhuriyet-savcilari/Mal-Ozerklik-ve-Yargi-Bagimsizligi-Ile-5018-Sayili-Kanun-Acisindan-Yargi-Butcesi-ve-Mali-Hukumlerin-Degerlendirilmesi.html](http://www.idarehukuku.net/hukukiaciklama/Hkim-ve-Cumhuriyet-savcilari/Mal-Ozerklik-ve-Yargi-Bagimsizligi-Ile-5018-Sayili-Kanun-Acisindan-Yargi-Butcesi-ve-Mali-Hukumlerin-Degerlendirilmesi.html), Erişim Tarihi:21.02.2010.

YURDAKUL, Veysel. *AB'de Başarılı Kalkınma Ajansı Örnekleri: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Örneği*. [http://www.ansiad.org.tr/ v4/doc/duyuru/ Veyssel%20 YURDAKUL%20SUNUM%20RDAss.ppt](http://www.ansiad.org.tr/v4/doc/duyuru/Veyssel%20YURDAKUL%20SUNUM%20RDAss.ppt), Erişim Tarihi:19.01.2010, ss:17-40.

YÜKSEL, Mehmet (2000). Yönetişim Kavramı Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, 58 (3), 145-159. ss:151-155.

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26074, 08 Şubat 2006.

<http://www.bilgininadresi.net/Madde/39843/B%C3%B6lgesel-Kalk%C4%B1nma-Nedir,-B%C3%B6lgesel-Ekonomik-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1> (2008), Erişim Tarihi:01.10.2009.

http://derneklerdergisi.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=311&Itemid=254, Erişim Tarihi:09.09.2009.

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/calisma_yontmelik.pdf, Erişim Tarihi: 27.11.2009.

http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=47, Erişim Tarihi:08.02.2010.

http://www.cka.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=188&Itemid=76, Erişim Tarihi:09.02.2010.

<http://www.ekitapyayin.com/id/027/ikincibolum.htm>, Erişim Tarihi:14 Nisan 2010.

http://www.ekodialog.com/Konular/bolgesel_planlama.html, Erişim Tarihi:28.09.2009.

<http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2>, Erişim Tarihi:05.12.2006.

<http://www.fka.org.tr/?islem=mdt&ID=172>, Erişim Tarihi:01.10.2009.

<http://www.gap.gov.tr/gap.php?sayfa=Turkish/Ggbilgi/gnedir.html>, Erişim Tarihi: 21.03.2010.

<http://idari.cu.edu.tr/igunes/yerel/sivil1.htm>, Erişim Tarihi:04.01.2010.

<http://ined.org/>, Erişim Tarihi:05.12.2009.

<http://www.izka.org.tr/kurumsal/organizasyon-yapisi/>, Erişim Tarihi:24.02.2010.

<http://www.izka.org.tr/kurumsal/vizyon-ve-misyon/>, Erişim Tarihi:23.02.2010.

<http://www.kaysiad.org/pxp/kayseri-ekonomisi.php>, Erişim Tarihi:19.03.2010.

<http://www.kipu.com.tr/danismanlik/2009/01/izmir-kalkinma-ajansinin-2009-yilindadagi-tacagi-toplam-hibe-60-milyon-tl/>, Erişim Tarihi:29.03.2010.

<http://mevzuat.dpt.gov.tr/bkk/14306.htm>, Erişim Tarihi: 10.10.2009.

http://www.mitaged.org.tr/hioe_yonetimteknikleri.htm, Erişim Tarihi:19.12.2009.

<http://www.muhasabedersleri.com/yonetim/yonetimin-anlami.html>, Erişim Tarihi: 11.02.2010.

<http://www.oran.org.tr/kategori/14/organizasyon-yapisi.html>, Erişim Tarihi:06.02.2010.

<http://www.oran.org.tr/kategori/10/hakkimizda.html>, Erişim Tarihi:22.02.2010.

<http://www.oran.org.tr/kategori/14/organizasyon-yapisi.html>, Erişim Tarihi:22.02.2010.

<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/turkiye-de-bolgesel-kalkinma-ajanslari-bka.html>, Erişim Tarihi:03.09.2009.

<http://www.planlama.org/new/imp/bolgesel-kalkinma-ajanslari.html>, Erişim Tarihi: 09.09.2009.

<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/bka-larin-ilk-ortaya-cikisi.html>, Erişim Tarihi:21.09.2009.

<http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslari-nin-turkiye-degelisimi.html>, Erişim Tarihi:19.12.2009.

<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/bka-larin-ilk-ortaya-cikisi.html>, Erişim Tarihi:13.01.2010.

<http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2003/07/20030724M1.htm>, TC. Resmi Gazete, 24 Temmuz 2003 Perşembe, Erişim Tarihi:12.03.2010.

<http://www.tepav.org.tr/tur/index.php?type=bolkalk&titlr=Y> , Erişim Tarihi: 20.02.2010.

http://www.tepav.org.tr/eng/admin/dosyabul/upload/Yerel_Yonetim_Reformuna_Destek_Projesi_Fikret_Toksoz.ppt#299,7, Erişim Tarihi:19.02.2010, 6.s.

http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/IYIYNTSM/Iyi%20YonetisimKaliteli%20Yasam.pdf, Erişim Tarihi:19.01.2010.

<http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=46b509d7-adf3-4f3c-a69c-71f442191233>, e.t.:24.01.2010.

<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyanlasma2.php>, Erişim Tarihi: 15.10.2009.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi>, Erişim Tarihi:07.01.2010.

http://tr.wiktionary.org/wiki/kurumsal_kapasite_geli%C5%9Firme, Erişim Tarihi: 14.12.2009.

iibf.sdu.edu.tr/dulupcu/makro/14_buyume.ppt , Erişim Tarihi: 16.04.2010.